

Sisdoallu

Lene Antonsen – Trond Trosterud

Manne dihtor galgá máhttit grammatihka?	3
<i>Why the computer should know its Sami grammar</i>	28

Marit B. Henriksen

Sámegiela báikenamat ja sámiiide guoski dieđut Peter Schnitlera čilgehusas Nordlándda ámttas	29
<i>Sami place names and other Sami-related information in Major Peter Schnitler's report from Nordland amt</i>	50

Erika Katjaana Sarivaara

Máttuid giela gáhtten: Stáhtusmeahttun sápmelaččaid sámegiela ealáskahttin Suoma bealde Sámis	51
<i>Saving the language of our ancestors: Language revitalization of 'Non-status' Sami on the Finnish side of Sápmi</i>	69

Irja Seurujärvi-Kari

«Nubbi» sápmelašvuodas – ođđalágan identitehtat	71
«Otherness» in Saminess – new identities	95

Manne dihtor galgá máhttit grammatihka?

LENE ANTONSEN – TROND TROSTERUD

Ođđaáigásaš servodagas ii oktage giella birge čállingiellan giellateknologiija haga. Sámegillii leat ráhkaduvvon grammatihkalaš analysáhtorat, vaikko erenoamážit stuora giellaide lea dábálaš geavahit statistihkalaš analysáhtoriid. Artihkal gieđahallá man muttus sámi giellateknologiija lea dál, mo sámegiella earrána dárogielas ja enjelasgielas, ja mo dat erohusat váikkuhit giellateknologalaš čovdosiidda.

Vuosttaš kapihttalis čilgejetne lokaliserema, dahje vuodđoinfrastruktuvrra mii dahká vejolažžan čállit sámegillii dihtoriin. Dasto guorahalle mo sátneanalysas golbma iešguđetlágan lahkonanvuogi heivejit sámegillii (kap. 2.). Goalmmát kapihttalis gehčče grammatihkalaš cealkkaanalysa, ja de čuovvovaš kapihttalis makkár geavatlaš prográmmaide sáhtta analysáhtoriid atnit odne juo. Maŋimuš fáddá (kap. 5) lea mo giellateknologiija váikkuha sámegiela geavaheapmái min servodagas. Guovddážin lea ahte dakkár reaiddut šaddet dehálažžan jus galgá leat vejolaš geavahit giela omd. hálddahaslaš giellan.

1. Lokaliseren

Dihtormáilmmis tearbma *lokaliseren* máksá buot maid dihtoris ferte heivehit dihto riikii ja gillii. Sámegiela lokaliseremii gullá áigediehtu, alfabehtalaš sorteren, boallobeavdi ja erenoamáš bustávat.

Buot sámegielaid čállingielain gávdnojit bustávat mat eai gávdno riikkaid váldogielain, nugo boahdá ovdan tabeallas 1.

Tabella 1. Sámegeielaid erenoamáš bustávat.

Giella	Alfabehta	Liigebustávat
Lullisámegeiella	latiinnalaš	ï
Julevsámegeiella	latiinnalaš	á, η (= á)
Davvisámegeiella	latiinnalaš	á, č, đ, η, š, t, ž
Anársámegeiella	latiinnalaš	â, á, ä, č, đ, η, š, ž
Nuortalašgiella	latiinnalaš	â, ä, á, č, ž, đ, ğ, g, k̄, η, õ, š, ž, ´
Gielddasámegeiella	kyrillalaš	ā, ä, ē, ĩ, ĵ, л, м, н, њ, ō, р, ŷ, ̄, ̅, ̆, ю, я, ъ

Sámegeiela bustávat leat guktii integrerejuvvon dihtormáilbmái: Vuosttaš geardi lei ovdal 1995. Juohke geavaheaddjis lei sierra dihtorčoavddus, vai sáhtii čállit, lohkat ja čálihit báhpárii dihtoriin. Dalle ledje mánga iešgudetlágan dihtorčovdosa. Seammá bustáva duohken lei juohke čovdosis iežas nummirkoda. Nu guhká go ulbmil lei čálihit teavsttaid báhpárii, de variašuvdna ii dagahan váttisvuodaid.

Jagi 1995 maŋŋel, interneahhtaáiggis, lei dárbu gávdnat oktasaš čovdosa. Ulbmil lei dál sáddet šleađgaboastta, sirdit sámegeiel fiillaid dihtoris nubbái ja internehtas lohkat teavsttaid. Sullii jagi 2000 rájes lea riikkaidgaskasaš dihtorstandárda Unicode leamaš dábalaš internehtas. Unicode-standárddas gávdnojit prinsihpas buot máilmmi gielaide bustávat. Sámegeiela bustávat leat leamaš mielde Unicode-standárddas jagi 1993 rájes.

Okta sámi bustávain, nammalassii *đ*, lea váttis vel dán áigge. Váttisvuohka ii leat teknihkalaš, muhto lea čadnon geavahedjjiid máhttui. Jos čálii ii geavat sámi boallobeavddi, de son dávjá geavaha islándalaš bustáva *ð*. NRK (*Norsk rikskringkasting*) podcast-listtus seammá prográmanamma molsašuddá beaivvis beaivái: *Ođđasat*, *Ođđasat*, *Oddasat*. Internehtas seammá fenomena gávdno dieđalaš máilmmis. Google-ohcanprográmmain gávdná golbma sierra tearpma: *Dieđut*, *Dieđut*, *Diedut* (gč. tabealla 2). Sáni *dieđut* lea dieđusge maiddái dábalaš sáni sámegeielas.

Tabella 2. Mo sánit Dieđut/dieđut ja Ođđasat/ođđasat leat čállojuvvon interneahhtas 20.11.09.

Ohcantearbma	<i>dieđut</i>	<i>dieđut</i>	<i>dieđut</i>	<i>ođđasat</i>
Ohcandomena	samiskhs.no	uit.no	.no	olles interneahhta
Dárogiepla d	0,7 %	30,4 %	3,9 %	9,0 %
Isláanddagiepla ð	56,5 %	22,2 %	2,7 %	86,0 %
Sámegiela đ	42,8 %	47,4 %	93,4 %	5,0 %

Go rivttes bustávva lea geavahuvvon *dieđut*-sátnái *.no*-domenas 93,4 % dáhpáhusain, muhto *ođđasat*-sátnái dušše 5,0 %, de lea sivva ahte *dieđut* lea geavahuvvon sámegiela teavsttain, ja *Ođđasat* lea siterejuvvon TV-programma-namman (boasttu bustávain) dárogiepla teavsttain.

Nubbi lokaliserenváttisvuohta ii leat diehtemeahtunvuođas, muhto ieš dihtorvuođadagas. Sullii jagi 2000 maŋnel buot dihtorvuođadagat dorjot sámegiela, muhto servodaga stuora registarat Norggas, nugo Álbmotregisttar ja Brønnøysund-registarat¹, geavahit velge boares dihtorstandárddaid, sámegiela bustávaid haga. Álbmotregisttaris livččii dehálaš geavahit á (*Ánde, Márjá*, jna.), ja dat ii leat mihkkege čuolmmaid teknihkalaččat, muhto Álbmotregisttaris lea mearriduvvon geavahit dušše dárú, ruođa ja duiskka bustávaid. Brønnøysund-registaris geavahuvvo ng. *Latin 1* -kodatabealla, sámegiela bustávaid haga (earret *á*). Ádjána vel máŋga jagi ovdal go Brønnøysund-registariidda lea vejolaš registreret fitnodatnama nugo *Šillju Bistro*.

Lokaliseremii gullá maiddávejolašvuohta čujuhit iešguđet gillii. Dál juohke sámegiela lea standárda ISO-koda² (lulli-, julev- ja davvisámegiela ISO-639-kodat leat *sma, smj, sme*). Microsoft-fitnodat ii geavat ISO-kodaid, muhto baicca iežas giellakodaid. Windows MS-Office-páhkka lea vejolaš čujuhit buot sámegielaide, muhto Macintosh MS-Office-páhkka eai gávdno giellakodat. Dan dihte lulli-, julev- ja davvisámegiela divvunprogrammaid ferte ohcát slováhka-, euskara- (baska-) ja katalánagiela vuolde.

¹ Našunála dárkkistan- ja registrerenvuođadagat, mii erenoamážit guoská fitnodagaide ja servviide.

² ISO = International Organization for Standardization

2. Sániid analyseren

Sátni, mii lea muhtun teavsttas oassin, ii leat dušše sátni, muhto sátni ovddasta dihto leksema, grammatihkalaš sáni ja gullá dihto sojahanparadigmii. Gávnojit mánggalágan giellateknologiiijat sátneanalysa várás – juohke teknologiiija heive dihto geavahussii ja dihto gielaide. Dás guorahalle máddagastima, statistihkalaš lahkonaanvuogi ja morfologalaš analysáhtora.

2.1. Máddagastin

Lunddolaš gielain seammá leksemas sáhttet leat mánga sojahanhámi. Go ohcá dihto leksema teavsttas dahje dokumeanttain, de galgá leat vejolaš gávndat maiddái sojahuvvon hámiid. Sátnehamit *gahpira*, *gahpiris*, *gahpiriin* leat buot čadnon *gahpir*-leksemii, seamma ládje go dárogiel sánit *hatt*, *hatten*, *hattar*, *hattane*, *hattens*, *hattanes* gullet oktii.

Dábálaš vuohki lea máddagastin (eng. *stemming* ‘máddaga dahkat’). Dárogillii máddagastinprográmma válldášii eret gehčosiid *-en*, *-ar*, *-ane*, *-ens*, *-anes*, ja dalle bázášii *hatt* máttan. Máddagastin doaibmá maiddái bures agglutinerejeaddji gielas, dego omd. turkkagielas, mas olles paradigmas lea seammá mátta (*şapka* ‘gahpir’: *şapka-nunm şapka-ya*, *şapkay-ı*, *şapka-da*, *şapka-dan*, ...).

Sámegillii lea maiddái vejolaš ráhkadit máddagasti, muhto sámegiela morfologiiija lea earálágan go turkkagiela morfologiiija go paradigmas sáhttet dássemolsašumi ja diftonganjuolgama dihte leat mánga máddaga. Dán artihkkala oktavuođas moai letne ráhkadan sámegiela máddagasti, ja dainna analyseren substantiivvaid ja vearbbaid sojahanparadigmaid³. Substantiivvain leat máddagastima mañnel gaskamearálaččat 3,1 máddaga, ja vearbbain 4,9 máddaga.

Gávndan dihte man stuora čuovvumušat das leat teakstaanalysii, de letne iskan analyseret vuosttaš 100.000 sáni Norgga Almmolaš Čielggadeami 1994–19:s (NAČ). Morfologalaš analysain (gč. Kap. 2.3) teavsttas leat

³ Substantiivvat leat *baste*, *beana*, *boazu*, *fális*, *gahpir*, *geažus*, *gieddi*, *mánná*, *nieida*, *reñko*, *sabet*, *viessu*, ja vearbbat leat *viežžat*, *diehtit*, *čierrut*, *boradit*, *čohkkát*, *gillet*, *diñgot*. Máddagasti lea interneahatas: <https://victorio.uit.no/langtech/trunk/gt/sme/src/sme-stemmer.xfst>

5.128 substantiivaleksema. Máddagasti mielde seammá teavsttas leat 9.108 substantiivamáddaga. Dat mearkkaša ahte 44 % máddagiin eai čadnojuvvo rivttes leksemii.

Máddagastinproseassa lea vejolaš buoridit, muhto sámegielat leat dasa hástalussan. Sámegielain leat rikkis paradigmát, maid lea bággu gieđahallat jus galgá gávndat rivttes leksema. Sámegielain leat siskkáldas morfologalaš proseassat, dássemolsašupmi, vokálarievdan ja diftonganjuolgan, maid dihte buhtes morfologalaš máddagastima maŋŋel juohke sánis leat máŋga máddaga. Jos ulbmil lea juohke leksemii gávndat buot sojahanhámiid, de máddagastin ii heive sámegillii.

2.2. Statistihkalaš analysáhtor

Máŋga giellateknologalaš prográmma engelasgiela várás leat ráhkaduvvon unnán grammatihkalaš analysaiguin. Čállindárkkistanprográmmaide leat čohkken buot iešguđetlágan sátnehámiid stuora dárkkistuvvon teakstačoakkáldagas, analysa haga, ja dien ládje prográmma dovda «buot» normatiiva čállinhámiid engelasgillii.

Guokte beali leat dahkan dán vuogi dohkálaš vuohkin: Vuosttažettiin leat ollu engelasgiel teavsttat digitálalaš hámis viežžan ládje. Dasa lassin lea engelasgielas geafes morfologiija. Juohke leksemii gullet dušše moadde sátnehámi, iige oktage dáin leat ollu hárvvit go dat eará hámit. Eanaš gielain máilmmis lea mohkkát struktuvra go engelasgielas – struktuvra mas leksemii gullet viiddis sojahanparadigmat máŋggainlogiin dahje máŋggainčuđiin sátnehámiin, ja muhtun sátnehámit sáhttet leat hárvvenáčat. Statistihkalaš lahkonaovuohki doaibmá buoremusat gielain main gávndojit hui ollu digitálalaš teavsttat ja unnán morfologiija. Čájehan dihte manne lea nu, de letne iskan guovtti vearbba sojahanhámiid frekveansa engelasgiel, dárogiel ja sámegiel ođđa testameanttas. Nubbi vearba lea hui frekveanta, nubbi lea gaskamearálaš frekveanta (gč. tabealla 3).

Tabealla 3. Ođđa testameantta sturrodat golmma gillii – ja vearbbat maid frekveansa letne iskan.

Ođđa testameanta	galle sáni	hui frekveanta vearba	gaskamearálaš frekveanta vearba
davvisámegillii (OT)	138.706	<i>dadjat</i>	<i>bálvalit</i>
dárogillii (DNT)	137.148	<i>si</i>	<i>tjene</i>
engelasgillii (NT)	188.616	<i>say</i>	<i>serve</i>

Tabealla 4 čájeha gallii dárogiel ja engelasgiel vearbaid sátnehámit gávdnojit ođđa testameanttas. Passiivahámit eai leat mielde danne go sámeielas passiivavearbbat gullet suorggideapmái eaige sojaheapmái, nugo engelasgielas ja dárogielas. Homonymat leat tabeallas mielde dušše oktii, nuppi ruktui lea merkejuvvon x .

Tabealla 4. Guovtti vearbba frekveansa dárogiel ja engelasgiel ođđa testameanttas. x = homonyma eará sátnehámiin.

Dárogiel ođđa testameanttas (DNT)					Engelasgiel ođđa testameanttas (NT)				
Preseansa	<i>sier</i>	467	<i>tjener</i>	26	Preseansa	<i>say</i>	422	<i>serve</i>	33
					Sg2	<i>sayest</i>	39	<i>servest</i>	2
					Sg3			<i>serveth</i>	9
Preterihтта	<i>sa</i>	1028	<i>tjente</i>	7	Preterihтта	<i>said</i>	1058	<i>served</i>	5
Imperatiiva	<i>si</i>	199	<i>tjen</i>	2	Imperatiiva	<i>say</i>	x	<i>serve</i>	x
Infinihтта hámit					Infinihтта hámit				
Perfeakta partisihppa	<i>sagt</i>	136	<i>tjent</i>	11	Perfeakta partisihppa	<i>said</i>	x	<i>served</i>	x
Infinitiiva	<i>si</i>	x	<i>tjene</i>	24	Infinitiiva	<i>say</i>	x	<i>serve</i>	x
					Gerunda	<i>saying</i>	408	<i>serving</i>	6

Engelasgiela s-hámit *serves* ja *says* eai gávdno danne go dát veršuvdna Ođđa testameanttas (NT) lea čállojuvvon jagis 1611, ja das leat 2. ja 3. persovdna *-st* ja *-th*, eaige leat 3. persovdna s-hámit. Go ohcá dábálaš dán áigásaš teakstačoakkáldagas mas leat 85.000 sáni (bealli ođđa testameanttas), de *says* lea 4 gearddi ja *serves* lea 2 gearddi. Boađus lea ahte buot dán guovtti

vearbbá sojahanhámit gávdnojit engelasgiel ođđa testameantta sturrosaš teakstačoakkáldagas. Seammá guoská dárogillii, go dárú ođđa testameanttas leat buot sojahanhámit.

Miellagiddevaš lea buohtastahttit dán bohtosa sámeielain. Engelasgielas ja dárogielas eai leat go 2–3 sierralágan finihtta hámi, dasa lassin bohtet 1–2 infinihtta hámi. Davvisámeielas leat juohke vearbbas 42 sierralágan finihtta hámi ja dasa lassin 7 infinihtta hámi. Dás eat geahča suorggádusaid go juohke suorggádussii gulašii fas sojahanparadigma. Tabeallas 5 leat *dadjat*-vearbbá sátnehámit mat gávdnojit ođđa testameanttas (OT).

Tabealla 5. *dadjat*-vearbbá frekveansa davvisámeiel ođđa testameanttas (OT). Go sátnehápmi ii gávdno, de ruktá lea suivejuvvon. x = homonyma eará sátnehámiin.

	Indikatiiva preseansa		Indikatiiva preterihhta		Konditionála		Potentiála		Imperatiiva	
Sg1	<i>dajan</i>	4	<i>dadjen</i>	0	<i>dajašin</i>	1	<i>dajažan</i>	0	<i>dadjon</i>	0
Sg2	<i>dajat</i>	5	<i>dadjet</i>	x	<i>dajašit</i>	0	<i>dajažat</i>	0	<i>daja</i>	x
Sg3	<i>dadjá</i>	42	<i>dajai</i>	204	<i>dajašii</i>	4	<i>dajaža</i>	0	<i>dadjos</i>	0
Du1	<i>dadje</i>	182	<i>dajaimme</i>	0	<i>dajašimmet</i>	0	<i>dajažetne</i>	0	<i>daddju</i>	0
Du2	<i>dadjabeahhti</i>	1	<i>dajaide</i>	0	<i>dajašeidde</i>	0	<i>dajažeahppi</i>	0	<i>daddji</i>	4
Du3	<i>dadjaba</i>	0	<i>dajaiga</i>	7	<i>dajašigga</i>	0	<i>dajažeaba</i>	0	<i>dadjoska</i>	0
Pl1	<i>dadjat</i>	45	<i>dajaimet</i>	1	<i>dajašimmet</i>	0	<i>dajažit</i>	0	<i>dadjot</i>	0
Pl2	<i>dadjabehtet</i>	24	<i>dajaidet</i>	0	<i>dajašiddet</i>	2	<i>dajažehpet</i>	0	<i>daddjet</i>	0
Pl3	<i>dadjet</i>	47	<i>dadje</i>	182	<i>dajašedje</i>	0	<i>dajažit</i>	x	<i>dadjoset</i>	0
Neg	<i>daja</i>	3			<i>dajaše</i>	1	<i>dajaš</i>	1	<i>daja</i>	x
	Infinitiiva		Aktio essiiva		Perf.part.		Vearba- abessiiva		Gerunda	
	<i>dadjat</i>	x	<i>dadjamin</i>	1	<i>dadjan</i>	14	<i>dajakeahhtá</i>	0	<i>dajadettiin</i>	0

Muhtun grammatihkalaš sániin leat guokte dahje eanet vejolaš sátnehámi. Tabeallas lea dalle mielde sátnehápmi mii gávdno guorahallojuvvon teavsttas.

Nugo boahká ovdan tabeallas 5, de ođđa testameanttas gávdná dušše 22 sierralágan sojahanhámi *dadjat*-vearbbas, ja dat dahká 44 % buot hámiin. Buoremusat gokčá indikatiivva preseansa, muhto dátge vuolleparadigma báhcá váilevažžan.

Tabealla 6 čájeha davvisámegiell *bálvalit*-vearbba bohtosiid. Ođđa testameanttas leat dušše 15 sierralágan sojahanhámi, mat dahket 31 % vejolaš sátnehámiin.

Tabealla 6. *bálvalit*-vearbba frekveansa davvisámegiell ođđa testameanttas (OT). Go sátnehápmi ii gávdno, de ruktu lea suivejuvvon. x = homonyma eará sátnehámiin.

	Indikatiiva preseansa		Indikatiiva preterihtta		Konditionála		Potentiála		Imperatiiva	
Sg1	<i>bálvalan</i>	13	<i>bálvalin</i>	0	<i>bálvalivččen</i>	0	<i>bálvaleaččan</i>	0	<i>bálvalehkon</i>	0
Sg2	<i>bálvalat</i>	0	<i>bálvalit</i>	x	<i>bálvalivččet</i>	0	<i>bálvaleaččat</i>	0	<i>bálval</i>	x
Sg3	<i>bálvala</i>	10	<i>bálvalii</i>	3	<i>bálvalivččii</i>	0	<i>bálvaleažžá</i>	0	<i>bálvalehkos</i>	2
Du1	<i>bálvaletne</i>	0	<i>bálvaleimme</i>	1	<i>bálvalivččiime</i>	0	<i>bálvaležže</i>	0	<i>bálvaleadnu</i>	0
Du2	<i>bálvaleahppi</i>	0	<i>bálvaleidde</i>	0	<i>bálvalivččiide</i>	0	<i>bálvaleažžabehtti</i>	0	<i>bálvaleahkki</i>	0
Du3	<i>bálvaleaba</i>	0	<i>bálvaleigga</i>	0	<i>bálvalivččiiga</i>	0	<i>bálvaleažžaba</i>	0	<i>bálvalehkoska</i>	0
PI1	<i>bálvalit</i>	0	<i>bálvaleimmet</i>	0	<i>bálvalivččiimet</i>	0	<i>bálvaleažžat</i>	0	<i>bálvalehkot</i>	1
PI2	<i>bálvalehpet</i>	0	<i>bálvaleiddet</i>	1	<i>bálvalivččiidet</i>	0	<i>bálvaleažžabehet</i>	0	<i>bálvalehket</i>	2
PI3	<i>bálvalit</i>	x	<i>bálvaledje</i>	3	<i>bálvalivčče</i>	0	<i>bálvaležžet</i>	0	<i>bálvalehkoset</i>	1
Neg	<i>bálval</i>	5			<i>bálvalivčče</i>	x	<i>bálvaleaš</i>	0	<i>bálval</i>	x
	Infinitiiva		Aktiioessiiva		Perf.part.		Vearbaessiiva		Gerunda	
	<i>bálvalit</i>	38	<i>bálvaleamen</i>	2	<i>bálvalan</i>	x	<i>bálvalkeahtá</i>	0	<i>bálvalettiin</i>	1

Sámegiell ođđa testameanttas leat 139.000 sáni, juoga mii lea unnán dán oktavuodas. Interneahtta dahká stuorit teakstačoakkáldaga, dál leat sullii 75 milj. sámegiell sáni internehtas⁴ (skábmamánuš 2009). Tabellás 7 leat merkejuvvon sátnehámi mat leat internehtas. Dan dihte go muhtun sátnehámi leat homonymat eará giellaid sátnehámiiguin, de ii leat frekveansa mielde tabellás. 48 sierralágan hámiš gávdnojedje 20 internehtas, ja dat dahká 42 %. Giellatekno (Romssa universitehta sámi giellateknologiija guovddáš) ja Norgga Sámedikki Divvun-joavkku fiillat mat leat olámuttos internehta bokte, eai leat mielde tabellás, danne go muhtun fiillain leat genererejuvvon aiddo dáid vearbbaid sátnehámi.

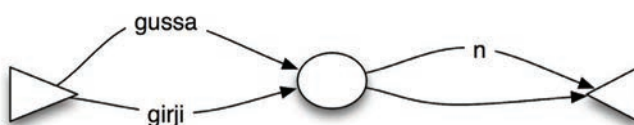
⁴ Interneahta sámegiella teakstameari lea árvvoštallojuvvon ná: Giellatekno/Divvuma davvisámegiella teakstačoakkáldagas (6,997 milj. sáni) rehkenasttiime man stuora proseantaoasi 34 dábálaš sátnehámi dahke (*bierrgu*, *boahibehtet*, *boahán*, *bohtet*, ...). Bijaieme vuodđun ahte sániid proseantaoassi lea seammá internehtas, ja nu árvvoštalaime internehta teakstameari.

Tabella 7. bálvalit-vearba interneahntas (01.12.09). Go sátnehápmi ii gávdno, de ruktu lea suivejuvvon. +: sátnehápmi gávdno, 0: ii gávdno, x = homonyma eará sátnehámiin.

	Indikatiiva Preseansa		Indikatiiva Preterihntta		Konditionála		Potentiála		Imperatiiva	
Sg1	<i>bálvalan</i>	+	<i>bálvalin</i>	0	<i>bálvalivččen</i>	+	<i>bálvaleaččan</i>	0	<i>bálvalehkon</i>	0
Sg2	<i>bálvalat</i>	+	<i>bálvalit</i>	x	<i>bálvalivččet</i>	0	<i>bálvaleaččat</i>	0	<i>bálval</i>	x
Sg3	<i>bálvala</i>	+	<i>bálvalii</i>	+	<i>bálvalivččii</i>	+	<i>bálvaleažžá</i>	0	<i>bálvalehkos</i>	+
Du1	<i>bálvaletne</i>	0	<i>bálvaleimme</i>	0	<i>bálvalivččiime</i>	0	<i>bálvaležže</i>	0	<i>bálvaleadnu</i>	0
Du2	<i>bálvaleahppi</i>	0	<i>bálvaleidde</i>	0	<i>bálvalivččiide</i>	0	<i>bálvaleažžabehtti</i>	0	<i>bálvaleahkki</i>	+
Du3	<i>bálvaleaba</i>	+	<i>bálvaleigga</i>	0	<i>bálvalivččiiga</i>	0	<i>bálvaleažžaba</i>	0	<i>bálvalehkoska</i>	0
Pl1	<i>bálvalit</i>	+	<i>bálvaleimmet</i>	0	<i>bálvalivččiimet</i>	0	<i>bálvaleažžat</i>	0	<i>bálvalehkot</i>	+
Pl2	<i>bálvalehpet</i>	+	<i>bálvaleiddet</i>	0	<i>bálvalivččiidet</i>	0	<i>bálvaleažžabehtet</i>	0	<i>bálvalehket</i>	+
Pl3	<i>bálvalit</i>	x	<i>bálvaledje</i>	+	<i>bálvalivčče</i>	+	<i>bálvaležžet</i>	0	<i>bálvalehkoset</i>	0
Neg	<i>bálval</i>	+			<i>bálvalivčče</i>	x	<i>bálvaleaš</i>	0	<i>bálval</i>	x
	Infinitiiva		Aktio essiiva		Perf.part.		Vearbaabessiiva		Gerunda	
	<i>bálvalit</i>	x	<i>bálvaleamen</i>	+	<i>bálvalan</i>	x	<i>bálvalkeahhtá</i>	+	<i>bálvalettiin</i>	+

2.3. Morfologalaš analysáhtor

Gielaide main leat unnán digítálalaš teavsttat ja ollu morfologiija, lea čoavddus ráhkadit automáhtaid mat lasihit gehčosiid máddagiidda. Govvosis 1 automáhta addá sátnehámiid *gussa*, *gussan*, *girji*, *girjin*.

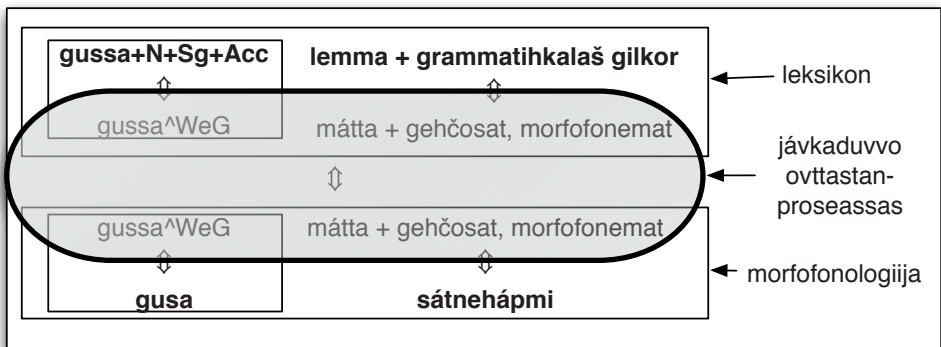

Govus 1. Morfologalaš automáhta.

Grammatihkalaš transduser (Beesley – Karttunen 2003) lea dihto automáhtatiipa mas juohke sátnehámiis leat guokte ovddasteami. Sátnehámiis *gussan* lea maiddá ovddasteapmi «gussa+N+Ess». Sátnehápmi lea atta (eng. *input*) ja leksema + grammatihkalaš gilkorat (= grammatihkalaš sátni) fas buvttus (eng. *output*), dahje nuppe ládje. Dákkár transduser gohčoduuvvo loahpalaš dilletransduserin – FST (eng. *finite state transducer*).

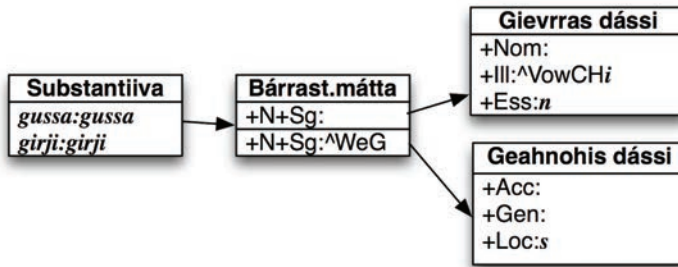
Turkkagielas lokatiivatransduser sátnái *kitap* ‘girji’ sáhttá leat transduserat [kitap:kitap] ja [+Sg+Loc:da], nu ahte atta lea *kitap*+Sg+Loc, ja buvttus *kitapda*. Nugo oinniimet kapihttalis 2.1. máddagastima birra, de dakkár transduser doaimmašii bures turkkagillii. Dat ii doaimmaše bures sámegillii, go jus atta lea *girji*+Sg+Loc, de buvttus livččii *girjis*.

Dan dihte sámegiela analysáhtoris leat guokte transdusera: Nubbi leksikonii ja geažusmorfologijai (leksikontransduser), ja nubbi siskkáldas morfofonologalaš proseassaide (morfofonologalaš transduser, gč. Moshagen – Sammallahhti – Trosterud 2004). Leksikontransdusera bajit dássi ovdasta grammatihkalaš sáni, ja vuolit dásis leat mátta, affivssat ja báhcuhagat morfofonologalaš proseassaide maid boadus lea sátnehápmi. Govus 2 čájeha leksikon- ja morfofonologalaš transduseriid. Leksikontransdusera buvttus lea morfofonologalaš transdusera atta.

Govus 2. Analysáhtoris leat guokte transdusera, nuppis lea leksikon ja gehčosiid lasiheapmi, nuppis leat morfofonologalaš proseassat.

Govvosis 2 sátnehápmi *gusa* lea ovdamearkan. Go leksikon- ja morfofonologalaš transduserat leat ovttastuvvon, de gaskabuvttus jávká. Boadus lea transduser, man vuolit dássi lea *gusa* ja bajit dássi lea *gussa+N+Sg+Acc*. Transduseris bajit ja vuolit dásit sirrejuvvojit duppalčuoggáin (*gusa:gussa+N+Sg+Acc*), muhto loahpalaš buvttus lea dan haga, nugo govvosis 5.

Govus 3. Leksikontransduser. Báhcagat leat ^WeG → geahnohis dássi ja ^VowCH → vokála rievdan. Bajit dási segmeanttat leat duppalčuoggá gurutbealde, ja vuolit dási fas duppalčuoggá olgešbealde.

Leksikontransdusera siskkáldas struktuvra lea govvosis 3, mii čájeha ahte *gussa-* ja *girji-*leksemaid bajit dássái lasihuvvojit sátneluohkká- ja kásusgilkorat. Vuolit dássái lasihuvvojit báhcagat (eŋg. *trigger*) dássemolsašuddama ja soggevokála rievdamana várás, ja dasa lassin geažus.

Dássemolsašuddan ja vokálarievdan dahkko juogo fonologalaš konteavstta vuodul dahje lasihuvvon báhcagaga dihte. Govvosis 3 lea WeG geahnohis dási báhcagat ja VowCH lea soggevokála rievdamana báhcagat, mat morfofonologalaš transdusera njuolggadusain leat eaktun (gč. govvosa 4).

s s	→ s	/	—	Vow*	WeG
r j	→ r j j	/	—	Vow*	WeG
i	→ á	/	—	VowCh	

Govus 4. Morfofonologalaš transduser. Konsonántaguovddáža molsašuddan lea «/»-symbola gurutbealde, ja eaktu fas olgešbealde. * mearkkaša «nolla dahje eanet».

Kompilašuvnnain jávkaduvvojit leksikon- ja morfofonologalaš transduseriid gaskadásat ovddasteamit (gč. govvosa 2). Boađus lea ođđa morfologalaš transduser mainna sáhtá sihke analyseret sátnehámiid ja genereret sátnehámiid. Go analysere *gusa* ja *gussii* sátnehámiid, de oažžu leksema ja grammatihkalaš gilkoriid. Jus manná nuppe guvlui, de generere sátnehámiid *gusa* ja *gussii* (gč. govvosa 5).

gusa	gussa+N+Sg+Acc
gusa	gussa+N+Sg+Gen
gussii	gussa+N+Sg+Ill

Govus 5. Morfoloġalaš analysáhtor: Olgeš bealde lea atta, gurut bealde fas buvttus.

Jus eai leat dárkilis ráddjejumit, de sáhtta genereret hámiid mat eai gávdno. Dakkár riska ii leat statistihkalaš lahkonanvugiin.

Gillii gullet maiddáí goallossániit, ja daid ii leat vejolaš leksikaliseret go gillii jámma ihtet ođđa goallosteamiit. Analysáhtoris lea dan dihte dynámalaš substantiiva+substantiiva goallosteapmi, mii maiddáí generere goallossániid mat eai gávdno sámeġielas, sihke semantihkalaččat ja čállinhámi ektui. Mañit čuovvumuša sáhtta eastadit njuolggadusaiguin ja ráddjemiiguin (Moshagen – Omma – Pieski 2009).

Goallossáni mearusoassi sáhtta leat ol.nom, ol.gen dahje ml.gen. Vuogádaga ovdaválljen lea ol.nom. Leksikonii lea merkejuvvon dalle go leat eará vejolašvuođat, gč. (1). Goallossáni mearusoasi kasusa sáhtta stivret maiddáí vuođđoosi bokte (2):

- (1) loddi ; +SgNomCmp SgGenCmp (omd. loddebivdu, lottečivga)
- (2) lávlun ; +SgNomLeft +SgGenLeft (omd. sálbmálavlun, sálmma-lavlun)

Goallossáni mearusoassi galgá muhtun goallossániin leat allegrohámis go lea ovttaidlogus, eará sániin fas dat ii galgga leat, dahje sáhtta leat. Dát čovdojuvvo leksikonas iešguđetlágan joatkkaleksikonaid (bálgáid) bokte. Goallossániid mat eai heive dán vuogádahkii, sáhtta leksikaliseret.

Giellaoahpalaččat sojahusa ja suorggideami erohus lea ahte sojahusa boađus lea sátnehápmi, ja suorggideami boađus lea ođđa leksema. Juohke substantiivamáddagis manná bálggis kásusmorfologijja čađa, ja máddagii lasihuvvojit kásusgehčosat. Dasa lassin juohke substantiivva ii-nominatiivamáttá joatká omd. diminutiiva-vuolleleksikonii. Diminutiiva-leksikon lasiha máddagii gehčosa (-š- dahje -ž-) ja diminutiivagilkora (+Der/Dimin). Suorggideami boađus sáhtta maiddáí leat ođđa sátneluohkká. Ovdamearkka dihte vearbamáddagat sáhttet joatkit Der/eapmi-leksikonii, nu ahte vearbbas

boahdá substantiiva, nugo *vuoruhit* + *eapmi* => *vuoruheapmi*. Teknihkalaččat suorggidahttin ja sojahus gieđahallojuvvojit seammá vuogi mielde.

Go galgá ráhkadit morfologalaš transdusera, de dárbbáša:

- Sátnelisttu digítálalaš hámis, mas juohke sátnái leat lasihuvvon dieđut mátta- ja sojahanluohká birra.
- Morfofonologalaš, dahje rievtti mielde morfografemihkalaš njuolggadusaid, vai sáhtta generaliseret jeavddalaš geažusmolsašumiid.
- Sorterejuvvon listtu mas leat rájálaš luohkáid sátnehámit ja spiehkastagat rabas sátneluohkáin.
- Buori referánsagrammatihka, gos lea vejolaš gávdnat jeavddalaš ja jeavddahis sojahanminstariid.

Giellatekno/Divvuma vásáhusaid vuodul árvvoštalle ahte morfologalaš transdusera ádjána 0,5–1,5 bargojagi ráhkadit, dan mielde man mángga-bealálaš morfologiija gielas lea. Go vuos lea ráhkadan dakkár analysáhtora, de sáhtta álkit kompileret iešguđetlágan variánttaid, omd. deskriptiiva vs. normatiiva analysáhtora.

2.4. Čeahkkáigeassu

Dán kapihttalis leat čilgejuvvon golbma lahkonanvuogi sátneanalysere-mii. Gielaide main lea unnán morfologiija sáhtta geavahit máddagasti diehtoohcamii, ja statistihkalaš lahkonanvuogiin ráhkadit sátnedárkkistan-programma. Sáme gielaide ii goabbáge vuohki heive. Dan sajis leat välljen oahpahit grammatihka dihtorii nu ahte sáhtta analyseret ja genereret juohke teorehtalaččat vejolaš sojahanhámi. Lea stuora bargu dan dahkat, muhto Kap. 4 čájeha mo grammatihkalaš analysáhtoriin sáhtta ráhkadit mángga ávkkálaš geavaheaddjiprogramma.

3. Cealkagiid analyseren

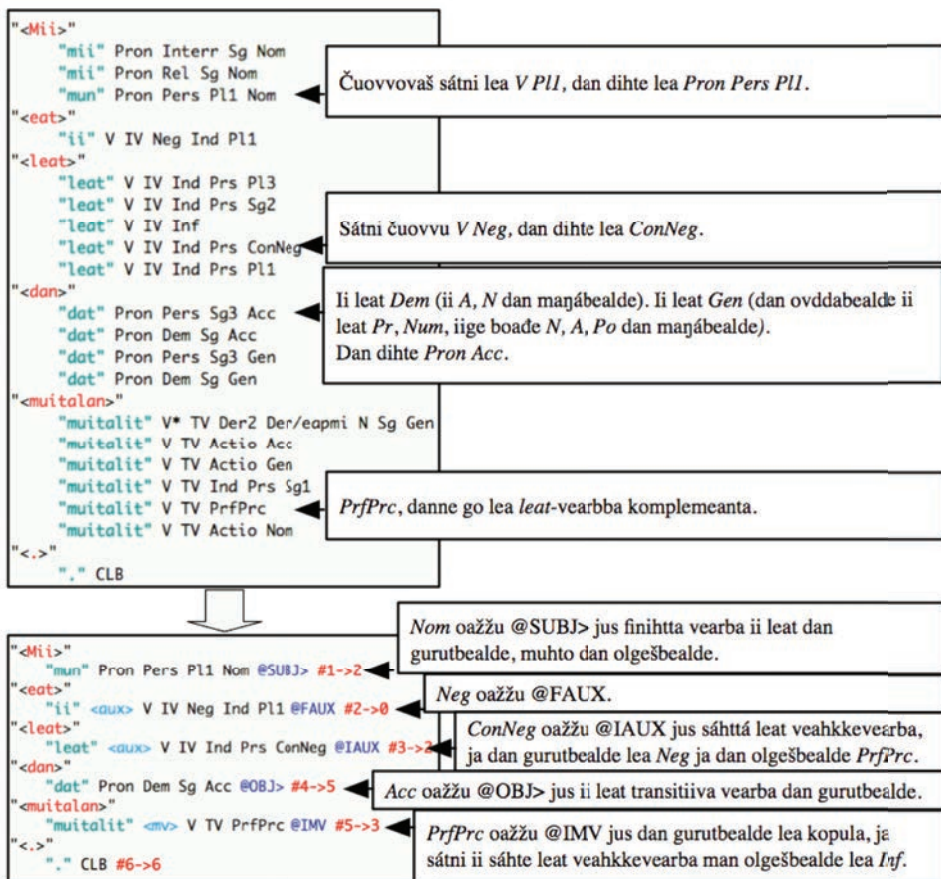
3.1. Homonymiijaid disambigueren

Oktilis teavsttas lea ollu homonymiija. Davvisámegiellat sátnehámiin leat gaskamearálaččat 2,7 vejolaš morfologalaš analysa, julevsámegiellat sátnehámiin fas 2,2 vejolaš analysa. Davvisámegiellat leat eanet homonymat earenoamážit danne go julevsámegiella lea konservatiivvalaččat go davvisámegiella. (Trosterud – Wiechetek 2007.)

Go olmmoš gullá sámegiella, de hárvve lea eahpečielggas maid hubmi oaivvilda, danne go sánit gullet man nu kontekstii, ja olbmos leat sihke syntávssalaš ja semánttalaš dieđut. Maiddá automáhtalaš analysa galggašii leat guovttečielggolašvuodaid haga.

Homonymiija sáhtá disambigueret sihke statistihkalaččat ja grammatihkalaččat. Kapihttalis 2 letne ákkastallan manne leat válljen bargat grammatihkalaččat eatge statistihkalaččat. Grammatihkalaččat sáhtá bargat guovtti ládje, badjin–vulos, dahje vuollin–bajás. Badjin–vulos-analysáhtor geahččaladdá hypotesaid das makkár syntávssalaš struktuvra cealkagis lea, ja disambiguere dan mielde. Muhto lunddolaš giella ii álo čuovo syntávssalaš njuolggadusaid; hubmi sáhtá rievdatit oaivila gaskan cealkaga, son sáhtá lasihit guhkes čilgehusaid, dahje cealkka šaddá njulgestaga ilá kompleaksa. Dalle badjin–vulos-analysáhtor ii gávnna makkárge analysa. Maiddá buorit badjin–vulos-analysáhtorat hárvve máhttet analyseret eanet go 60 % cealkagiin oktilis teavsttas.

Giellatekno analysáhtor geavaha grammatihkalaš vuollin–bajás-analysáhtora mii nagoda addit analysa maiddá cealkkafragmeanttaide ja kompleaksa cealkagiidda. Gávdnojit mángga lágan analysáhtorat, ja Giellatekno analysáhtor vuodđuduvvá ráddjehusgrammatihkkii (*constraint grammar*) (Karlsson – Voutilainen – Anttila 1995; Tapanainen 1996). Grammatihkas leat ráddjehusat (*constraints*) das makkár konteavsttain iešguhtet morfologalaš analysa sáhtá leat. Ráddjehusgrammatihkkii gullet njuolggadusat, ja njuolggadusat kompilerejuvvojit vislcg3-prográmmain (Visl-group 2008). Govus 6 čájeha mo njuolggadusat doibmet, omd. go *mii*-sátnehápmi lea cealkaga álggus ja *eat*-vearbba ovddabealde, de lea rivttes analysa

Govus 6. Ráddjehusnuolggadusaiguin morfologalaš analysa disambiguerejuvvo ja dasa lassin lasihuvvojit syntáksagilkorat, main lea @, ja dependeansagilkorat: #iežas sajádat → oaivvi sajádat.

Muhtun dáhpáhusain lea dárbbášlaš maiddái čujuhit sániid semánttalaš sisdoallui:

- (3) *Mun boran eatni gievkkanis.*
- (4) *Mun boran láibbi gievkkanis.*

Cealkagis (3) lea *eatni* genetiiva danne go čujuha olbmui, ja cealkagis (4) *láibbi* lea akkusatiiva seammá syntávssalaš konteavsttas. Vai analysáhtor sáhtá válljet rivttes kásusa, de sáhtit lasihit gilgora (<hum>) buot leksemaide mat čujuhit olbmuide, dahje čohkket diekkár leksemaid seahtaide. Ráddjehusgrammatihka nuolggadus čujuha juogo gilgorii dahje sehtii, ja sáhtá dainna lágiin váldit vuhtii sáni semánttalaš sisdoalu.

Davvisámegiela lea akkusatiivvas ja genetiivvas homonymiija olles substantiivaparadigmas, ja opposišuvdna lea dušše lohkosániin. Morfologalaš analysáhtor addá dattetge sihke akkusatiiva- ja genetiivagilkoriid maiddái substantiivvaide. Dán homonymiija lea váttis disambigueret danne go akkusatiiva ja genetiiva sáhttet leat seammá syntávssalaš konteavsttas, nugo bajábeal ovdamearkkas. Mánngga oktavuodas lea dattetge ávkkálaš earuhit akkusatiivva ja genetiivva, omd. jus dihtor galgá máhttit jorgalit gielas nubbái. Maiddái dalle go automáhtalaččat lasiha syntávssalaš funkšuvdnagilkoriid sániide, lea ávkkálaš earuhit akkusatiivva ja genetiivva.

Davvisámegiela morfologalaš analysáhtor gárvánii vuosttažin, ja dan dihte leatge bargan eanemusat davvisámi disambiguáhtoriin. Dan F-score⁵ lea 0,99 sátneluohkkádisambigueremis ja 0,94 olles morfologalaš disambigueremis. Julevsámegiela F-score leat fas 0,95 ja 0,88 (skábmamánu 2009). Eará sámegielaide eat leat vuos ráhkadan disambiguáhtora.

3.2. Syntávssalaš gilkorat

Mii geavahit maiddái ráddjehusgrammatihka merket syntávssa ja dependansa gilkoriid sániide. Sámegiela lea viehka friddja sátnortnet, ja mii leat válljen addit olles 50 funkšuvdnagilkora. Omd. lasihuvvojit iešgudetlágan subjeaktagilkorat dan mielde leago finihhta vearba olgeš vai gurut bealde, ja leago infinihta vearbba subjeaktan. Disambiguáhtor ja syntávssalaš analysáhtor leat muhtun muddui ovttahttojuvvon danne go muhtun syntávssalaš gilkorat leat veahkkin disambigueremiin. Davvisámegiela syntávssalaš analysáhtoriin oážžu F-score 0,93, julevsámegiela analysáhtoriin fas 0,86 (skábmamánu 2009).

Álggus mii ráhkadeimmet sierra syntávssalaš analysáhtora juohke sámegillii, muhto leat ovttahttigohtán buot sámegielaid ovttá analysáhtorii. Syntávssalaš erohusat gielaid gaskkas váldojuvvojit vuhtii go lea vejolaš čujuhit morfologalaš analysáhtora buktosa giellagilkorii (<sme> <smj> <sma>). Omd. lullisámegiela kopula ii dárbbas leat mielde eksistentiála iige habitiiva cealkagis, ja dalle cealkagis ii leat ollenge finihhta vearba. Davvisámegiela

⁵ F-score lea vuohki mihtidit dárkilvuoda, ja presišuvnna ja deaivanmeari gaskamearálaš logu. Presišuvnna oážžu go juohká «rivttes analysa» -logu buot bohtosiiguin, ja deaivanmeari go juohká «rivttes analysa» -logu buot analysaiguin maid dihtor livččii galgan gávdnat. Buoremus vejolaš F-score lea 1, heajumus lea 0.

cealkka finihtta vearbba haga analyserejuvvošii fragmeantan dahje elliptalaš cealkkan. Nubbi ovdamearka lea habitiiva kásus mii lea iešguđetlágan gielas gillii – lokatiiva (davvisámegielas), inessiiva (julevsámegielas) ja genetiiva (lullisámegielas). (Antonsen – Trosterud – Wiechetek 2010.)

Min syntávssalaš gilkorat vuodđuduvvojit kompromissii sámi grammatihkalaš árbevieru ja ráddjehusgrammatihka konvenšuvnnaid gaskkas. Válđerohus lea ahte ráddjehusgrammatihka lea lineára vuogádat, ja gilkorat addojuvvojit sátnehámiide, eaige gihpuide:

(5) *Mu.*@>N *čeahci.*@SUBJ> *duddjo.*@+FMAINV *čappa.*@>N *niibbi.*@<OBJ.

Cealkagis (5) dušše *čeahci* oažžu @SUBJ> gilkora (@-mearka earuha syntávssalaš gilkora morfologalaš gilkoriin). *Mu* oažžu @>N, mii muitala ahte sátnehápmi modifisere substantiivva mii lea olgeš bealde. Ja de fertte lohkki dulkot @>N ja @SUBJ> kombinašuvnna gihppun.

Syntávssalaš analysáhtora buktosis sáhtta ráddjehusgrammatihkain dahkat dependeansamuora dependeansagilkoriiguin, nugo govvošis 6. Ruohtas lea merkejuvvon 0. Cealkaga sánit nummarastojuvvojit dađistaga ja njuolla čujuha sáni oaivái, omd. 2→1, mii máksá ahte cealkaga nubbi sátni lea cealkaga vuosttaš sáni dependeanta.

Giellatekno/Divvun lea ráhkadeamen analysáhtoriid sámegeielaide. Tabealla 8 čájeha man muttus bargu lei skábmamánuš 2009.

Tabealla 8. Sámegeielaide analysáhtorat. Dan sajis go ráhkadit sierra syntávssalaš analysáhtora lullisámegiela várás, de leat ovttaštáhtigoahtán buot sámegeielaide ovtta analysáhtoriid, mii ii leat vuosttaš gárvvis.

Giella	Morfologalaš analysáhtor	Syntávssalaš analysáhtor	Dependeansa-analysáhtor
Davvisámegiella	101.000 leksema (57.000 leksema)	3450 njuolggadusa – 50 syntávssalaš gilkora	270 njuolggadusa
Julevsámegiella	47.000 leksema	874 njuolggadusa	
Lullisámegiella	30.000 leksema – válmmaš 2010	–	

4. Geavaheaddjiprográmmat

Grammatihkalaš analysáhtor geavahuvvo juo geavaheddjiid prográmmain.

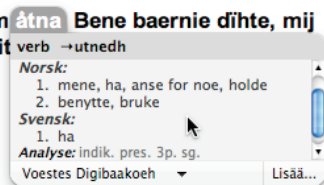
Čállindárkkistanprográmma Divvun (Gaup – Moshagen – Omma – Palismaa – Pieski – Trosterud 2006) vuodđuduvvá morfologalaš automáhtaide mat genererejit buot normatiiva sátnehámiid nugo čilgejuvvo kapihttalis 2.3. Prográmma válbmanii davvisámegillii ja julevsámegillii jagi 2007 loahpageahčen, ja jagi 2010 gárvána maiddá lullisámegiel veršuvdna. Divvun-prográmmas lea funkšuvdna mii geavaheaddjái evttoha riehta čállon sátnehámiid dihto algoritmma mielde.

Sámegielaide siskkáldas morfofonologalaš proseassat dahket oahpahallái vátisin diehtit guđe leksemii sátnehápmi gullá. Dušše 7,9 % sániin davvisámegiel oktilis teavsttas leat seammalárganat go lemmahápmi (Antonsen – Gerstenberger – Moshagen – Trosterud 2009). Dan dihte Giellatekno/Divvun lea morfologalaš generáhtoriin lasihan sihke leksemaid sojahanhámiid ja grammatihkalaš sániid *Vuosttaš Digisánit-* ja *Áarjelsaemien Digibaakoeh-*nammasaš digitálalaš sátnegirjiide. Sátnegirji sihke muitala guđe grammatihkalaš sánis lea sáhka (gč. govvosa 7), ja addá dieđuid sojahanparadigma birra, nu gohčoduvvon čoavddahámiid, vai geavaheaddji oaidná morfofonologalaš proseassaid mat gullet leksemii. Dákkár sátnegirji lea álki ráhkadit go gielas lea morfologalaš analysáhtor, ja go gávdno guovttegielalaš sátnelistu maid sáhtta geavahit.

Øhpehtimmie ihkuve aajkan

Jarle Jonassen áarjelsaemien báatsoeburrie jìh fuelhkìem **átna** Bene baernie dìhte, mij bovtsiluvnie. Jìjtje lea politihkerinie abpe tìjjen. Akte polit raasth sàerta, jallh dejtie nàáhkehte jis daerpies.

Almmuhuvvon: 24.08.2009

verb → utnedh

Norsk:

1. mene, ha, anse for noe, holde
2. benytte, bruke

Svensk:

1. ha

Analyse: indik. pres. 3p. sg.

Voestes Digibaakoeh Lisää...

Govus 7. Voestes Digibaakoeh-prográmma dovdá sojahuvvon sániid. Prográmma sáhtta viežžat <http://giellatekno.uit.no/words/dicts/index-sma.sme.html>

Giellatekno lea ráhkadan giellaoahppanprográmmaid, OAHPA ja VISL (Antonsen – Baal – Trosterud 2009, Antonsen – Huhmarniemi – Trosterud 2009). Morfologalaš ja syntávssalaš analysa dahká vejolažžan ii dušše muitalit leago oahppi vástádus riehta vai ii, muhto maiddá analyseret

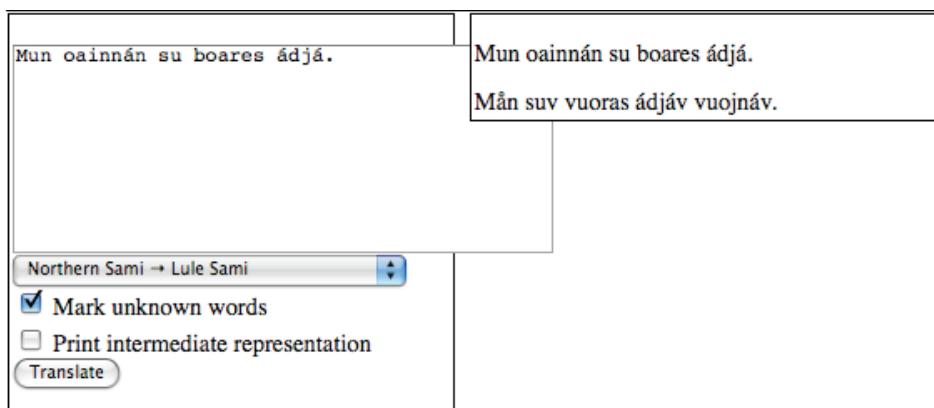
boasttuvuođaid. Guovtti oasseprográmmas (*Vasta* ja *Sahka*) oahppi beassá ieš formuleret vástádusa dihtora jearaldagaide. Dihtora jearaldat ja oahpahalli vástádus addojuvvojit oktan analysáhtorii, mii analysere daid morfologalaččat ja syntávssalaččat. Analysáhtor lasiha guovttelágan gilkoriid, nugo govvošis 8:

- Semánttalaš gilhora mii muitala maid oahppi lea vástidan vai dihtora čuovvovaš jearaldat dahje kommentára heive oahppi vástádussii (&dia-hivsset danne go oahppi lea vástidan ahte TV galgá hivssegii).
- Feailagilkora mii muitala ahte oahppi lea geavahan boasttu sojaheami. Dáinna son oažžu bagadeaddji máhcahusa sierra lásas (&grm-missing-III danne go oahppi vástádusas ii leat illatiiva).

```
"<Gude>"
  "guhte" Pron Interr Sg Gen &grm-missing-III
"<latnjii>"
  "latnja" N Sg Ill
"<moai>"
  "mun" Pron Pers Du1 Nom
"<bidje>"
  "bidjat" V TV Ind Prs Du1
"<mu>"
  "mun" Pron Pers Sg1 Gen
"<TV>"
  "TV" N ACR Sg Acc
"<Aqst>"
  "^sahka" QDL gosa_bidjat_TV &dia-hivsset
"<Moai>"
  "mun" Pron Pers Du1 Nom
"<bidje>"
  "bidjat" V TV Ind Prs Du1
"<TV>"
  "TV" N ACR Sg Gen
"<hivssegis>"
  "hivsset" N Sg Loc
"<.>"
  "." CLB
```

Govus 8. Sahka-prográmma lasiha jearaldat/vástádus-bárrii sihke navigeren- ja grammatihkkagilkora. Gilkoriid vuodul vuogádat addá máhcahusa oahppái. Prográmma lea interneahτας: <http://oahpa.uit.no>

Mášenjorgaleamis geavahuvvo eanaš statistihkalaš lahknanvuohki, dego Google Translate-programmas. Dakkár teknologijja ii heive sámegillii, go dárbbáša stuorát teakstačokkaldagaid go mat davvisámegillii gávdnojit. Sámegillii lea baicca lunddolaš geavahit grammatihkalaš analysáhtoriid. Mášenjorgalanprogramma Apertium lea ráhkaduvvon jorgalit fuolkegielaid gaskkas (nugo katalána- ja spánskkagiela gaskkas). Apertium-programma doaibmá rabas gáldokodaprinsihpa mielde (<http://wiki.apertium.org>), ja dihtorlingvisttat olles máilmmis oassálastet bargui lasihit ođđa giellapáraid dasa. Dál leat 35 doaibmi giellabára, ja 27 jorgalanbára leat álggahuvvon. Daidda gullá prošeakta jorgalit davvisámegiela julevsámegillii (Tyers – Wiechetek – Trosterud 2009) (gč. govvosa 9).

Govus 9. Apertium-programmain lea vejolaš jorgalit davvisámegiela julevsámegillii. Programma lea internehtas: <http://xixona.dlsi.ua.es/testing/>

5. Servodatlaš váikkuhusat

5.1. Giellateknologijja servodagas

Dábáleamos giellateknologalaš heiveheapmi lea dokumeantaohcan. Dokumeantaid siskkáldas vuoruheapmi lea mearriduvvon liŋkastruktuvrra bokte: dat dokumeanta vuotit masa čujuhit máŋga liŋkka. Ovdalgo vuorua, de ferte gávdnat áššáiguoskevaš dokumeantaid. Sámegiela oktavuodas morfologalaš variašuvdna lea dehálaš faktor: jos ohcá sáni *giella*, de giellateknologijja haga ii gávnna sániid *gielas*, *gillii*, *giellan*. Máddagastima bokte maŋimus sátnehámi goitge gávdná (-n váldojuvvo

eret). Davvisámegiela máddagastima bokte substantiivvain leat gaskamearálaččat 3,1 máddaga (gč. kap. 2.1), nu ahte 2/3 vejolaš relevánta sátnehámiin leat oaidnemeahttumat. Morfologalaš analysa livččii dan dihte dehálaš dokumeantaohcamii.

Buriid giellateknologalaš resurssaid haga ii oktage giella sáhte boahtteáiggis:

- doaibmat hálldahuslaš giellan. (Teaksta ferte dárkkistuvvot, mánggalágan skovit ráhkaduvvot, olbmot dárbbasit čoahkkái-geasuid. Buot dát galgá dahkkot automáhtalaččat, giellateknologalaš reaiduiguin.)
- doaibmat guovttegielalaš hálldahusas. (Máנגgagielalaš veršuvvnat seamma teavsttas ráhkaduvvojit automáhtalaččat mášenjorgaleami bokte. Teavsttain dárkkistuvvo automáhtalaččat ahte tearbmageavaheapmi lea konsekveanta.)
- vurket dokumeantaid digitála arkiivvaide. (Gáldomášiinnat geavahit giellateknologiiija sihke dokumeantaid ja dieđuid klassifiseremii ja maiddái vurkejuvvon teavsttaid gávdnamii. Livččii maiddái vuogas jus sáhtášii oheat dihto sisdoalu beroškeahtta das guđe gillii teaksta lea čállojuvvon.)

Go oaidná vejolašvuodaid maid dihtor attášii, de olmmoš ákkastalašii geavahit dárogieđa ja eará eanetlogu giella dakkár sajis masa ii gávndno giellateknologiiija. Manne galgá vurket dokumeantta dakkár čállojuvvon gillii mii dahká dan veadjemeahttumin fas gávndnat?

Maŋimuš logi jagi leat dáhpáhuvvon stuora ovdáneamit suorggis mas leat omd. semánttalaš fierpmádagat ja sániid mearkkašumiid (*word-sense*) disambigueren⁶. Dát bargu ii leat vuos ihtán dábálaš geavaheaddji dihtorii, muhto dat boahtá, ja jus mii eat daga maidege, de dat boahtá dušše stuora gielaide. Dađistaga go gávppálaš giellateknologalaš prográmmat buorránit, ja go almmolaš hálldahus vuodđuduvvá giellateknologiiijai, de stuorru erohus gielaid gaskkas main leat ja main eai leat dakkár resurssat.

Dáidda geavatlaš čuovvumušaide lassin, de mii lingvisttat maiddái sáhttit

⁶ Omd. sánis fierbmi leat mánga mearkkašumi, ja go disambiguere, de gávndná guđe mearkkašumis lea sáhka dihto konteavsttas.

ávkkástallat resurssaiguin: Bures ovdánan giellateknologiija dagašii vejolažžan guorahallat giela ollu beaktileappot go giellateknologiija haga. Ja de lea vel duođaid dehálaš sivva: Eanaš gielaide máilmmis ii leat gávppálaččat gánnáhahti dahkat vuodđobarggu mii dárbbasuvvo giellateknologalaš geavaheaddjiprográmmaide. Bargu báhcá akademalaš dutkanásahusaid vuoruheami duohkai. Muhto lingvistii leage mávssolaš bargu čállit ollislaš referánsagrammatihka nu ollu gielaide go vejolaš.

5.2. Olaheamit ja ođđa hástalusat

Sámegielaide stuorimus servodatlaš váikkuhus dán rádjái lea leamaš dihtora vuogádaga ja boallobeavddi lokaliseren. Unicode-standárdda, Sámi dihtorlávdegotti ja Ruota standardiserenlávdegotti ánsun juohke dihtoris leat dál sámegiel boallobeavdi ja bustávat.

Čuovvovaš dehálaš boadus lei Divvun-prográmma, mii ee. lea dahkan vejolažžan buvttadit sámegiel aviissaid jođáneappot (Guhkes lávki ovddasgavlui 2007), ja maid Ávvira váldodoaimmaheaddji atná buoremus veahkkeneavvun maid sámegielat aviisa lea ožžon ođđa áiggis (Mii dárbbasit «čuorbbi» 2008).

Boahtteáiggis mánggagielalášvuohta šaddá dehálaččat aht' dehálaččat. Norgga stáhtahálddaha ođđa giellapolitihka mielde Norgga stáhta lea internehtas njealjegiela (guokte dárogiela, engelasgiella, davvisámegiella)⁷. Dakkár politihka lea guhkit áigeperspektiivvas vejolaš čadahit dušše mášenjorgalemiin.

Sámi ásašusain ja servviin lea muhtumin ággan čállit dárogillii dat ahte eai buot lohkkat hálddaš sámegiela. Ja nu sámegiella dávjá báhcá jorgalusgiellan, dan muddui go lea áigi ja resurssat dasa. Mášenjorgalanprográmma sámegielas dárogillii dagašii vejolažžan čállit njuolgga sámegillii, go prográmma veahkehivččii olbmuid geat eai ipmir sámegiela.

Stuora hástalus lea jorgalit doarvái teavsttaid julevsámegillii ja lullisámegillii. Sámelága giellanjuolggadusaid ollašuttimii eai gávdno doarvái čállit

⁷ Geahča omd. <http://ráđđehus.no/>. Neahttasiiddus leat njeallje giellamolssaeavttu: Bokmål, Nynorsk, Sámeigiella, English.

eaige jorgaleaddjit julev- ja lullisámegillii. Sáhtta leat váttis geargat buot skuvlagirjjiid jorgalahttit ovdalgo čuovvovaš oahppoplánaođastus boahtá. Buorre veahkin dan bargu livččii mášenjorgaleapmi davvisámegiela bokte.

6. Konklusuvdna

Buot digitálalaš sámegiela teakstagieđahallan vuodđuduvvá dasa ahte lea vejolaš čállit ja lohkat sámegiela digitálalaš hámis. Mañimuš logi jagi lea dát leamaš vejolaš buot sámegielaide, muhto eai buot almmolaš registarat leat atnigohtán ođđa teknologiiija, nu ahte sámegielat dieđuid ii velge leat vejolaš registreret omd. Brønnøysundregistariidda iige Álbmotregistarii.

Mañimuš jagiid leat boahtán syntávssalaš ja morfologalaš analysaprográmmat davvi-, julev- ja lullisámegillii. Nugo čájehuvvon 2. kapihttalis, de sámegielaide ii sáhte analyseret seammá lahknanvugiiguin go gielaid main ii leat nu rikkis morfologiiija. Sámegielaide grammatihkalaš lahknanvuohki lea dárbbášlaš. Analysaprográmmat barget guovtti proseassas, nubbi lasiha gehčosiid sáni máddagii ja nubbi dahká morfofonologalaš proseassaid. Boađus lea prográmma mii sáhtta analyseret ja genereret juohke sámegiel sátnehámi. Syntávssalaš analyserenprográmma vállje rivttes morfologalaš analysa, addá syntávssalaš funkšuvnna ja dependeansaanalysa dan vuodul makkár relatiiva sajádat sátnehámis lea cealkagis.

Analysáhtorat veahkehit min ipmirdit sámi grammatihka, muhto dain leat maiddái dát dehálaš doaimmat: Daiguin sáhtta analyseret stuora teakstačoakkáldagaid vai gielladutkit sáhttet generaliseret. Ja daid vuodul lea vejolaš ráhkadit prográmmaid mat leat dehálaččat buot sámegiela-giidda: Divvunprográmmaid, interaktiivalaš sátnegirjjiid, giellaoahppan-prográmmaid ja dieđuidgieđahallanprográmmaid.

Dáin bohtosiin leat servodatlaš čuovvumušat. Jus sámegiella galgá leat mielde ođđa mánggagielalaš servodagas, ja jus davvisámegiella ja eará sámegielat galget sáhttit doaibmat hálddahušgiellan ja oahpahušgiellan, de sámegielain fertejit leat seammá buorit veahkkeneavvut go eará gielain. Lea ain ollu bargu dan muddui ollet, muhto vuodđobargu lea juo dahkkon – dihtor máhtta sámegiela grammatihka.

Materiála

DNT = (2005) Det nye testamentet. – <http://www.bibelen.no>

NT = (1611) New Testament, King James Bible. – <http://www.kingjamesbibleonline.org>

NAČ = (1994) Finnmárkku eatnamiid ja čázádagaid geavaheapmi historjjálaš geahččamiin. Norgga almmolaš čielggadeamit 1994:21 S. – http://www.regjeringen.no/se/dep/krd/Dokumeanttat/NA-at/1993/nac_199421.html?id=139744

OT = (1998) Odđa testameanta. – <http://www.bibelen.no>

Girjjálašvuotta

ANTONSEN, LENE – BAAL, BERIT ÁNNE BALS – HUHMARNIEMI, SAARA – TROSTERUD, TROND 2009: Dihtor ja giela válljenvejolašvuodát – gielalaš ja pedagogalaš čuolmmat. – Johanna Ijäs – Nils Øivind Helander (doaim.), *Sáhkavuoruin sáhkan. Sámegiela ja sámegiirjjálašvuoda muhtin áigeguovdilis dutkanfáttát* s. 87–102. Dieđut 1/2009. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.

ANTONSEN, LENE – GERSTENBERGER, CIPRIAN-VIRGIL – MOSHAGEN, SJUR NØRSTEBØ – TROSTERUD, TROND 2009: Ei intelligent elektronisk ordbok for samisk. – *LexicoNordica* Volum 16 s. 271–283. Oslo: Nordisk forening for leksikografi.

ANTONSEN, LENE – HUHMARNIEMI, SAARA – TROSTERUD, TROND 2009: Interactive pedagogical programs based on constraint grammar. *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics*. Nealt Proceedings Series 4. Tartu: Tartu University Library. – <http://hdl.handle.net/10062/9546> (16.04.10).

ANTONSEN, LENE – TROSTERUD, TROND – WIECHETEK, LINDA (2010): Reusing Grammatical Resources for New Languages. *Proceedings of the International conference on Language Resources and Evaluation LREC 2010*. Stroudsburg: The Association for Computational Linguistics. – http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2010/pdf/254_Paper.pdf (10.06.10).

BEESLEY, KENNETH R. – KARTTUNEN, LAURI 2003: *Finite State Morphology*. Stanford, California: CSLI publications in Computational Linguistics.

GAUP, BØRRE – MOSHAGEN, SJUR N. – OMMAN, THOMAS – PALISMAA, MAREN –

- PIESKI, TOMI – TROSTERUD, TROND 2006: From Xerox to Aspell: A First Prototype of a North Sámi Speller Based on TWOL Technology. – Anssi Yli-Jyrä – Lauri Karttunen – J. Karhumäki (doaim.), *Finite-State Methods and Natural Language Processing*. Lecture Notes in Computer Science 4002, s. 306–307. Berlin – Heidelberg: Springer-Verlag. – <http://www.springerlink.com/content/an651qt0g45k55u1/> (16.04.10).
- Guhkes lávki ovddasguvlui [váldočála]. 2007. – *Min Áigi*, 2.6.2007, Nr 42, s. 2.
- KARLSSON, FRED – VOUTILAINEN, ARTO – HEIKKILÄ, JUHA – ANTTILA, ARTO 1995: *Constraint grammar. A language-independent system for parsing unrestricted text*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Mii dárbbasit «čuorbbi» [váldočála]. 2008. – *Ávvir*, 15.11.2008, Nr 144, s. 2.
- MOSHAGEN, SJUR – OMMAN, THOMAS – PIESKI, TOMI 2008: *Goallosteastpmi Divvun-reaidduin*. Tromsø: Universitetet i Tromsø. – http://giellatekno.uit.no/background/Goallosteastpmi_Divvun.pdf (30.11.2009).
- MOSHAGEN, SJUR – SAMMALLAHTI, PEKKA – TROSTERUD, TROND 2004: Twol at work. – Antti Arppe – Lauri Carlson – Krister Lindén – Jussi Piitulainen – Mickael Suominen – Martti Vainio – Hanna Westerlund – Anssi Yli-Jyrä (doaim.), *Inquiries into Words, Constraints and Contexts* s. 94–105. Stanford, California: CSLI.
- TAPANAINEN, PASI 1996: The Constraint Grammar Parser CG-2. *Publications of the Department of General Linguistics*, 27. Helsinki: University of Helsinki.
- TROSTERUD, TROND – WIECHETEK, LINDA 2007: Disambiguering av homonymi i nord- og lulesamisk. – Jussi Ylikoski – Ante Aikio (doaim.), *Sámit, sámit, sátnehámit. Riepmočála Pekka Sammallahtii miessemánu 21. beaivve 2007* s. 401–421. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 253. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. – http://www.sgr.fi/sust/sust253/sust253_trosterudjwiechetek.pdf (16.04.10).
- TYERS, FRANCIS M. – WIECHETEK, LINDA – TROSTERUD, TROND 2009: Developing Prototypes for Machine Translation between Two Sámi Languages. *Proceedings of the 13th Annual Conference of the European Association of Machine Translation, EAMT09*. Allschwil: European Association for Machine Translation. – <http://www.mt-archive.info/EAMT-2009-Tyers-1.pdf> (16.04.10).
- VISL-GROUP 2008: *Constraint Grammar*. Odense: University of Southern Denmark. – [http://beta.visl.sdu.dk/constraint grammar.html](http://beta.visl.sdu.dk/constraint%20grammar.html) (30.11.09).

Why the computer should know its Sami grammar

Language technology constitutes the foundation for the necessary infrastructure needed for any language to function in a modern literary society. The Sami languages differ from the languages for which most such technology is developed in two important ways: The body of text available (either Sami or bilingual Sami – majority language) constitutes but a fraction of what is available for Western European state languages, and the Sami languages have morphological structures far more complex than the ones for most of the Western European state languages.

The article argues that the answer to this challenge is to build a grammar-based language technology for the Sami languages, and presents ongoing work fulfilling this goal. It is shown how morphophonological processes and inflectional and derivational morphology may be modelled as finite-state transducers, and combined with a syntactic component consisting of context-sensitive constraint grammar rules, to constitute a robust grammatical analyser capable of both analysing running text, and generating any word form. The speech communities of the Sami languages are not large enough to uphold a language technology industry, but the grammar-based language model is interesting for theoretical linguists as well.

Practical applications derived from the basic grammatical analysers include spell-checkers, interactive computer-assisted language learning programs, and machine translation.

Lene Antonsen – Trond Trosterud

Romssa universitehta / University of Tromsø

lene.antonsen@uit.no

trond.trosterud@uit.no

Sámegiela báikenamat ja sámiiide guoski dieđut Peter Schnitlera čilgehusas Nordlánda ámttas

MARIT B. HENRIKSEN

Láidehus – dánska kanselliija 1743-iskkadeapmi

Danmárkku kanselliija (dalá Danmárku-Norgga ráđđehuskantuvra) álggahii 1743 viiddis iskkadeami, man ulbmilin lei čohkket dieđuid Danmárku-Norgga guovlluid, álbmoga ja birgenvejolašvuodaid birra. Plána mielde galggai iskkadeami vuodul čállojuvvot ollislaš čilgehus gonagasa riikkaid ja eatnamiid birra. Gažaldagain deattuhuvvojedje dalá áigegeovdilis fáttát nu go geografijja ja topografijja, muhto iskkadeamis ledje maid gažaldagat kultuvrralaš ja historjjálaš fáttáin. (Eambbo dán birra, gč. Røgeberg – Herstad – Ulset 2003: 9.) Iskkadeamis ledje 43 gažaldaga, oktan vuđolaš čilgehusaiguin, ja iskkadeapmi namuhuvvo dájvja *de 43 spørsmål i 1743* (43 gažaldaga 1743s). Ii heive dás refereret daid ollislaččat, muhto mildosis (mielddus 1) oaidná gažaldagaid váldosisdoalu čuoggáid mielde. Gažaldagat sáddejuvvojedje dalá hálddašanvuogádaga mielde vuosttažettiin váldoámttaide (dárogiillii *stiftamt*). Váldoámta lei stuora hálddašanovttadat, mas sáhtte leat máŋga vuollásaš ámtta. Jus buohtastahtá Norgga dálá hálddašanvuogádagain, de sáhtá dadjat ahte ámttat buoremuddui vástidedje dálá fylkkaid, ja ahte váldoámttat dájvja vástidedje máŋga dálá fylkka. Váldoámtamánit, geat ovddasvástidedje váldoámttaid hálddahuslaš áššiid, sáddejedje gažaldagaid viidáseappot váldoámtta vuollásaš ámtamánniide. Muhtun guovlluin sáddejuvvojedje gažaldagat maiddá bismmaid bokte girku ovddasteddjiide.

Norgga Riikaarkiiva lea viđa girjji ráidui čohkken ja almmuhan dan gáldomateriála mii gávdno Norgga 1743 iskkadeami boađusin. *Norge i 1743-ráiddu* viđát ja maŋemuš girji sisttisoallá vástádusaid mat bohte sisa

Troandima válđoámttas, man oassin ledje dalá ámttat Møre ja Romsdal, Lulli-Trøndelága, Davvi-Trøndelága ja Nordlándda (dálá Nordlándda ja Tromssa fylkkat) (Mordt 2008). Maiddái Vardøhus ámta (dálá Finnmárkku fylka) gulai Troandima válđoámtti, muhto arkiivvain eai gávdno iskkadeami vástádusat Vardøhus ámttas. Lea maid eahpečielggas, lea go Vardøhus ámttas obanassiige sáddejuvvon vástádus kanselliija gažaldagaide. Nordlándda ámttas gávdnojit guokte čilgehusa. Nordlándda ámtamánni Ove Schjelderup sáddii kanselliijai oanehis čilgehusa beaiváduvvon 30.07.1743. Son čálii dalle, ahte ollu barggu ja guhkes mátkkoštangaskkaid dihte lei su ámtta dáfus váttis addit buriid čilgehusaid nu viiddis gažaldagaide. Schjelderup evttohi ahte nammaduvvošii olmmoš, gii sáhtii mátkkoštit, guorahallat guovllu ja jearahallat olbmuid, ja dan vuođul čilget áššiid Danmárkku kanselliijai. (Mordt 2008: 5, 12–13.)

Major Peter Schnitler jođihii dien áigge rádjedárkkistanbarggu gaskal Norgga ja Ruođa, ja dan dihte son mátkkoštii ollu Norgga davimus guovlluin áigodagas 1742–1745. Su barggu vuođul gávdno ollu čálálaš materiála. Earret dan gáldomateriála, mii bohtá ovdan *Norge i 1743*-ráiddu viđát oasis, de čálii Schnitler maiddái vuđolaš protokollaid rádjedárkkistanbarggus (gč. Mordt – Schnitler 2008 [1744]). Go Schnitler vulggii rádjedárkkistanmátkái 1744, de son oaččui fárrui kanselliija 43 gažaldaga lassibargun. Schnitler ieš vánddardii eanas Norgga ja Ruođa rádjeguovlluin, ja dan dihte leat veahkebargit su ovddas háhkan muhtun čilgehusaid, earret eará Lofuohta ja Viesterállasa guovlluin. Čakčat 1744 sáddii Schnitler kanselliijai 400-siidosaš giehtačállojuvvon čilgehusa. Dasa lassin lei son sárgon kárttaid vai galggai leat álki ipmirdit geográfalaš čilgehusaid. Schnitler liikká ieš oaivvildii ahte su čilgehus ii lean doarvá dievaslaš. (Mordt 2008: 12–13.)

Mun lohkaoghten Schnitlera čilgehusa ozadettiin sámiide guoski dieđuid. Su teavstta vuođul guorahalan dás sámeziela báikenamaid hivvodaga ja distribušuvnna, ja mo Schnitlera čilgehus Nordlándda ámttas doaibmá sámeziela báikenamaid gáldun. Geahčadan maid oanehaččat Schnitlera čilgehusa vuođul sámeziela gielladieđuid ja sámi ássandieđuid.

Báikenamat Peter Schnitlera čilgehusas

Kanselliija bivddii čilgehusaid ollu iešguđetlágan áššiide, nu go omd. eatnamiid viidodagat ja ráját, ámttaid geografijja ja topografijja, guovlluid ássiid ja sin dili birra, luondduriggodagaid birra jna. Gažaldagain 19–39 lea kanselliija bivdán dárkilit logahallat namaid ja loguid mielde buot(!) ámtta sulluid, vuonaid, jogaid, jávrriid, jekkiid ja váriid. Báikkit, mat hálddahušlaš čat ledje dehálaččat gávpedoaimmaid dahje ássama dáfus (omd. guollebivdohápmamat, hápmamat, sundiámmamat¹, fáldiguovllut², girkobáikkit jna.) galge maid logahallojuvvot. (Mordt 2008: 15–16.) Iešguđet guovlluid vástádusain rievddada ollu, man muddui báikenamat leat váldon fárrui. Ovdamearkka dihte Romsdal ja Nordmøre fáldiguovlluid vástádusain leat namaid mielde dieđihuvvon buot sahenrustegat, muhto muđui leat registrerejuvvon unnán báikenamat ja topográfalaš dieđut. (Mordt – Tønder 2008 [1744]: 21–40.)

Schnitler lea čállán čilgehusa geográfalaččat viiddis ja topográfalaččat girjás guovllus, ja son lea čielgasit váldán hui duođas dan maid kanselliija jearai gažaldagain 19–39. Son dieđusge ii leat namuhan aiddo buot dakkár topográfalaš ovttadagaid dahje báikkiid maid kanselliija jearaha, muhto su vástádus sisttisdoallá vuđolaš čilgehusaid ja hui olu báikenamaid, álgoárvoštallama mielde gaskal 1500 ja 2000 báikenama. Dáin báikenamain leat sihke topográfalaš ovttadagaid namat ja hálddahušlaš ja eará lokalitehtaid namat. Schnitler lea hábmen čilgehusas nu, ahte lea sierra kapihtal juohke gažaldaga nammii. Čilgehusat gažaldagaide 19–39 leat vel juhkkajuovvon fáldiguovlluid ja báhpasuohkaniid mielde.

Schnitler lea registreren báikenamaid márgga gillii. Su čilgehusas leat muhtun suomagiela báikenamat, nu go omd. *Enotekies* (*Enodat/Enontekiö*) ja *Mall* (*Iso Malla*); ja ruotagiela báikenamat, nu go omd. *Riefield* (*Ryfjället*) ja *Ternelv* (*Tärnaån*). Dát namat bohtet ovdan go son čilge báikkiid mat leat Norgga, Suoma ja Ruota rádjeguovlluin. Dárogiela báikenamat dahket stuorimus oasi čilgehusa báikenamain. Dát namat leat eanas čállojuvvon dalá dánskka-dárogiela čállinvuogi mielde, omd. *Husøe*, *Grøtøe*, *Saltensfiord*, *Timmerdal*, *Selfosselv*. Materiálas leat namat, nu go omd. *Tispa*, main

¹ Sundiámmat, dárogillii sorenskriveri.

² Fáldiguovlu, dárogillii fogderi.

čállojuvvon hápmi lea earálágan go maid sáhtášii vuordit dalá dánskkadárogielas, ja mat sáhttet leat registrerejuvvon báikkálaš hupmangiela mielde.

Dasto leat materiálas ollu sámeigiela báikenamat. Oassi dáin namain lea čállojuvvon nu, ahte sámeigiela báikenammii lea laktojuvvon dárogiela lasáhus, mii čilge makkár topográfalaš ovttadagas lea sáhka, omd. *Veikoivefield*, *Balkesniunisfield*, *Meidjokdal*, *Gaterrejokaae*. Topográfalaš diehtu boahtá dávjá ovdan duppalit, namalassii go sámeigiela báikenamma juo sisttisdoallá dakkár dieđu, omd. namas *Veikoivefield*, mas sihke *oive* ja *field* muitaleaba báikki topográfalaš iešvuoda (*oaivi*). Nu lea maid namas *Gaterrejok/aae*, mas oasit *jok* ja *aae* muitaleaba seamma dieđu (*johka*). Čilgehusas leat maid ollu čielga sámeigiela báikenamat, nu go omd. *Haugojaure*, *Gulietzjaure*, *Vilkisbagta*, *Selgakiok*. (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 364–418.) Norgga Sámedikki báikenammabálvalus lea muhtun ráje dárkkistan Schnitlera čilgehusa sámeigiela namaid dalá báikenammaregisteriid vuodul³. Dát namat bohtet ovdan girjji báikenammalisttus, maiddáin dán čállinvuogi mielde mo namat leat čállojuvvon dalá gálduide.

Čilgehusas leat maid ovdamearkkat, gos Schnitler lea čállán paralleallanamaid sámegillii ja dárogillii, ja muhtomin vel lasihan nammačilgehusa, nu go dáin ovdamearkkain:

- Duøderek, eller paa norsk: Tondern, som betyder saa meget som landzkiøl, eller fieldrygg, ligger nordenfor Tornevatten ...⁴ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 309).
- Jaurisolge, eller paa norsk: Vatshalsen, thi det er skabt som en hals, og begynder østenfor Makvattenet⁵ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 300).

³ Cand.philol. Rotten Krangnes lea čoaggán sámeigiela báikenamaid [Schnitlera] giehtačállošis, ja Norgga Sámedikki báikenammabálvalusa vuosttaškonsuleanttat Thomas Omma ja Lisa Monica Aslaksen leaba dárkkistan namaid dalá čállinvuogi ja báikenammaregisteriid ektui (Mordt 2008: 6).

⁴ «Duøderek, dahje dárogillii: Tondern, mii mearkkaša nu baljo go másealggi dahje aláža, ja mii lea Tornevatten davábealde ...» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 309). Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

⁵ «Jaurisolge, dahje dárogillii Vatshalsen, dan dihte go dan hápmi lea dego čeabet, mii álgá Makvattenet nuorttabealde» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 300). Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

- Niønness, eller paa norsk Nasefield, ...⁶ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 298).
- Qvænangensfiord, paa svensk og finnsk kalded Navuon, ...⁷ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 248).
- Tysfiord, paa finnsk Titisvuødne, eller Titisfiord⁸ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 241).
- Denne Tysfiord i Lødingens sogn heder paa det lappiske sprog Titisvuodne, eller Titisfiord, ...⁹ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 343).

Nama *Jaurisolge* olis oaidná ahte dárogiela nammahápmi ii ollásit vástit sámegiela nama sátne-*semantihkalaččat*. Sámegiela nama vuodđooassi lea *oalgi*, mas *semantihkalaččat* dárkileappo vástideaddji dárogieloassi livččii sátni *aksel* (ii ge *hals*).

Nu go maid boahá ovdan bajábealde, de geavaha Schnitler namuhanvugiid sámegiela birra, namalassii sihke *finnsk* (mii de vástida namuhanvuogi *finner*, maid son geavaha sámiid birra), ja *det lappiske sprog*.

Sámegiela báikenamaid hivvodat ja distribušuvdna

Schnitlera čilgehusas leat gaskal 1500 ja 2000 báikenama. Dán nammahivvodagas leat sullii 600 sámegiela báikenama, dahje namat main leat sámegieloasit.

Čuovvovaš kárta lean ráhkadan čalmmustahttin dihte sámegiela báikenamaid frekveanssa ja distribušuvdna. Fuomášuhtán ahte dát lea jurddašuvvon visualiserenkártan, ii ge geográfalaččat dárkilis kártan. Kárta čájeha báikenamaid frekveanssa ja distribušuvdna tendeanssaid, ii ge galgga

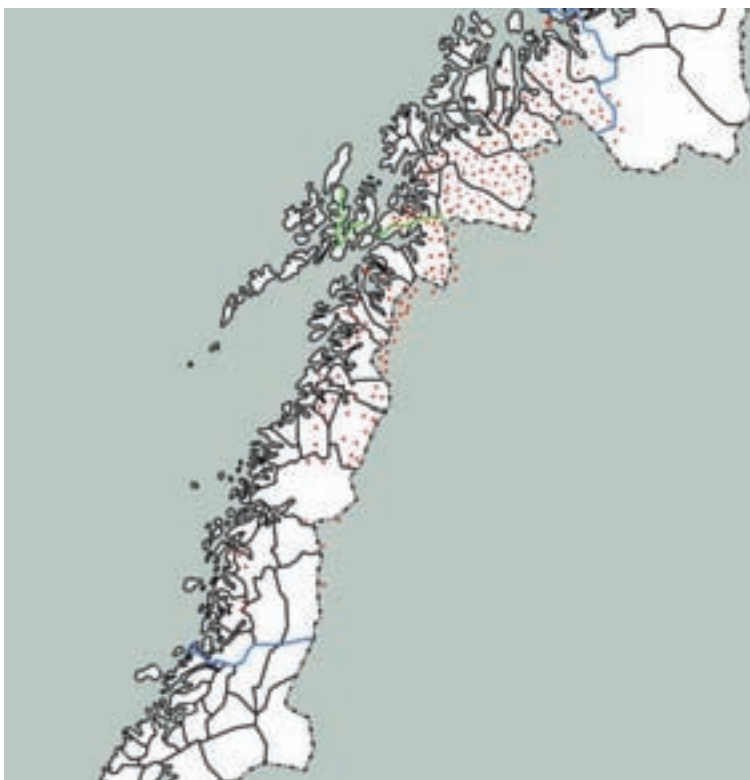
⁶ «Niønnes, dahje dárogillii Nasefield, ...» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 298). Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

⁷ «Qvænangensfiord, ruoŋagillii ja sámegillii gohčoduvvon Navuon, ...» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 248). Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

⁸ «Tysfiord, sámegillii Titisvuødne, dahje Titisfiord» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 241). Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

⁹ «Dát Tysfiord, mii lea Lødingen suohkanis gohčoduvvo sámegillii Titisvuødne dahje Titisfiord, ...» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 343). Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

ipmirduvvot nu ahte okta čuokkis kárttas mearkaša ovttá nama dahje lokalitehta Schnitlera čilgehusas. Kártii lean vel alit ivnniin merken dalá Nordlándda ámtta lulle- ja davverájiid. Dalá Nordlándda ámtta guovlu gokčá dálá Nordlándda ja Tromssa fylkkaid. Dálá Nordlándda ja Tromssa fylkkaid rádjji lea merkejuvvon kártii ruoná ivnniin.

Kárta 1. Báikenamaid frekveansa ja distribušuvdna (čalmmustahttkárta). (Kártavuodu lea dahkan Anja Kaunisoja Oulu universitehtas.)

Nu go dás bohtá ovdan, de rievddada sámegeiela báikenamaid frekveansa ja distribušuvdna geográfalaš guovlluid mielde. Materiála guorahallan čájeha maid ahte sámegeiela báikenamaid frekveansa rievddada dan mielde, makkár topográfalaš ovttadagain lea sáhka.

Sámegeiela báikenamat leat unnán merkejuvvon Nordlándda ámtta lulimus osiin. Dađistaga go sirdása davásguvlui ámttas, de lassánit sámegeiela

báikenamat. Sulloj ja vuonat leat registrerejuvvon dárogiel namaiguin. Spiehkasteapmin das leat vuonat *Divtasvuodna* ja *Návuonna*, mat leat merkejuvvon paralleallanamaiguin sámegillii ja dárogillii (geahča bajábeale ovdamearkkaid). Jogaid, jávrriid ja várre- dahje duottarguovlluid merken juohkása ná:

- olggumus riddoguovlluid ja mearragátti vuolleatnamiid jogat, jávrrit ja várit leat eanas merkejuvvon dárogillii
- riddo- ja mearragátteguovllu badjeeatnamiid ja siseatnanguovllu jogat, jávrrit ja várit leat eanas merkejuvvon sámegillii, ja nu maiddái Norgga ja Ruota rádjeguovllus

Hálddahaslaš ovttagat ja lokalitehtat leat merkejuvvon dárogillii.

Schnitlera sámegiela báikenamat muitalit

Peter Schnitlera čilgehus čállojuvvui dalá áigge eiseváldiid gohččuma ja diehtodárbbuid vuodul. Go dutkagohten Schnitlera čilgehusa, de lei juo čielga ulbmilin ohcát das sámii báikenamaid ja eará sámiiide guoski dieđuid. Mun lean ovdal bargan báikenamaiguin 1700-logu gálđuin (gč. ee. Henriksen 2004), ja mu vásihus lea, ahte dain sáhtá gávdnat ollu beroštahtti dieđuid. Lea gal nu, ahte dakkár gáldomateriálas šaddá ulbmillaččat ohcát dieđuid, aiddo dan dihte go materiála ii leat čállojuvvon dan vástte ahte systemáhtalaččat dokumenteret sámegiela báikenamaid dahje eará sámii dieđuid. Dát lea dábálaš, go ohcá sámegiela báikenamaid boarráset gálđuin (Helander 2008: 67), ja guoská maiddái Schnitlera čilgehussii.

Jearaldahkan lea de, mo doaibmá Schnitlera čilgehus sámegiela báikenamaid gáldun, ja muitala go Schnitlera čilgehus midjiide maidege eará go konkrehta báikkiid ja daid namaid?

Báikenammadieđut

Nu go ovdalis namuhuvvon, de leat Schnitlera čilgehusas sullii 600 sámegiela báikenama. Dát juo iešalddis dahká dokumeantta mávssolažžan 1700-logu báikenammadokumentašuvdnan. Dás ii sáhte čájehit eará go

oasáža dain báikenamain mat gávdnojit materiálas. Ovdamearkaguovlun lean válljen *Ofodens præstegield*, sámegiellii Ufuohdá báhpasuohkan, ja čilgen dás oanehaččat sámegiela báikenamaid mat leat merkejuvvon dán báhpasuohkanis. Lean válljen dán báhpasuohkana dan dihte go dat lea viidodaga dáfus oalle unni, ja das lei álki oažžut oppalaš gova nammahivvodagas. Seammas lea dán báhpasuohkanis oalle girjás topografii, nu ahte dasa gullevaš čilgehusas leat vástádusat mánggalágan topográfalaš ovttadagaid birra.

Ufuohdá báhpasuohkan lei dalá *Saltens fogderie* (Sálttu faldiguovllu) oassin, Nordlánda ámtta davimus oasis. Ufuohdá báhpasuohkanii gulle Ufuohdávuona siskkit oasis, ja dan rájit ledje davás ja oarjjás/davás *Astafjord* báhpasuohkanii, nuorttas Ruotabeale *Lule lapmarkii* ja oarjjás/lulás *Lødingen* báhpasuohkanii.

Ufuohdá báhpasuohkana (sullii) rájit leat merkejuvvon ruoksadin vulobeale kárttas (káarta 2).

Káarta 2: ufuohdá báhpasuohkana (Ofodens præstegield) rájit. (Káartavuodu lea dahkan Anja Kaunisoja Oulu universitehtas.)

Ollu báikenamat leat namuhuvvon máŋgii Schnitlera čilgehusas Ufuohtá báhpasuohkanis, ja maiddái eará báhpasuohkaniid dahje fáldiguovlluid olis. Namaid, mat leat máŋgga sajis fárus Ufuohtá báhpasuohkana čilgehusain, lean dán oanehis geahčastagas namuhan dušše oktii, ja dasto lean čujuhan makkár osiin namma vel boahtá ovdan. Geahčastagas leat maid fárus nammahámit, nu mo dat bohtet ovdan dálá geavahusas (Mordt – Schnitler 2008 [1744] vuodul). Go geahččá dálá registeriid nammahámiid, de fertet muitit ahte vel dálá registeriin ge eai leat buot sámegeiela báikenamat čállojuvvon ođđaseamos normerejuvvon čállinvuohkáid. Ii leat (vuos) leamaš vejolaš identifiseret dahje lokaliseret buot báikenamaid, mat bohtet ovdan Schnitlera čilgehusas. Muhtun lokalitehtain lea maid nu, ahte dain eai leat dán áigge anus namat maid Schnitler lea registreren.

Čuovvovaš tabeallas (tabealla 1) leat sámegeiela báikenamat Ufuohtá báhpasuohkana oasis, vuosttaš gažaldaga vuolde, mas Schnitler čilge Nordlándda ámtta rájiid Ruota guvlui. Schnitler lea dán oasis čilgen makkár várit dahje várreguovllut leat duođaštuvvon rádjeguovllun dahje rádjemearkan gaskal Norgga ja Ruota, ja juohkán čilgehusa daid báhpasuohkaniid mielde, main lea rádji Ruota guvlui. Dán oasis leat fárus maiddái namat mat geográfalaččat gullet dálá riikkaráji Ruotabeallái. Ufuohtá báhpasuohkana olis lea Schnitler merken ovcci rádjemearka dahje rádjeguovllu, ja buot dat leat merkejuvvon sámegeiela namaiguin. (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 159.)

Tabella 1. Sámegeiela báikenamat Ufuohdá báhpasuohkanis, kanselliija gažaldat 1 (rádjeguovlu)

Schnitlera čállinvugiin	Dálá gálduin	Eará diedut
Allagaik	Allakaise	Ruota bealde. Schnitler gohčoda dán báikki maiddái <i>Allagark</i> , nu lea namuhuvvon 22. gažaldaga vuolde. Maiddái namuhuvvon 29. gažaldaga vuolde.
Baasoive	⚡	Maiddái namuhuvvon 22. ja 29. gažaldaga vuolde.
Gallavara	*	Navdojuvvo ahte lea Ráptetjákka ja Alitoaive Ruota bealde (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 375).
Gaudelisoive	Gávdelis	Maiddái namuhuvvon 22. ja 29. gažaldaga vuolde. Schnitler gohčoda dán báikki maiddái Gaudumvara. Gč. maiddái <i>Gautelijellet</i> .
Høygom	Háikamvagge	Vággi, Ruota bealde.
Jerbelkiok	Kärpel	Ruota bealde. Maiddái namuhuvvon 29. gažaldaga vuolde.
Jovakorvis	Juovvačorru	Schnitlera gálduin maiddái <i>Jovakorvis</i> . Schnitler čilge vel ahte muhtumat leat gohčodan <i>Gallavara</i> ja <i>Jovakorvis</i> ovttain namain, <i>Gallavara</i> (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 303).
Nullas	Njulla	Ruota bealde.
Skangala	Skangelitjákko	Ruota bealde. Maiddái namuhuvvon 29. gažaldaga vuolde.

⚡ = namma ii leat identifiserejuvvon gielalaččat/dálá báikenammaregisteriin

* = Registrerejuvvon eará namain dálá registeriin

Goalmmát gažaldaga vuolde leat čilgejuvvon Ufuohdá báhpasuohkana rájit. Dás namuha Schnitler sámegeiela báikenamaid *Gallavara* ja *Nullas* (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 181), mat leat fárus bajábeale tabeallas (tabealla 1), Nordlándda ámtta rájiid čilgehusas. Dasa lassin namuha son Ruota beale *Lula lapmark*.

Čuovvovaš tabeallas (tabealla 2) leat sámegeiela báikenamat Ufuohdá báhpasuohkana čilgehusas, mas lea sáhka jogain ja jávrrin (22. gažaldat) (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 267, 268).

Tabella 2. Sámegeiela báikenamat Ufuohdá báhpasuohkanis, kanselliija gažaldat 22

Schnitlera čállinvugiin	Dálá gálduin	Eará diedut
Arajaure	Árajávri	Jávri. Gč. maiddái <i>Hartvikvatnet</i> .
Aveskougjok	Abiskojokk	Johka, Ruota bealde.
Gaudeliselv	*	Johka. Gč. maiddái <i>Skjoma</i> .
Gaudelisvatten	*	Jávri. Gč. maiddái <i>Gautelisvatnet</i> .
Katterejok	*	Johka, vrd. namain <i>Katterekiok</i> = Gátterčohkka (gč. tabealla 3).
Kiõnmaavuõbmejok	Čunojohka	Johka.
Rikojaure	Riikojávri	Jávri. Gč. maiddái <i>Grasvatnet</i> .
Rikojok	Riikojohka	Johka.
Sidasvatten	Sijdasjávrrre	Jávri.
Teusavuõbmejok	⚡	Johka. Ruota bealde.

⚡ = namma ii leat identifiserejuvvon gielalaččat/dálá báikenammaregisteriin

* = Registrerejuvvon eará namain dálá registeriin / ii registrerejuvvon čielga sámegeiela namain dálá registeriin

Dán oasis leat Ufuohdá báhpasuohkana vuollái merkejuvvon oktii buot 16 joga, sámegiela namain guhtta joga ja dárogiela namain ovcci joga, ja daidda lassin vel okta namahis johka. Dasto leat merkejuvvon 14 jávrrri, ja dain leat njeallje merkejuvvon sámegiela namain. Guovllu bagadallama olis leat maid merkejuvvon gávccii vuotna- dahje luovttanama, buot dat leat merkejuvvon dárogiela namaiguin.

Čuovvovaš tabeallas (tabealla 3) leat sámegiela báikenamat Ufuohdá báhpasuohkana čilgehusas, mas lea sáhka bávttiin ja váriin (29. gažaldat) (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 304–306). Maiddái dán oasis lean välljen váldit fárrui Schnitlera čilgehusa báikenamaid, mat Mordt – Schnitler 2008 [1744] báikenammalisttu vuodul (dál) gullet Ruota beallái.

Tabealla 3. Sámegiela báikenamat Ufuohdá báhpasuohkanis, kanselliija gažaldat 29

Schnitlera čállinvugiin	Dálá geavahas	Eará diedut
Balakkioik	*	Várrri. Navdojuvvo ahte lea lokalitehta mas dál geavahuvvo namma <i>Storebalak</i> (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 366).
Gaudumvara	*	Várrri. Schnitler gohčoda dán <i>Gaudelisoive</i> dahje <i>Gaudumvara</i> (gč. maiddái tabealla 1). Gč. maiddái <i>Gauteliffjellet</i> .
Giergoive	Kärketjárro	Várrri. Ruota bealde.
Gueggel	Kuokola	Várrri. Ruota bealde.
Harvesoive	Hárvvesčohkka	Várrri. Gč. maiddái <i>Bukkefjellet med Hárvvesčohkka</i> (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 369).
Katterekiok	Gátterčohkka	Várrri. Schnitler gohčoda dán maiddái <i>Katterekiokfield</i> (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 268).
Kilolk	⚔	Várrri.
Langesvara	Lánjasvárri	Várrri. Gč. maiddái <i>Haugfjell</i> .
Leikisvara	Leaiggasoivi	Várrri.
Loftoive	Låktatjåkkko	Várrri. Ruota bealde.
Mokilis	Måkkolis	Várrri. Ruota bealde.
Nørjokiok	Njuorjotjåhkkå	Várrri.
Piadnaknalfa	⚔	Várrri.
Rifovare	*	Várrri. Navdojuvvo ahte lea <i>Revtind</i> (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 398).
Rikokiok	*	Várrri. Navdojuvvo ahte lea <i>Durmålsfjellet</i> (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 398).
Røirikiok	Reavvrečohkka	Várrri.
Selgakiok	Sealggačohkka	Várrri.
Sobdifield	*	Várrri. Navdojuvvo ahte lea <i>Høgtind</i> (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 405).
Sokas	⚔	Várrri.
Taskokiok	Dåskkorieppi	Várrri.
Vatsoive	Våssjatjåhkkå	Várrri. Ruota bealde.
Veikoive	*	Várrri. <i>Kopperfjellet</i> .

⚔ = namma ii leat identifiserejuvvon gielalačat/dálá báikenammaregisteriin

* = Registrerejuvvon eará namain dálá registeriin / ii registrerejuvvon čielga sámegiela namain dálá registeriin

Ufuohdá báhpasuohkana oassái leat merkejuvvon oktii buot 36 vári dahje várreguovllu (Schnitlera čilgehusa mielde *klipper og berge*), 27 dain leat merkejuvvon sáme giela namaiguin. Schnitler namuha álggus daid váriid, mat leat mearragátteguovllus. Doppe leat ovcci nama dárogillii ja guokte sáme gillii. Dasto čilge son ahte son čuovvu sámiid badjeeatnamiidda, sin orohagaid várreguovlluide, ja dan rájes leat buot namat sáme gillii. (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 303–306.)

Ufuohdá báhpasuohkana vuollái eai leat merkejuvvon sáme giela báikenamat daid gažaldagaid vuolde, main lea sáhka vuvddiin, vuonain ja goržžiin (gažaldagat 19, 21 ja 24). Sullot (gažaldat 20) eai leat merkejuvvon dán báhpasuohkanis. Sahenrustegat (gažaldat 23) leat meannuduvvon oppalaččat olles ámtta ovddas, ja Schnitler čilge ahte Sálttu fáldiguovllus eai leat sahenrustegat (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 278). Jávrriid, guollebivdohápmániid, čáhcegálduid/ádjagiid ja jekkiid birra (gažaldagat 25–28) eai leat sierra kapihttalat Schnitlera čilgehusas. Čilgehus jávrriid birra boahtá ovdan 22. gažaldaga vástádusa vuolde.

Gielladieđut

Schnitlera čilgehusas sáme giela báikenamat leat čállojuvvon normerejuvvon sáme giela riektačállinvuogi haga. Dan dihte ferte sihke geahčadit namaid gielalaččat, ja buohtastahttit daid ođđaset historjjálaš gálduiguin ja dálá kártaiguin ja báikenammavuorkkáiguin. Norgga Sámedikki báikenammabálvulus lea juo dahkan dakkár álgoguorahallama girjji redakšuvnna ovddas (gč. 3. vuollečujuhusa), ja dát bargu lea ávkin viidáset guorahallamii. Leat goitge báhcán ollu namat maid ii leat leamaš vejolaš identifiseret, juogo dan dihte go daid lea váttis identifiseret gielalaččat, dahje dan dihte go muđui ii gávnnat daid dálá kárttain dahje nammavuorkkáin. Dakkár báikenamat sáhttet goitge leat áige guovdilát dálá dilis, muhto daid áige guovdilvuohta soaitá leat čihkkojuvvon gielalaš dahje báikenammafálaš guorahallanbargu duohkáin.

Schnitlera čilgehusa sáme giela báikenamat sáhttet muhtun muddui addit dieđuid 1700-logu sáme giela birra. Vaikko Schnitlera čállinvuohki čielgasit bidjá dasa rájiid, de sáhttá báikenamaid vuodul gávndat omd. suopmandieđuid. Čuovvovaš tabeallas (tabealla 4) leat muhtun ovda-

mearkkat oktan čilgehusaiguin. Fuomášuhtán ahte dát ovdamearkkat eai leat čadnon Ufuohtá báhpasuohkana ovdamearkkaide (vrd. tabeallaid 1–3).

Tabealla 4. Muhtun suopmandieđut Schnitlera čilgehusa sámegeiela báikenamain

Schnitlera čállinvugiin	Dálá čállinvugiin	Suopmandieđut
Kiebbejaure	Giebbnejávrrre	Namas oaidná julevsámegeiela suopmaniešvuoda mearusosi guovddáškonsonánttas (-bn-). Lokalitehta dárogiel namma lea <i>Kjelvatnet</i> .
Navuon_	Návuonna	Namas orru boahtime ovdan mearrasámegeiela suopmaniešvuoha, go vuoddoasi guovddáškonsonánttas (-vuon_) ii leat ovdaklusiila (vrd. julevsámegeiela namain <i>Titisvuodne</i> , mas boahtá ovdan guovddáškonsonántta ovdaklusiila). Nama vuoddoasis ii leat registrerejuvvon soggevoakála, mii maid čujuha ahte lea mearrasámegeiela dadjanmálla. Lokalitehta dárogiel namma lea <i>Kvænangen</i> .
Nækkesvoive	⦿	Nama vuoddoasis lea protehtalaš /v/, mii lea mearrasámegeiela suopmanmearka (vrd. <i>Veikoive</i>). Lokalitehta lea registrerejuvvon Návuonas.
Sørresvoive	⦿	Nama vuoddoasis lea protehtalaš /v/, mii lea mearrasámegeiela suopmanmearka. Lokalitehta lea registrerejuvvon Návuonas. (Buohtastahte namain <i>Veikoive</i> .)
Titisvuodne/ Titisvuodne	Divtasvuodna	Namas boahtá ovdan julevsámegeiela suopmaniešvuoha vuoddoasi guovddáškonsonánttas (-dn-). Lokalitehta dárogiel namma lea <i>Tysfjord</i> .
Veikoivefield	Veaikeoivi*	Lokalitehta dárogiel namma lea <i>Skinskardtinden</i> .

⦿ = namma ii leat identifiserejuvvon gielalaččat ii ge dálá báikenammaregisteriin

* = Lokalitehta lea identifiserejuvvon, muhto ii leat registrerejuvvon sámegeielnamain dálá registeriin

Lea earenoamáš miellagiddevaš ahte Schnitlera čilgehusa báikenamain sáhtta oaidnit mearrasámegeiela suopmaniešvuodaid. Báikenamaid guorahallamii lea maid mávssolaš ahte Schnitler lea čilgen eanas topográfalaš ovttadagaid iešvuodaid oalle vuđolaččat.

Erik Helset, gii earret eará lei bargan miššunearan, lei Schnitleris veahkkín ja dulkan go son mátkkoštii Nordlándda ámttas. Schnitler oaivvildii ieš ahte lei leamaš stuora ovdamunnin su bargui go son lei beassan jearahit sámi diehtoaddiid, ja ahte su čilgehus ja kárta dan dihte lei dárkilit go eará vástideaddji barggut dán rádjái ledje leamaš. (Mordt 2008: 13.) Miššuneara Helset ferte leat dovdan sámegeiela bures, go Schnitlera materiálas oaidná ahte sámegeiela čállinvuohki lea oalle ovttaoalis iešguđet nammaosiid čállimis. Go oaidná Schnitlera čilgehusaid dárkilvuoda, de sáhtta maid jurddašit, lei go son Schnitler ieš ge oahppan sámegeiela muhtun muddui? Dán birra in leat goit ge gávdnan makkár ge dieđuid gáldomateriálas, ja nu báhcá dat dušše árvádallanáššin dás.

Ássandiedut

Bajábealde lean guorahallan sámegiela báikenamaid distribušuvnna Schnitlera čilgehusas. Vuosttaš geahčastagas orru dát distribušuvdna čujuheame ahte sámít eai leat ássan Nordlánda ámtta sulluin ja vuotnagáttiin. Ollu boarráset gálduid vuodul goitge diehtit ahte dát ii doala deaivása. Schnitler ieš maid čájeha ahte son dovdá mearrasámi ássanguovlluid. Son gohčoda mearrasámiid *søefinner eller bufinner*, ja čilge gos sin ássanguovllut leat ja leat leamaš historjjálaččat. Son maid muitala mo dalá badjesámít geavahedje ámtta várre- ja duottarguovlluid. Vuđoleamos ássandili čilgehusat bohtet ovdan sitáhtain dás vulobealde. Sitáhtat leat originálagillii, jorgaluvvon sámegillii vuollečujuhusain. Lean válljen dán gielalaš čovdosa, go sitáhtaid ulbmilin lea maid čájehit Schnitlera giehtačállosa giela ja čilgenmálla.

Kanselliija njealját gažaldagas lea sáhka váldoámtta topográfalaš dilis ja oppalaš iešvuodain (Mordt 2008: 15–16). Schnitler lea čilgen Nordlánda ámtta birra ná:

Om landets bebyggelse kan i almindelighet dette siges: Paa søekustene af øerne, item paa søekusterne af det faste land og omkring fiordene ligge bøndergaardene strøviis nær og langt fra hinanden. Ovenfor søekusterne eller fiordene, i elvdalene er landet ikke bebyggt, uden i Vefsen og Raen i Helgelands-, j Beier- og Saltdalen i Saltens fogderie, hvor folk have nedsatt sig et stække fra havet opefter elvene, fordi der er skougbrug, hvoraf de kan have fortieneste. Alt det øvrige af jndlandet saa vel paa øerne, som paa det faste land er ubrugeligt og ubebygget, og det sidste, nemlig faste jndland benyttes alleene af fieldlapper.¹⁰ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 195.)

¹⁰ «Guovllu ássama birra sáhtta oppalaččat dadjat ná: sulluid gáttiin, ja maiddái nannama gáttiin ja vuotnagáttiin leat boanddaid dálut juogo lahkálaga dahje eanet guhkálaga. Mearragáttiid ja vuonaid badjeatnamiin ja johkalegiin eai leat huksejuvvon dálut, earret Vefsen ja Raen Helgelánddas, ja Beier ja Saltdalen mat leat Salten fäldiguovllus, gos olbmot leat ássagohtán veahá eret mearragáttis ja johkalegiid mielde, go doppe lea vuovdedoallu, mainna háhket dietnasa. Siseatnanguovllut muđui, sihke sulluin ja nannamis eai leat anihahttit, ja leat ávdin guovllut, ja manjit guovllu, namalassii siseatnama geavahit duššefal badjesámít.» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 195.) Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

Gávccenuppelogat gažaldaga vuolde, ássiid iešvuodaid ja loguid birra, čilge son mearrasámiid ássama birra. Das oaidná maid mo Schnitler guovlluid mielde earuha geaid son namuha *buefinner* dahje dálusápmiin ja *søefinner* dahje mearrasápmiin:

De boesiddendes finner, som i Foldens-, Rotangens-, Tys- og Ofodens fiorder i Saltens fogderie kaldes buefinner, og nordenfor i Asta-, Malangens-, Bals-, Ulfs-, Løngens-, Reizens- og Qvæningens fiorder i Senniens og Tromsøens fogderie kaldes søefinner, bruge fiskerie og gaarder, skylde og skatte deraf, ligesom andre norske bønder.¹¹ (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 202.)

Schnitler muitala máŋgga sajis mo son álggus čilge boanddaid ássanguovlluid, ja dasto «johtá» badjesámiid guovlluide. Son maid čájeha ahte son diehtá iešgudet sámi joavkkuid birra, ovdamearkka dihte go čilge goabbat lágan nammageavaheami seamma lokalitehta birra: «Gedjemkiok (som beierlapper den kalde, og maa være den samme, som Saltdalens lapper navngive Kimvara, thi kiok bemerker en tind, og vara et field) er mest rundt, ¼ miil stort, med græss og mosse ovenpaa»¹² (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 291).

Buot dát ovdamearkkat čájehit ahte mearrasámit dahje sámit leat ássan riddoguovlluin ja vuotnagáttiin ja geavahan dáid guovlluid, ja ahte Schnitler bures lea diehtán dan. De fertešii maid atnit vuodđun ahte dáin guovlluin leat leamaš sámegeiela báikenamat. Dasto báhcá jearaldahkan ja smiehttamuššan, manne riddoguovllu ja vuotnagáttiid sámegeiela báikenamat de eai leat fárus Schnitlera čilgehusas?

¹¹ «Dálusámit, geat Folden-, Rotangen-, Tys- ja Ofoden-vuonain Sálten faldiguovllus gohčoduvvojit dálusápmiin, ja davábealde, Asta-, Malangen-, Bals-, Ulfs-, Løngen-, Reizen- ja Qvæningen-vuonain Sennien ja Tromsøen faldiguovlluin gohčoduvvojit mearrasápmiin, ellet guolásteamis ja dálloodoalus, ja mákset vearu das, seamma ládje go dáčča boanddat.» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 202.) Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

¹² «Gedjemkiok (nu go bejersámit gohčodit dan, ja mii ferte leat seamma, maid Saltdalen sámit gohčodit Kimvara, go kiok lea gáisa ja vara lea várri) lea measta jorbbas, ¼ miilla stuoris, ja das leat rásse- ja sámmáleatnamat» (Mordt – Schnitler 2008 [1744]: 291). Sámegillii jorgalan Marit B. Henriksen.

Dan áigge go Schnitler čálii čilgehusas, de ii lean dábálaš registreret báikenamaid iešalddis namaid dihte. Rievttes boares gálduin leat dušše makrotoponymat merkejuvvon – dat leat stuorát lokalitehtaid, nu go omd. regiuvnnaid, vuonaid ja stuorát sulluid namat. Báikenamat dokumenterejuvvojedje dan olis go eiseváldit geavahedje daid hálddahušlaš oktavuodain, ja go ledje anus omd. vánddardeami olis. (Helander 2008: 65.) Namat merkejuvvojedje dalle dan gillii maid eiseváldit geavahedje.

Nordlándda ámttas leat ássan sihke sámít ja dáččat. Historjjálaččat lea dáčča ássan álggus leamaš riddoguovlluin dahje sulluin ja vuotnagáttiin. Dáin guovlluin lea leamaš álki gilvit eatnamiid, ja lea maid leamaš lagasvuohta guolleriggodagaide. Dasa lassin lei mearra maiddá dehálaš vándardangeaidnun. Schnitlera materiálas lea sierra tabealla, mas son addá boanddaid loguid iešguđet fáldiguovlluin (sulliilogut). Son ii namut das sámii ássiid sierra, ii ge muital leat go maiddá sámiiid ássanlogut fárus ollislaš loguin. Nu lea váttis diehtit dalá lohkokaskavuoda gaskal sámiiid ja dáččaid.

Kolsrud guorahalai Ufuohtá guovllu ássandieđuid historjjálaš gálduid vuodul (1947), ja son čilge ee. ahte guovllu ássanminsttar lea 1600-logus juo leamaš sajáiduvvan nu ahte sámít leat eanas ássan Ufuohtá guovllu siskkit vuonain (Kolsrud 1947: 16). Son čilge maid ahte leat leamaš oalle dássedis sámii ássanlogut dán guovllus, muhto ahte dáččaid lohku lea lassánan. Oppalaččat lea dát váikkuhan nu ahte sámít leat dađistaga šaddan guođdit buriid ássanguovlluid, dahje sii leat šaddan unnitlohkui ja leat assimilerejuvvon dáčča álbmogii (Kolsrud 1947: 30).

Dáid, ja eará dieđuid guorahallet ja kommenterejit Hansen ja Evjen (2008) ja Olsen (2008). Sii čájehit ahte Ufuohtá guovllus orru leamaš oalle dássedis mearrasámi lohku 1700-logu álggugeahčen (1730 rádjái), muhto ahte lohku lea čielgasit njiedjan áigodagas 1730–1760 (Hansen – Evjen 2008: 74; Olsen 2008: 98). Olsen čállá ahte son ii leat guorahallan, mii lea váikkuhan mearrasámiid logu njiedjamii, muhto namuha ahte dasa sáhttet leat sihke demográfalaš, servodatlaš ja registrerenteknikkalaš čilgehusat. Son muđui čujuha ahte boares gálduin rievddada etnikkalaš dieđuid registreren hui ollu. Dan dihte ii leat álo sihkar ahte gáldut čájehit sámiiid logu njiedjama, muhto baicce sáhtta leat sámii čearddalašvuoda registreren mii lea njiedjan (Olsen 2008: 98.)

Gáldodieđut čájehit ahte dáin guovlluin leat sámít ássan, ja livččii de lunddolaš ahte doppe gávdnoše sámegiela báikenamat. Guovllu ássandilli ferte leat mielddisbuktán ahte dárogielas lea šaddan nanu posišuvdna dáin guovlluin oalle áigá. Eiseváldiid áirasat leat árvvus ge birgen dárogiela báikenamaiguin hálldahuslaš ja eará čálalaš atnui, eai ge soaitte dárbašan oahppat dahje diehtit sámegiela báikenamaid. Dát sáhtá leat váikkuhan ahte dárogiela báikenammabidjan ja -geavaheapmi lea dihto ládje čiehkan dahje jaskkodahtán guovllu sámegiela báikenamaid. Sáhtá leat sáhka unnitálbmotgielat báikenamaid jaskkodahttimis (*toponymic silence*), mii lea dáhphuvvan ja ain dáhphuvvá mánggagielat guovlluin (Helander 2008: 107), namalassii nu ahte unnitálbmotgielat báikenamat guđđojuvvojit eret virggálaš geavahusas, juo go eahpedidolaččat dahje didolaš mearrádusaid vuodul.

Schnitlera čilgehus sámegiela báikenamaid gáldun

Nu go lean álggadettiin namuhan, de lei Peter Schnitler mielbargin rádjedárkkistanbarggus gaskal Norgga ja Ruota. Earret dan gáldomateriála, mii bohtá ovdan *Norge i 1743*-ráiddu viđát oasis, de lea Riikaarkiiva ovdal almmuhan Schnitlera rádjedárkkistanprotokollaid golbman girjin. Vuosttaš ja nubbi girji almmuhuvvojedje juo 1929 (Qvigstad – Wiklund 1991 (1929)) ja 1962 (Nissen – Kvamen 1991 (1962)). Dát girjjit leat almmuhuvvon odđa preanttusin 1991. Goalmmát girji almmuhuvvui 1985 (Hansen – Schmidt 1985). Rádjedárkkistanmateriála goalmmát girji sisttisdoallá muhtun muddui seamma teavsttaid go dat, mat leat dál almmuhuvvon *Norge i 1743*-ráiddu viđát oasis (Mordt – Schnitler 2008 [1744]). Dát lea dan dihte go Schnitleris lei duppal bargu go son jođii Nordlándda ámttas – son galggai doaimmahit vástádusaid dánsikka kanselliija gažaldagaide seammas go son barggai rádjedárkkistemiin.

Mun anán Schnitlera materiála stuora riggodahkan, ja su čilgehus lea mávssolaš sámegiela báikenamaid gáldun. Su materiála doaibmá maiddái dihto ládje sihke gielalaš dieđuid gáldun ja ássandieđuid gáldun. Su čilgehus lea muđui ge beroštahti sámiiide guoski dieđuid ektui, go son čállá feara makkár dieđuid sámiiid ja sin dilálašvuodaid birra. Materiála ferte dieđusge geavahit daid gáldokritihkalaš árvvoštallamiid vuodul, mat gustojit buot historjjálaš gálduide.

Lea váttis diehtit makkár jurdagat Schnitleris ledje sámegiela báikenamaid geavaheamis. Son lea dárkilit registreren sámegiela báikenamaid dihto guovlluin. Nuppe dáfus lea áibbas mihtilmas ahte Schnitler lea oalát guođđán sámegiela báikenamaid eará guovlluin, vaikko teavsttas bohtá ovdan ahte son bures lea diehtán (mearra)sámi ássama birra dain guovlluin. Dál sáhttit dušše árvvoštallat, lea go Schnitler (dahje su veahkit) dihtomielaláččat guođđán muhtun guovlluid sámegiela báikenamaid – vai lei go diesa čilgehussan dat, ahte almmolaš oktavuodáin leat leamaš anus dušše dárogiela namat dain guovlluin, ja ahte sii duodaid eai leat diehtán buot guovlluid sámegiela báikenamaid birra?

Háliidan loahpas rámidit dan barggu, maid Riikaarkiiva lea dahkan go leat almmuhan sihke Schnitlera gáldomateriála ja materiála mii muđui guoská dánskka kanselliija 1743 iskkadeapmái. Schnitlera materiála lea gáldu man vuodul sáhtášii čadahit gelddolaš dutkanprošeavttaid, ja mu guorahallan dás guoskkaha dušše unná oasáža dán materiálas.

Mielddus

Dánskka kanselliija sáddii olggos guokte jearaldatlisttu: Okta listu, mas ledje 43 gažaldaga, sáddejuvvui váldoámttamánniide. Nubbe listu, mas ledje 36 gažaldaga, sáddejuvvui ámttamánniide. Dása lean refereren guhkit listtu (43 gažaldaga) oanehis čuoggáid mielde, nu go bohtá ovdan *Norge i 1743-ráiddu* viđát oasis (Mordt 2008: 15–16). Ruođuid sisa lean jorgalan juohke čuoggá sámegillii.

1. Grenser (Rájit)
2. Størrelse (Sturrodát)
3. Topografi (Topografijja)
4. Topografi (Topografijja)
5. Kornslag (Gordnešlájat)
6. Trefruktter (Muorrašattut)
7. Saltproduksjon (Sáltti buvttadeapmi)
8. Dyrehager (Elliidgárdit)
9. Stutterier (Heasttaid nálleválljen- ja šaddadandálut)
10. Biavl (Miedaššaddadeapmi)
11. Mineralia, naturalia (Minerálat, luondduriggodagat)

12. Vilt, insekter (Bivdofuoddu, divrrit)
13. Husdyrhold (Oapmedoallu)
14. Havets produkter, fisk o.a. (Mearrariggodagat, guolli jna.)
15. Milepæler (Geaidnomearkkat)
16. Værforhold (Dálkkádat)
17. Sykdommer, legemidler (Buohcuvuodát, dálkasat)
18. Egenskaper (Ássiid iešvuodát ja logut)
19. Skogbruk (Vuovdedoallu)
20. Øyer (Sullot)
21. Fjorder (Vuonat)
22. Elver (Jogat)
23. Sagbruk (Sahenrustegat)
24. Fosser (Goržžit)
25. Sjøer (Jávrrit)
26. Fiskevær (Guollebivdohápmanat)
27. Kilder (Čáhcegáldut, ádjagat)
28. Myrer (Jeakkit)
29. Klipper (Bávttit)
30. Kuriositeter (Imašlašvuodát)
31. Havner (Hápmanat)
32. Toll-, losse og ladesteder (Tuollobáikkit, gálvvuid boltun- ja lástenbáikkit)
33. Slott (Šlohtat)
34. Fogderier, tingsteder (Fáldeguovllut, diggebáikkit)
35. Sorenskriverier (Sundiámmahat)
36. Stiftstilhørighet, geistlig (Váldoámtagullevašvuohta, girkolaš)
37. Stiftstilhørighet, verdslig (Váldoámtagullevašvuohta, hálddahuslaš)
38. Grevskap, baronier og herregårder (Greavvaguovllut, bároniat ja gárdimat)
39. Kirker (Girkut)
40. Arkivsaker (Arkiivaáššit – omd. gonagasreivvet ja ovdavuoigatvuodát)
41. Antikviteter (Antikvitehtat – báikkit, dávvirat, diedut)
42. Dialekt (Dialeakta/suopman)
43. Navneskikk (Nammavierut)

Gáldut

- HANSEN, LARS IVAR – BJØRG EVJEN 2008: Kjært barn – mange navn. Om forskjellige betegnelser på den samiske befolkningen i Nordland gjennom århundrene. – Bjørg Evjen – Lars Ivar Hansen (doaim.), *Nordlands kulturelle mangfold. Etniske relasjoner i historisk perspektiv* s. 17–47. Oslo: Pax forlag A/S.
- HANSEN, LARS IVAR – TOM SCHMIDT (doaim.) 1985: *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745. Bind III*. Oslo: Kjelde-skriftfondet, Norsk historisk kjeldeskrift-institutt.
- HELANDER, KAISA RAUTIO 2008: *Namat dan nammii. Sámi báikenamaid dáruiduhttin Várjjaga guovllus Norgga uniovdnaáiggi loahpas*. Diedut 1/2008. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- HENRIKSEN, MARIT B. 2004: Máregohppi, Garnasen ja Sommernes – mearrasámi guovllu báikenamat 1700-logu rájes otnáži. – Inger Marie Gaup Eira – Johanna Ijäs – Ole Henrik Magga (doaim.), Juho-Niillasa 70-jagi beaivái. *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2004 s. 158–178. Guovdageaidnu – Romsa: Sámi allaskuvla – Sámi Instituhtta – Romssa universitehta Sámi dutkamiid guovddaš.
- KOLSRUD, KNUT 1947: *Finnfolket i Ofoten. Bidrag til finnenes bygdehistorie og etnografi. Bind 3*. Nordnorske samlinger 8. Oslo: Etnografisk museum.
- MORDT, GERD 2008: Innledning. – Gerd Mordt (doaim.), *Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms*. Norge i 1743: Innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli. Bind 5, s. 9–16. Oslo: Riksarkivet/Solum.
- MORDT, GERD (doaim.) – SCHNITLER, PETER 2008 [1744]: *Nordland Amt*. – Gerd Mordt (doaim.), *Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms*. Norge i 1743: Innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli. Bind 5, s. 155–356. Oslo: Riksarkivet/Solum.
- MORDT, GERD (doaim.) – TØNDER, CHRISTIAN ULRIK 2008 [1744]: *Romsdal Amt*. – Gerd Mordt (doaim.), *Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms*. Norge i 1743: Innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli. Bind 5, s. 21–53. Oslo: Riksarkivet/Solum.
- NISSEN, KRISTIAN – INGOLF KVAMEN (doaim.) 1991 (1962): *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745. Bind I*. Oslo:

Kjeldeskriftfondet, Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt.

- OLSEN, JANICKEN 2008: Befolkningsvekst i et flerkulturelt prestegjeld. En undersøkelse av befolkningsutviklingen hos den bofaste befolkningen i Ofoten 1701–1801. – Bjørg Evjen – Lars Ivar Hansen (doaim.), *Nordlands kulturelle mangfold. Etniske relasjoner i historisk perspektiv* s. 89–109. Oslo: Pax forlag A/S.
- QVIGSTAD, J. K. – WIKLUND, K. B. (doaim.) 1991 (1929): *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742–1745. Bind II*. Oslo: Kjeldeskriftfondet, Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt.
- RØGEBERG, KRISTIN M. – JOHN HERSTAD – TOR ULSET (doaim.) 2003: *Akershus stift og amt, Østfold, Akershus. Norge i 1743: Innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli*. Bind 1. Oslo: Riksarkivet/Solum.

Sami place names and other Sami-related information in Major Peter Schnitler's report from Nordland amt

This paper is based on investigation of historical written documents from 1743 and 1744. The historical material is the result of a survey conducted by the authorities of the former Denmark-Norway state. In this survey, the authorities required answers to altogether 43 questions concerning a wide range of issues, such as the geography and topography of the regions, botanical and wildlife descriptions, industrial possibilities, demographical issues, health and welfare of the population, and even requirements of dialect samples. The historical material derived from «the 43 questions in 1743» is edited by The National Archival Services of Norway and published in a five-volume series of books, the last one of these being published in 2008.

The volume published in 2008, which is the fifth volume of the series *Norge i 1743*, contains an extensive description of the Nordland area (*amt* in Norwegian), an area which today consists of the counties of Nordland and Troms. This description was carried out by Major Peter Schnitler, who was involved in the national border examinations in the 1740s. Schnitler delivered a description of *Nordland amt* of more than 400 hand written pages together with a map of the area.

Schnitler's description contains a very large amount of place names, compared to many of the other responses to the 1743 survey. A considerable part of these place names are Sami place names. My purpose in examining Schnitler's description was to find out how this description functions as a source for Sami place names. In addition to this, I wanted to find out what kind of other information it is possible to collect from this historical document, i.e. language information, information on Sami settlement and so on. In this paper, I present findings concerning the amount and distribution of Sami place names in Schnitler's description, together with a glance at what kind of linguistic or dialectal information can be derived from the place names.

Marit B. Henriksen

Sámi allaskuvla / Sámi University College

marit-breie.henriksen@samiskhs.no

Máttuid giela gáhtten: Stáhtusmeahtun sápmelaččaid sámegiela ealáskahttin Suoma bealde Sámis

ERIKA KATJAANA SARIVAARA

Láidehus

Mánjii mun lean vástidan, ahte mus leat anárašmáttut, muhto mun in gula sámi jienastuslohkui. Juohke beaivvi lea earálágan vástáduš ja dovdu. (Dutkanguoibmi 5)

Áiggun dán čállošis buktit ovdan ja meroštallat joavkku mii lea almmolaččat oaidnemeahtun sámeservodagas. Sii eai oidno virggálaš loguin, iige sis leat virggálaš sápmelašstáhtus, go sii eai deavdde sápmelašvuoda kriteraid¹. Dasa lassin sin eai dávjá dohkket sosiála oktavuodain sápmelažžan, baicca sin atnet láddelažžan. Joavku lea ná guovtti ilmmi gaskkas: sii gullet sápmelašmeroštallama olggobeallái, muhto eai ane iežasaset láddelažžange. Earenoamážin dan joavkku dahká goittotge dat, ahte sii leat nagodan ealáskahttit máttuideaset giela – namalassii sámegiela.

¹ Suoma lágas sámedikkis sápmelažžan oavvilduvvo olmmoš, guhte atná iežas sápmelažžan, dainna eavttuin, 1) ahte son ieš dahje su váhnemiin dahje áhkuin dahje ádjáin unnimustá okta lea oahppan sámegiela vuosttas giellanis; dahje 2) ahte son lea dakkár olbmo maŋisboahhti, guhte lea merkejuvvon duottar-, vuovde- dahje guolásteaddjisápmelažžan eana-, vearroguoddin- dahje heaggagirjji; dahje 3) ahte unnimustá okta su váhnemiin lea merkejuvvon dahje livččii sáhttan merkejuvot jietnavuoigadahtton olmmožin Sámi parlamentta dahje sámedikki válggain. (Suoma láhka sámedikkis 1995; láhka lea addon 17.7.1995.) Suoma Sámedikki ruovttusiidduin fas daddjo ná: lága mielde sápmelaš lea olmmoš, gii atná iežas sápmelažžan dainna eavttuin, ahte son ieš dahje goittotge okta su váhnemiin dahje ádjáin ja áhkuin lea oahppan sámegiela vuosttas giellan (Suoma Sámediggi, Sámit Suomas 2008).

Mun evttohan ođđa doahpaga *stáhtusmeahttun sápmelaččat* ja govvidan sin giellaealáskahttima. Guorahalan mo stáhtusmeahttun sámiid joavku lea šaddan ja suokkardalan manin sii háliidit ealáskahttit máttuideaset giela. Govvidan maid sin sáme giela geavaheami otne. Loahpas ságastalan vel stáhtusmeahttun sápmelaččaid fenomena birra ja mo dat laktása sápmelašvuoda ságastallamii sámeservodagas. Mun dutkkan dan fenomena giellasosiologijja perspektiivvas sihke mikro- ja makrodásiin. Ulbmilin lea ovdanbuktit mu nákkosgirjji dutkamuša čuolmma ja konteavstta. Háliidan deattuhit, ahte dán artihkkalis buvttán ovdan muhtin álgofuomášumiid.

Dutkangirjjálašvuodas gávdno doaba *sámesogalaš*, mainna oaivvilduvvo olmmoš guhte giela ektui deavdá sápmelašvuoda kriterana, muhto ii ane iežas sápmelažžan (Lindgren 2000: 20). Mu dutkanjoavkku olbmot eai gula dan jovkui. Sii leat ealáskahttan sáme giela mii lea leamašan jávkosis sin sogain mánggaid sohka buolvvaid. Dat mielldisbukta dan ahte sii eai leat lága mielde sápmelaččat (gč. meroštallama 1. juolgenohtas). Geavahan dan jovkui doahpaga *stáhtusmeahttun sápmelaččat*. Dát doaba govvida joavkku marginála sajádaga sámi servodagas. Marginála sajádat mearkkaša dan, ahte sii báhcet sápmelaš meroštallama olggobeallái ja dáikko bokte sis ii leat virggálaš sápmelašstáhtus. Lean váldán vuodu doahpagii riikkaidgaskasaš doahpagis stáhtusmeahttun indiána (eng. *non-status Indian*). Dan dutkamis *stáhtusmeahttun sápmelaš* lea olmmoš, guhte lea máhccan ruovttoluotta sámevuhtii sáme giela oahppama bokte ja geas lea oktavuolta sámevuhtii máttuidis bokte.

Lea dehálaš earuhit, ahte stáhtusmeahttun sápmelaččaid joavku lea eará go *lappalaš*-joavku (suom. *lappalaiset*). Lappalaččat leat joavku Suoma davviguovllus mii dihtomielaččat vuosttalda sápmelaččaid mánggaim dásiin. Suoma bealde sápmelaččat leat 1990-logu rájes vásihan garra vuostálastima lappalaččaid bealis. Báikkálaš riiddu duogázin leat Suoma davviguovllu eatnamat ja rievttit geavahit daid. Lappalaččat gáibidit alcceseaset ee. álgoálmotstáhtusa ja dan bokte vuoigatvuodaid eatnamiidda. Joavku lea ožžon fuomášumi ja šaddan dovddusin media bokte fallehettiin sámiid agressiiva retorihkain. (Pääkkönen 2008: 302–303.)

Álgoálmot- ja nissondutkan diskurssain dávjá guorahallojuvvo dutki sajádat, namalassii dutki iežas vásáhusat ja rolla dutkamis (Koivunen – Liljeström 2004: 280; Smith 1999: 137–138). Sajáiduvan dutkin dutkama

fenomena siskkobeallái ja geavahan oktan metodan autoetnografija. Dutkama fáddá lea vuolgán mu iežan vásáhusain, eallimis ja bearašhistorijás. Mu sohka lea šaddan massit sáme giela 1800-logus. Goittotge mun lean ealáskahtán máttuid giela ja ieš human dál sáme giela iežan mánáide.

Dutkanmateriálan dán čállošis geavahan 11 olbmo jearahallama, maid lean čadahán jagiid 2008 ja 2009 áigge. Dat olbmot leat deavdán dan golbma kriterá, maid lean bidjan vuodđun stáhtusmeahtun sápmelaš-jovkui: galgá máhttit sáme giela, galgá leat njálmmálaš sohkadiehtu dološ sámi máttuid birra, ja galgá leat virggálaš sápmelašmeroštallama olggobealde, namalassii ii galgga deavdit sámi jienastuslogu gáibádusaid. Gohčodan sin dutkanguoibmin dán dutkamis danne go sin rolla ii leat dušše passiiva diehtoaddin munnje, baicca ovttasbargat muhtin osiin fárrolaga muinna. Dieinnalágiin dutkamii oassálastán olbmot ožžot ávkki guđet guimmiineaset dutkamis. Dutkan galgá maid rahpat dutkanguimmiide ođđa perspektiivva sápmelašvuoda ja sáme giela ealáskahttimis. Dutkan čadahuvvo Suoma bealde ja eanaš oassi dutkanguimmiin orru Suoma beale Sámis.

Dutkanguimmiid ohcan lea leamašan sihke áddjás ja hástaleaddji proseassa. Oktan sivvan dasa lea, ahte dutkanfáddá guoská olbmo gullelašvuodadovddu. Stáhtusmeahtun sámiid ambivaleansa dilli guovtti álbmoga gaskkas sáhtta dagahit identitehta erenoamáš raššin ja mángga čilgejeaddjin. Lassin dat fáddá orru leamen tabu ja dan birra ráđde jaskesvuolta sihke priváhta olbmo ja servodaga dásiin. Vaikko vel stáhtusmeahtun sámit dovdet gullelašvuoda sámiide, de sii milloseappot čiegadit sámi identitehta go buktet dan oidnosii. Sin stáhtusmeahtun dilli sámi servodagas bohciidahtta hástalusaid giela ja kultuvrra revitaliseremis. (Dutki iežas beaivegirji 2009.) Stáhtusmeahtun sámit leat marginála posišuvnnas sámi servodagas. Háliidan dainna dutkamiin addit jiena jávohis jovkui.

Dutkamušas geavahan kritihkalaš akšuvdnadutkama iešvugiid. Kritihkalaš dutkan bidjá jearaldatvuložin stáđásmuvvan jurddašan- ja meroštallanvugiid. Akšuvdnadutki lea aktiiva doaibmi guhte ii leat árbevirolaš rolla mielde neutrála iige olggobeale dutki. Dutkan čadahuvvo ovttaráđiid dutkanguimmiiguin dieinnalágiin ahte dutki ja dutkanguimmiid gaskkas lea dialoga ja vuorrováikkuhus. Dakkár dutkanproseassas ipmárdus ja dulkon lassána dadistaga. Guoskevaš proseassa ipmirduvvo hermeneuttalaš riekkisin. Proseassa oktan váldoulbmilin lea dutkanguimmiid fámuidahttin.

(Heikkinen 2007: 19–20.) Dán dutkama ulbmilin lea fámuidahttin maiddá dieinnalágiin ahte dutki álggaha nuppástuhttinproseassa ja roahkasmahtta olbmuid. Dutki doarju sin sámáiduvvanproseassas ja rahpá maiddá iežas vásáhusaid ja dovdduid sidjiide.²

Koloniseren ja giela molsun

Mii lea dagahan dan, ahte stáhtusmeahttun sámiiid sogat leat gáidan eret sámevuodas? Dasa ii gávdno okta čilgehus, muhto oanehis geahčastat historjái rahpá osiid suomaiduvvanproseassas. Suoma bealde Sámis giellamolsun lea dáhpáhuvvan dađistaga čuđiid jagiid mielde ja muhtin muddui joatkašuvvá ain: sámezielagat šadde hilgut sámegiela ja hupmagoahtit dušše suomagiela. Suoma Sámis lea čađahuvvon fámolaš, muhto jávohis koloniseren³, mii lea álggahuvvon juo čuohtejagiid áigi. Juo 1600-logu rájes sápmelaččat guodđigohte árbevirolaš ealáhusaid ja šadde odđaáassin, dálonin. Sin eallinvuohki maid rievddai ja dasa lassin sii suomastišgohte mánáideasetguin. Dát lea dagahan ahte oassi sámiiin lea veháziid mielde assimilerejuvvon suomelaš álbmogii. (Lehtola 2002: 188–189.)

Álgoálbmotgiela stigmatiseren lea tragihkalaš effektiivva vuohki álgoálbmogiid koloniseremii ja juobe gielalaš álbmotgoddimii (Skutnabb-Kangas 2000: 312). Koloniserema ulbmilin dávjá lea leamašan ja lea muhtin osiin ain assimileren ja álgoálbmogiid eatnamiid ja sin luondduriggodagaid rivven (Balto 2008: 26). Suoma bealde Sámis sápmelaččaid koloniseren lea dutkojuvvon oalle unnán juos buhtastahtta omd. Norgga bealde sámiiid dáruiduhttima guoskevaš dutkamiiguin (gč. omd. Niemi 1997; Minde 2003). Koloniserenprosessii čatnasa čielgasit kulturmolsun: sámegiella lea vuoittáhallan suomagillii ja omd. risttalašvuohka duvdilii eret sámiiid árbevirolaš kultuvrralaš ja vuoiñjalaš meanuid. Dasa laktása maid olbmuid jurdagiid «suoládeapmi». (gč. Balto 2008; Lehtola 1997: 32; Kuokkanen 2006: 2.)

² Dutkanprošektii gullá maiddái dokumentárafilmma.

³ Rauna Kuokkanen (2004: 143) mielde koloniseren čujuha Eurohpás renesánsa áigge bohciidan ideologijai ja doaibmanvugiide, maid mielde eará álbmogiid eatnamat ja resurssat váldojit atnui ja dan lassin vigget doarjut odđaássama leavvama. Álgoálbmogiid koloniseremis ja dan dálá hámis lea čállán omd. Linda Tuhiwai Smith (1999).

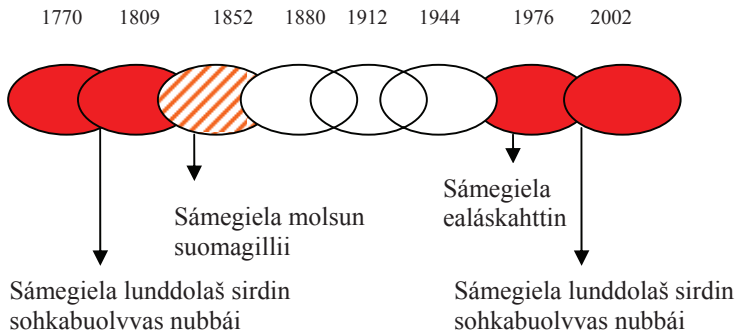
Sámegiela jávkan lea stuorra fenomena maiddái Norgga bealde sápmelaččaid gaskkas. Vuokko Hirvonen (1999: 126–127) gieđahallá dutkamušastis earret eará sámegiela jávkama váikkuhusa sámeidentitehtii. Stáhtaid giellapolitiikka geažil sápmelaččat leat šaddan hilgut sámegiela vai birgejit eallimis. Goittotge sámi identitehta ii leat vealttekeahhtá jávkan vaikko giella livččii ja vaikko vel virggálaččat ii šat dohkkehuvvo sápmelažžan.

Giellasosiologas giellamolsunproseassa govviduvvo dávjá Haugena (1953: 370) hábmen A/a (unnitlogugiella) ja B/b (eanetlogugiella) muttuid mielde. Dat govvida giellamolsuma muttuid ja guovttegielatvuoda. Bustáva sturrodas muitala giellamáhtu birra: stuorra bustávva čájeha nana giellamáhtu, ja smávva bustávva fas unnit máhtu. Málle mielde vuolggasadjin ja boadusin lea ovttagielatvuolta.

A – Ab – AB – aB – B

Giellasosiologadutkit Leena Huss ja Anna-Riitta Lindgren (2007) goittotge fuomášuhttiba, ahte ovdamearkka dihtii Davvikalohta konteavsttas giellamolsuma vuolggasadjji ja boadus lea girját go Haugena ovdanbuktin ovttagielatvuolta. Sudno oainnu mielde olbmot leat baicca dávjá mánggagielagat. Nappo, vuolggasadjin sáhtta leat ovttalágan mánggagielatvuolta ja giellamolsuma boadusin fastten nuppelágan mánggagielatvuolta.

Mu dutkamis ii leat relevánta iige oba vejolašge govvidit dárkilis giellamáhtu iešguhtege sohkaolvvain go giellamolsun lea dáhpáhuvvan relatiiva guhkes áigodagas. Danne lean hábmen nuppelágan vuogi čájehit giellamolsuma stáhtusmeahtun sámiid konteavsttas. Čuovvovaš govvois čájehan ovdamearkan typhkalaš sámegiela molsuma ja ealáskahttima sohkaolvvaid mielde stáhtusmeahtun sápmelaččaid gaskkas. Válljejin guorahallat ja váldit dasa ovdamearkan mu iežan soga gielalaš historjjá.

Govus 1. Ovdamearka sámegeiela jávkamis ja ealáskahttimis gávccii sohka buolvvas.

Govvosis leat mu áhčibeale soga gávccii sohka buolvva. Okta jorbadas govvida ovttá sohka buolvva ja logut bajábealde čájehit sohka olbmo riegi dánjagi. Ivnit fas muitalit sámegeiela máhtu birra mii lea mearkkašatti dán oktavuodas. Dat ii goittotge ráddje eret eará vejolaš gielaide, maid guhtege olmmoš lea hálddašan. Deattuhan, ahte govus govvida namalassii sámegeiela máhtu, iige vejolaš eará gielaide máhtu. Rukses ivdni govvida sámegeiela máhtu ja ivdnekahtes jorbadas fas dan, ahte diet sohka buolvva ii máhte sámegeiela. Fuomášuhtán, ahte rukses ivdni govvida iešalddis guovttegielatvuoda, nappo rukses jorbadasan merkejuvvon golbma olbmo leat máhtán goittotge sihke sáme- ja suomagiela.

Govvosis oaidná gávccii sohka buolvva, main sámegeiella lea leamašan oalát jávkan golmma dahje njealji sohka buolvva áigge. Mu máddu guhte lea riegi dán 1852, lea merkejuvvon rukses sárgáiguin mii mearkkaša dan ahte sus lea leamašan jáhkkimis uhcimustá passiiva sámegeiela máhtu. Mearkkašatti lea dat, ahte son ii leat ieš šat sirdán sámegeiela čuovvovaš sohka buolvvi. Govvosis mun ieš lean merkejuvvon rukses jorbadasan ja lean riegi dán jagis 1976. In leat oahppan sámegeiela iežan ruovttus, muhto lean revitaliseren mu máttuid giela olggobealde ruovttu nu mo ee. skuvllas ja sámegeielkursain. Sámegeiella mii lei jávkosis min sogas sullii čuođi jagi revitaliserjuvvui ja oáčui fas heakka oahpahaladettiin dan ja válddidettiin dan atnui. Maŋimus jorbadas govvida mu máná, guhte lea riegi dán 2002 ja guhte lea oahppan sámegeiela mus unnivuoda rájes. Min sogas sámegeiela lunddolaš sirdin dáhpáhuvvá fas sullii 150 jagi bottu maŋŋá.

Sámegiela ruoktot váldin

Giellaealáskahttin lea proseassa mii goahcá giela suddadeami dahje assimilerema. Giellaealáskahttimis giella váldojuvvo fas atnui maŋŋá go giellageavaheapmi lea uhcon dahje oalát jávkan. (Fishman 1991; Huss 1999; Lindgren 2000; Pasanen 2003; Rasmussen 2005; Satta 2005; Todal 2002; Todal 2007.) Dan dutkamis giellarevitaliseren mearkaša dan, ahte sogas jávkan sámegiella váldo jávkama maŋŋá fas atnui.

Lindgren (2000: 30) oaidná giellarevitaliserema oassin giela emansipašuvnnas mas jápmán giela stáhtus loktejuvvo kulturpolitihkalaš doaimmaid vehkiin servodagas. Dat mearkaša, ahte giela stáhtus ii máhca ovddit dillái mas dat lei ovdal revitaliserema, muhto gielalaš vuoigatvuodát viiddiduvvojit ja giela geavahišgohtet omd. almmolaš arenain. Dán dutkamis lea sáhka ovttaskas olbmo giela ruoktot váldimis. Geavahan dán čállošis bálddalagaid sániid giellarevitaliseren, giellaealáskahttin ja giela ruoktot váldin, mainna oaivvildan dakkár dili go olmmoš oahpahallá ja váldá fas atnui iežas sogas jávkan giela.

Sámegielaidda revitaliseren lea čadnon sápmelaččaid etnikkalaš moriheapmái mii álggii 1970-logus. Giellarevitaliseren lea mearkašahtti oassi morihanproseassas (Stordahl 1997: 46). Sámegiela nannemii vuodduvuvvon skuvlejumi ja eará doaibmabijut leat dahkan stáhtusmeahttun sámiid giellarevitaliserema vejolažžan. Jearahallamiid vuodul lean gávnahan, ahte sii leat dábálaččat oahppan sámegiela Suoma stáhta ruhtadan skuvllas Sámi oahpahušguovddáži Anáris. Dasa lassin sámeguovllu vuoddoskuvllat, main oahpahušvuođo sámegiella ja Oulu universitehta Giellagas-instituhtta leat leamašan stáhtusmeahttun sámiid giela ealáskahttinproseassas guovddáš giellaoahppanbáikkid.

Mu dutkanguimmiid gielalaš duogáža birra sáhtán muitalit, ahte ovttasge ii leat sámegiella vuosttaš giellan ja eatnasiin eai leat leamaš sámegielat oktavuodát mánnávuodas. Sii leat ruovttus oahppan vuosttaš giellan suomagiela ja eatnasat sis leat easka rávesolmmožin oahppan sámegiela olggobealde ruovttu. Fuomášuhtán dás, ahte giela ealáskahttinproseassa lea áddjái ja erenoamáš gáibideaddji sihke ovttaskas olbmo ja servodaga dásis. Asta Balto (1997: 117) čuoččuha dutkamisttis, ahte giela oahppan rávesolmmožin gáibida olu rahčama. Obanassii olmmoš guhte oahpahallá

giela ollesolmmožin šaddá rahčat ja bargat giela ovdii olu eanet go veardá-dallá vuosttašgielagiiguin geat leat oahppan giela mánnávuoda rájes. Mu dutkanjoavku lea dán dáfus spiehkastat váldorávnjnis, go sii leat ollesolmmožin rahčan ja oahpahallan sámegiela. Otne sápmelaččaid joavku lea heterogena sámegiela hálddašeami dáfus. Suoma bealde Sámis almmolaš logut mitalit, ahte Suomas leat sullii 9000 sápmelačča, geain árvvu mielde 2600 hupmet sámegiela (Suoma Sámediggi, Sámit Suomas, Sámegiella 2008). Nappo eanaš oassi sámiin (70 %) eai máhte iežaset álbmoga giela.

Sámegiela geavaheapmi

Buot dutkanguoimmit hálddašit sámegiela mealgadii dahje erenoamáš bures. Čuovvovaš tabeallas čájehan dutkamii oassálastán olbmuid sámegiela geavaheami iešguhtege oktavuodain ja eallinsurggiin. Lean válljen dan tabellii olbmo dá báleamos ja guovddáš kontaktafierpmádaga. Namalassii sámegiela geavaheami bearrašis, barggus ja skihpáriiguin.

Tabealla. Gielaid geavaheapmi iešguhtege konteavsttain.

Sohkabealli ja šaddanjahkelohku	Váldogiella/-gielat barggus	Sámegielat skihpáriiguin	Mánáiguin/mánáidmánáiguin	Sámegielat eallinguimmiin
1. Dievdu 1940-logus	sámegiella	sámegiella	sámegiella	sámegiella
2. Dievdu 1950-logus	suomagiella sámegiella	suomagiella sámegiella	suomagiella	–
3. Nisu 1950-logus	sámegiella dárogiella	sámegiella	suomagiella	–
4. Dievdu 1960-logus	sámegiella suomagiella	sámegiella	sámegiella	sámegiella
5. Nisu 1960-logus	sámegiella suomagiella	suomagiella	suomagiella	–
6. Nisu 1960-logus	sámegiella suomagiella	suomagiella	sámegiella	suomagiella
7. Dievdu 1960-logus	suomagiella	suomagiella sámegiella	–	–
8. Dievdu 1970-logus	sámegiella	sámegiella	suomagiella	–
9. Nisu 1970-logus	sámegiella suomagiella	sámegiella	–	–
10. Dutki ieš 1970-logus	sámegiella	sámegiella	sámegiella	–
11. Nisu 1980-logus	sámegiella	sámegiella	sámegiella	–
12. Nisu 1980-logus	sámegiella suomagiella	sámegiella	–	–

Tabeallas boahdá oidnosii giellageavaheapmi sihke priváhta- ja bargoeallimis. Buohkain sis lea sámegiella bargogiellan juogo ollásit dahje muhtin oassái. Dat ahte dutkanguoimmit hupmet sámegiela priváhtaallimis sámegielat skihpáriiguin ja sámegielat eallinguimmiin muitala diđolaš sámegiela geavaheami birra ja maid posiitiiva, rabas ja dohkkeheaddji sámegielat servodaga birra. Mu dutkanboadus speadjalastá dan, ahte stáhtusmeahttun sámít leat dohkkehuvvon sámegielat servodaga oassin. Dán dutkamis sámegielat servodat mearkkaša sámegielat olbmuid joavkku, masa gullet eanaš sápmelaččat, muhto maiddá eará čearddaid olbmot geat máhttet sámegiela. Sámeservodat doaba fas govvida makrodási, mii sisttisdoallá ee. sámí media ja eará institušuvnnaid dego skuvllaid ja politihkalaš orgánaid (Todal 2002: 131).

Fuomášahtti lea, ahte mángasat mu dutkanguimmiin leat válljen sirdit sámegiela mánáide ja mánáidmánáide. Jearahallamiin bohtá ovdan, ahte giellasirdimiin sii háliidit dáhkkit mánáide nannosit sámegiela máhtu ja sámeydntehhta go mii sis alddiineaset lea. Bohtosiid vuodul sáhtá dulkot, ahte stáhtusmeahtun sámít leat duodái ealáskahtán sámegiela iežaset eallimis ja váldán dán atnui sihke bargo- ja priváhtaeallimis.

Manne giellaealáskahttin?

Lean guorahallan sivaidd, manin stáhtusmeahtun sámít leat háliidan oahppat sámegiela. Mii lea leamašan ággan lohkahtit sámegiela? Todal (2002: 102) namuha dutkamušastis golbma motivašuvnna giellaoahppamii: instrumeanttalaš, integrašuvdna- ja jotkkolašvuoda motivašuvnna. Instrumeanttalaš motivašuvdna mearkkaša, ahte olmmoš háliida oahppat giela danin go dás lea ee. ekonomalaš ávki. Integrašuvdnamotivašuvdna fas dan, ahte dovda gullevašvuoda muhtin gielalaš jovkui ja háliida háhkat čiekŋaleabbo áddejumi dán joavkku kultuvrra birra. Omd. muhtin láddelaš, guhte lea náitalan sápmelaččain háliida oahppat sámegiela vai nagoda integreret iežas buorebut sámí servodahkii. Jotkkolašvuoda motivašuvdna birra lea gažaldat dalle, go olmmoš háliida oahppat giela vai nagoda hukset oktavuoda su iežas historjái ja nannet identitehta.

Lean gávdnan jearahallamiid vuodul guokte váldomotivašuvnna sámegiela oahppamii: jotkkolašvuoda motivašuvnna, mas deattuhuvvo didolašvuodda sámemáttuid birra ja de integrašuvdnamotivašuvnna. Motivašuvnna leat latnjalašgaid, namalassii olbmui leat leamašan mánggat ákkat manin sii leat háliidan lohkahtit sámegiela.

Eanaš dutkanguoimmit namuhit jearahallamiin, ahte diehtu sámí máttuid birra lea álggus movttiidahtán sin oahpahallat sámegiela. Dan sáhtá dulkot jotkkolašvuoda motivašuvdnan, namalassii ahte sii háliidit giellaoahppamiin laktásit iežaset historjái. Čuovvovaš guokte dievddu muitaleaba jotkkolašvuoddi gullevaš vástádusa:

Li dat báifáhka ihtán ahte livččen movttáskan sámegiela lohkat, muhto baicca mu lei guhká váivvidan dakkár sápmelašášši ja iežan historjá. (Dutkanguoibmi 4, čálli jorgalus suomagielas)

Mus lea leamašan álo beroštupmi sámegillii ja -kultuvrii. Ja go mun dihten, ahte mus lea sogas vehá sámearra, de dasto smihtten, ahte juos mun vaikko manalin lohkat sámegiela. (Dutkanguoibmi 8)

Njeallje dutkanguoimmi goittotge muitalit, ahte biras – ovdamearkka dihtii sámegiela guoibmi dahje/ja sámegiela skihpárat – lea váikkuhan sin mearrádussii lohkahtit sámegiela:

Gárten studeret sámekultuvrra váldofágan. Dasa gullá sámegiela geatnegahtton fágan. (Dutkanguoibmi 12)

Nuppelágan motivašuvdna lea dan nissonis, guhte muitala manne son lohkahtit sámegiela:

Fárrejin muhtin sámegiela gilázii ja go ledjen bargguheapme, de mannen lohkat Inarin opistoi sámegiela ja de dál go studeregohten oahpaheaddjioahpus, de lohken seammás sámegiela Oulu universitehtas. (Dutkanguoibmi 6)

Su jearahallamis bođii ovdan, ahte sus ledje sihke integrašuvdna- ja instrumeanttalaš motivašuvnnat oahppat sámegiela.

Muhtin stáhtusmeahttun sámiet leat oahppan sámegiela juo mánnávuoda rájes danne go sii leat šaddan bajás sámebirrasis ja leat ožžon doarjaga vanhemiin. Vanhemat leat válljen, ahte manát leat oahppan sámegiela. Okta nisu muitala su sámegiela oahppamis ná:

Mun lean márkkanis oahppan sámegiela, vaikko doppe ii liikká gullon nu ollu, muhto mis lei dakkár astoáiggefálaldat. Doppe ledje juste --- buotlágan stohkosat ja lávlun. Daid mun máhtten viehka ollu sámegillii ovdal mun álgen skuvlii. In dieđe man ollu mun ledjen ádden daid, gal mun jáhkán mun viehka ollu áddejin. De mun álgen ovdaskuvlii, --- sámeluohkkái. Ja mu eadni vikkai hálahit daid eará vanhemiid, ahte galgabehtet bidjat daid manát dohko sámeluohkkái, muhto ii oktage álgán. --- Vuolledási vázzen oalát sámegillii buot fágaid, lášmmohallan lei vissa suomagillii. Muđui lei sámegillii buot. (Dutkanguoibmi 11)

Dás boahká ovdán eatni aktiiva rolla bearrašis, muhto maiddá su viggamušat sámegiela ovddideapmái birrasis. Negatiiva identitehta dahje stigmatiseren lea hehtten sápmelaččaid geavahit ja árvvus atnit iežaset giela. Ovdamearkka

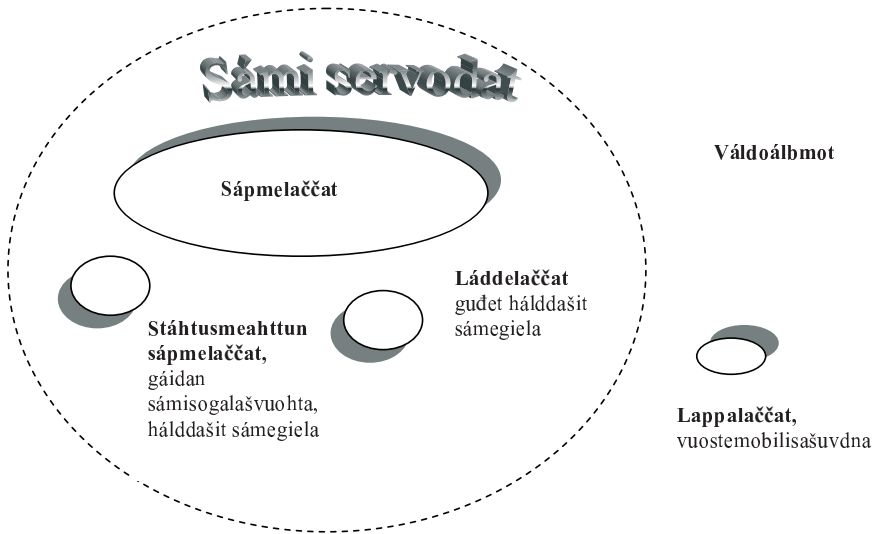
dihtii sámiid ásodatsohkabuolva⁴ (Norgga bealde internáhtta) lea gillán sin sámevuoda dihtii ja lea šaddan biehttalit ja heahpanit sámi duogáza geažil (Rasmus 2008: 101). Stáhtusmeahtun sámit eai leat šaddan vásihit váldoservodaga badjelgeahččama etnihkalaš duogáza dihtii danne go sin sogat leat suomaiduvvan juo dolin mánggaid sohkaolvvaid dassá. Sii eai šatta guoddit sullásaš mentála noađi go ovdamearkka dihtii sápmelaččaid ásodatsohkabuolva šaddá. Dat váikkuha dasa, ahte stáhtusmeahtun sámiid oaidnu sámegillii ii leat čadnon negatiiva guottuide ja dan dihtii lávki oahppagoahtit sámegiela ii vealttekeahttá leat nu stuoris go muhtin sápmelaččain.

Suokkardallen leatgo stáhtusmeahtun sámit dihtomielalaččat válljen revitaliseret máttuideaset giela vai leatgo sii álggus oahppan sámegiela ja de easkka álgán guorahallat vejolaš sámi máttuid sogain. Bohtosiid vuodul sáhtta lohkat, ahte eanaš dutkanguimmiid álgomotivašuvdna oahppagoahtit sámegiela lei diehtu sogaideaset sámemáttuid birra. Maiddái integrašuvdna sámeservodahkii lei čielga motiivan eanaš dutkanguimmiide. Instrumeanttalaš motivašuvdna ii várra boađe jearahallamiin nu čielgasit oidnosii, danne go olmmoš ii dan oainne nu positiiva ággan.

Sámeservodaga joavkkut

Govvosis 2 čájehan oktageardánit Suoma bealde sámevuovllu sámeservodaga joavkkuid. Sámeservodat dan govvosis sisttisdoallá buot sámiid, geat devdet virggálaš sápmelašmeroštallama eavttuid beroškeahttá das máhttetgo sii sámegiela vai eai. Vaikko govvidan stáhtusmeahtun sápmelaččaid sierra joavkun, de sii leat goittotge sámeservodaga rieggá siste danin go sii leat sámegielagat ja maiddái danin go eatnasat sis barget sámeservodaga ovdii bargguideaset dahje eaktodáhtolaš doaimmaideaset bokte. Sámeservodahkii gullá maiddái láddelaččaid joavku mii hálddaša sámegiela. Sii leat maid merkejuvvon sierra joavkun. Govvosis lea lappalaš-joavku govviduvvon sámi servodaga olggobealde dan sivas go sii fámolaččat vuostálastet sápmelaččaid ja lassin sii eai hálddaš sámegiela. Maiddái váldoservodaga olbmot, láddelaččat geat eai hálddaš sámegiela, leat govviduvvon sámi servodaga olggobealde.

⁴ «Stuorámus oassi nuppi máilmmisoađi maŋŋá riegeádan Suoma sápmelaččain lea gártan orrut ásodagain» (Rasmus 2008: 10).

Govus 2. Sámi servodat.

Govvosis 2 boahtá ovdan, ahte lean gávnahan odđa joavku man lean nammadan stáhtusmeahttun sámiid joavkun. Ságastallan sápmelašvuođas ja erenoamážit sápmelašmeroštallamis álggii Suomas 1990-logus maŋŋá go sámeláhkaevttohus lei geigejuvvon Suoma eiseválddiide. Dán áigodagas álge obalohkáii sápmelaččaid guoskevaš láchaproševttat. (Pääkkönen 2008: 302.) 1990-lohku lei dehálaš sápmelaččaid vuoigatvuođaid ovddidemiid ektui⁵. Oassi sámeovuollu olbmui goittotge oidne negatiivalažžan sápmelaččaide vuodđuduvvon odđa vuoigatvuođaid. Sii ballagohte massimis vuoigatvuođaid eatnamiidda ja álge fámoláččat vuostaldit sápmelaččaid. Dat báikkálaš olbmot válde hálđui lappalaš-doahpaga (suom. *lappalainen*) ja meroštalle dan odđasit iežaset ulbmiliid vuodul. Sii oidne iežaset álgoálbmogin ja ákkastalle oainnuideaset dološ sápmelašmáttuide ja -ruohttasiidda. Sápmelašdutki Sanna Valkonen (2009: 170, 278) oaivvilda ná lappalašvuođa hárrái:

... lappalašvuođa sáhtta geahčadit abjeakta-posišuvdnan – mii ovddasta jápminuhkáduša sápmelašvuhtii: suomelažžan assimilerema ballat

⁵ Sámiid sajadat čállojuvvui Suoma vuodđoláhkii jagi 1995. Dan mielde sámiin álgoálbmogin lea vuoigatvuohta doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra ja daidda gullevaš árbevirolaš ealáhusaid. Sámiin lea maid leamaš jagi 1996 rájes sámiid ruovttuovuollus giela ja kultuvrra guoski iešrádden vuodđolága mielde. (Pääkkönen 2008: 92–93.)

dáhpáhuvvamis maiddái sápmelaččaide, juos fal sii dohkkehit lappalaččaid sápmelašregistarii, nappo sápmelažžan. Sápmelašvuohta jávká juos lappalaččat dahege sápmelašperspektiivvas láddelaččat besset stivret sámpolitiikkas, danne go dalle mearrádusat dahkkošedje váldoálbmoga eavttuiguin ja ávkin, mas čuovvulivččii sápmelaččaid assimileren. – Sámiid perspektiivvas lappalaččaid ulbmilin lea dahkat moivvi sápmelaččaid servodateallimii. (Čállu jorgalus suomagielas.)

Guovttelágan jienat sámeservodaga margínalas

Mii ovttaštá ja mii fas earuha stáhtusmeahtun sápmelaččaid ja lappalaččaid joavkkuid? Dan guovtti joavkku dahket sullasažžan dološ sápmelašmáttut ja sogaid suomaiduhttin. Dat dagaha dan, ahte goappaš joavkkut eaba čága dálá sápmelašmeroštallamii. Earrun fastten lea dat, ahte stáhtusmeahtun sápmelaččat leat revitaliseren sámegeiela ja leat váldán dan atnui. Sii leat ovttaskas olbmot guđet dovdet gullelašvuođa sámiide ja leat muhtin muddui integrerejuvvon sápmelašservodahkii bargguideaset, bearraša ja sámegeiela bokte. Lappalaččat fastten leat dahkan čielga earu sápmelaččaid ja iežaset gaskii. Sii geavahit sámegeiela baicca vuosteargumeantan sápmelaččaid vuostá: sápmelaččat eai leat álgoálbmot, muhto gielalaš unnitlohku Suomas (Pääkkönen 2008: 228).

Lappalaččaid doaimmaid sáhtá gohčodit maid propagandan sámiid vuostá. Media bokte lea sirddašan govva maŋimuš 20 jagi áigge, ahte davvin leat sápmelaččat, lappalaččat ja váldoálbmot. Dat govva lea váikkuhan stáhtusmeahtun sápmelaččaid identitehtii nannosit: lappalaččaid aggressiiva retorihkka lea dagahan dan, ahte stáhtusmeahtun sápmelaččat eai háliit buktit ovdan sin sápmelašruohtasiid vai sii eai ovttaštattojuvvo lappalaččaide.

Ná, mun lean mo nu hirbmat árgi, ahte in leat váldán čielgasa man olu (sápmelašvarra) mus lea. --- Danin mun lean árgi, go in háliit mangle dáfus čatnašuvvat dien lappalaš-searvá. (Dutkanguoibmi 11)

In oainne positiivan dan, ahte olbmot julggaštit iežaset lappalažžan. Mun in oainne sin sápmelažžan, eaige sii iežage oainne. --- Dat várra váikkuha dasa, mo máŋga sápmelačča oidnet daid olbmuid, geat oahpahallet sámegeiela ja geain leat sámeruohttasat. Dán mun goit lean markkašan, ahte máŋgasat čatnet dan dasto dien lappalaš-konfliktii. Eai

sii leat njuolga dan dadjan, muhto munnje lea báhcán diekkár dovdu, ahte sii [sápmelaččat] ovttastahttojuvvojit sidjiide [lappalaččaide]. Dan sivas go mángasiin sis [lappalaččain] gávdnojit sápmelašmáttut juos duodai álggásii oheat. Kánske sápmelaččat vásihit sin [lappalaččaid] ja sin geain leat sápmelašmáttut [stáhtusmeahttun sápmelaččaid] uhkkin. (Dutkanguoibmi 12, čálili jorgalus suomagielas)

Mun dulkon, ahte dat nissonguovttos oaidniba iežaska gullevašvuoda ambivaleansan danne go ballaba, ahte šaddaba laktašuvvot sápmelaččaid perspektiivvas lappalaččaide. Identitehta strategiijan soai válljeba leat jiena jávohaga iežaska sámi duogáža birra vai eaba šatta čatnašuvvot lappalaččaide. Stáhtusmeahttun sápmelaččat oaivvildit ahte sii eai čága sápmelašgovvii ja daidda meroštallamiidda: Sápmelažžan sii eai dohkkehuvvo, lappalaččaid ja iežaset gaskii sii dahket čielga earu ja sii eai dovdda iežaset láddelažžan.

Loahppasánit

Lean dán čállošis suokkardallan iežan dutkamuša váldočuolmmaid ja álgofuomášumiid. Geahčadan sápmelašmeroštallama ja sámeservodaga siskkáldas struktuvrraid kritihkalaččat. Buvttán ovdan dássáži oaidnemeahttun sámejoavkku, mii ii deavdde dálá virggálaš sápmelašmeroštallama eavttuid Suomas. Joavkku dovdomearkan leat sámegeiela hálddašeapmi ja dološ sámi máttut. Sámieatnama koloniserenhistorjá ja assimilerenproseassat leat áiggi mielde dagahan dan, ahte stáhtusmeahttun sámit leat šaddan marginála sajádahkii dálá sámeservodagas. Sámegeiella lea leamaš jávkosis stáhtusmeahttun sámiid sogain mánggaid sohkabuolvvaid – juobe čuđiid jagiid áigge. Goittotge sii leat muhtin muddui dihtomielalaččat revitaliseren iežaset sogas jávkan geiela ja váldán dan atnui eallimis. Sii dovdet gullevašvuoda sápmelaččaide ja sámegeiela máhttu lea veahkehan sin integrerema sámeservodahkii.

Lappalaččaid vuostemobilisašuvdna lea váldán olu saji almmolaš sággastallamis ja sin retorihkalaš falleheamit sámiid vuostá leat dagahan riiddu sámiid ja lappalaččaid gaskii. Stáhtusmeahttun sápmelaččaid strategiijan dan diskurssas lea šaddan jávohisvuolta: sin jietna ii leat ovdal gullon.

Mu dutkamuša bohtosiid mielde giellaealáskahttin bastá rasttildit rájiid. Rájiid rasttildeapmi mearkkaša dan, ahte servodaga virggálaš meroštallamat ja marginála sajádat ii bisset revitaliserema. Sámegeiela ruoktot váldin lea fámolaš proseassa, mii nanne olbmo gullevašvuodadovddu ja álggaha sámáidahttinproseassa. Marginála sajádat ii bisset stáhtusmeahttun sápmelaččaid revitaliserema. Háliidan dainna dutkamušain burgit dábálaš áddejumiid sámevuodas ja rahpat odđa vejolašvuodaid ipmirdit sápmelašvuoda.

Dutkanmateriála

Dutki iežas beaivegirji 2008–2009.

Dutkanguimmiid jearahallamat 2008–2009.

Girjjálašvuhta

BALTO, ASTA 1997: *Sámi mánáidbajásgeassin nuppástuvvá*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

————— 2008: *Sámi oahpaheaddjit sirdet árbevirolaš kultuvrra boahhtevaš buolvvaide. Dekoloniserema akšuvdnadutkamuš Ruota beale Sámis*. Dieđut 4/2008. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.

FISHMAN, JOSHUA A. 1991: *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*. Multilingual Matters 76. Clevedon: Philadelphia & Adelaide.

HAUGEN, EINAR 1953: *The Norwegian Language in America*. Bloomington: Indiana University Press.

HEIKKINEN, HANNU L. T. 2007: Toimintatutkimuksen lähtökohdat. – Hannu L. T. Heikkinen – Esa Rovio – Leena Syrjälä (doaim.), *Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat* s. 16–38. Helsinki: Kansanvalistusseura.

HIRVONEN, VUOKKO 1999: *Saamenmaan ääniä. Saamelaisen naisen tie kirjailijaksi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 725. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HUSS, LEENA 1999: *Reversing Language Shift in the Far North. Linguistic Revitalization in Northern Scandinavia and Finland*. Studia Uralica Upsaliensia 31. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

- HUSS, LEENA – LINDGREN, ANNA-RIITTA [2007]: *Språklig emancipation och identitet*. Konferänssa logaldallan. Pohjoismaiden kielet toisena kielenä–konferenssi, Helsingin yliopisto 10.–2.5.2007.
- KOIVUNEN, ANU – LILJESTRÖM, MARIANNE 2004: Paikantuminen. – Anu Koivunen – Marianne Liljeström (doaim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen* s. 271–292. Tampere: Vastapaino.
- KUOKKANEN, RAUNA 2004: Saamelaisnaiset, feministinen analyysi ja saamelaisyhteiskunnan dekolonisaatio. – Kaarina Kailo – Vappu Sunnari – Heli Vuori (doaim.), *Tasa-Arvon haasteita globaalin ja lokaalin rajapinnoilla* s. 143–160. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2006: Indigenous peoples in two continents. Self-determination processes in Saami and First Nation Societies. – *European Review of Native American Studies* 20:2 s. 25–30.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA 1997: *Rajamaan identiteetti – Lappilaisuuden rakentuminen 1920- ja 1930-luvun kirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 665. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2002: The Sami Siida and the Nordic states from the Middle Ages to the beginning of the 1900s. – Kristiina Karppi – Johan Eriksson (doaim.), *Conflict and Cooperation in the North* s. 183–194. Umeå: Norrlands Universitetsförlag.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 801. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MINDE, HENRY 2003: Assimilation of the Sami. Implementation and Consequences. – *Acta Borealia* Volume 20 2/2003 s. 121–146. Tromsø: Department of History, Faculty of Social Science, University of Tromsø.
- NIEMI, EINAR 1997: Sami History and the Frontier Myth: A Perspective on the Northern Sami Spatial and Rights History. – Harald Gaski (doaim.), *Sami Culture in a New Era. The Norwegian Sami Experience* s. 62–85. Kárášjohka: Davvi Girji OS.
- PASANEN, ANNIKA 2003: *Kielipesä ja revitalisaatio: Karjalaisten ja inarinsaamelaisten kielipesätoiminta*. [Mastergrádabargu]. Itämeren suomalaiset kielet. Helsinki: Suomalais-ugrilainen laitos, Helsingin yliopisto.
- PÄÄKKÖNEN, ERKKI 2008: *Saamelainen etnisyys ja pohjoinen paikallisuus. Saamelaisten etninen mobilisaatio ja paikallisperustainen vasta-*

- liike*. Acta Universitatis Lapponiensis. 153. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- RASMUS, MINNA 2008: *Bággu vuolgit, bággu birget. Sámemánáid ceavzin-strategiijat Suoma álbmotskuvlla ásodagain 1950–1960-logus*. Publications of Giellagas Institute, 10. Oulu: Oulu universitehta.
- RASMUSSEN, TORSEL 2005: *Jávohuvvá ja ealáska: davvisámegielaide demografiija ja buolvvaidgaskasaš sirdáseapmi Norggas ja Suomas*. Sámegeiela váldofágabargu. Tromsø: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø.
- SATTA, ERIKA KATJAANA 2005: *Let the Language Grow in Our Children. Indigenous Language Revitalization: The Cases of Inari Saami language and Rama language*. [Mastergrádabargu]. Master of Philosophy in Indigenous Studies. Tromsø: Faculty of Social Science, University of Tromsø.
- SKUTNABB-KANGAS, TOVE 2000: *Linguistic genocide in education – or worldwide diversity and human rights?* Mahwah, NJ – London, UK: Lawrence Erlbaum Associates.
- SMITH, LINDA TUHIWAI 1999: *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. London – New York: Zed Books Ltd.
- STORDAHL, VIGDIS 1997: Sami Generations. – Harald Gaski (doaim.), *Sami Culture in a New Era. The Norwegian Sami Experience* s. 62–85. Kárášjohka: Davvi Girji OS.
- Suoma Sámediggi. Sámit Suomas*. 2008. – http://www.samediggi.fi/index.p8hp?option=com_content&task=blogcategory&id=105&Itemid=104 (20.08.2009).
- Suoma Sámediggi. Sámit Suomas. Sámegeiella*. 2008. – http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=74&Itemid=104 (30.03.2010).
- Suoma láhka sámedikkis*. 1995. – <http://www.finlex.fi/data/saame/19950974.pdf> (19.08.2009).
- TODAL, JON 2002: «...jos fal gáhttet gollegielat». *Vitalisering av samisk språk i Noreg på 1990-talet*. [Dr.art.-gráda nákkosgirji]. Tromsø: Det humanistiske fakultet, Universitet i Tromsø.
- 2007: *Samisk språk i Svahken sijte. Sørsamisk vitalisering gjennom barnehage og skule*. Dieđut 1/2007. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- VALKONEN, SANNA 2009: *Poliittinen saamelaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Saving the language of our ancestors: Language revitalization of ‘Non-status’ Sami on the Finnish side of Sápmi

In this article I present and provide a space for the voices of an invisible group of Sami descendants. They are people who have reclaimed the Sami language after it has not been used in their families for several generations. They actively speak Sami and their ancestors were Sami, but they are not considered to be Sami according to official definitions which are based on language inheritance. I call this group *stáhtusmeahttun sámít* or ‘non-status Sami’. This is the starting point of this article which gives insight into the issues which I address in my PhD, of which this article is a part.

‘Non-status’ Sami have revitalized their Sami language skills mostly as adults. The history of colonization has been silenced, yet it was harsh on the Finnish side of Sápmi. As a result of this colonial history, many Sami were forced to change their livelihoods and language and «become Finnish». I stress that a large part of the population in Northern Finland are actually descendents of Sami who have been assimilated. Out of this population, a small and politically marginalized group has reclaimed their Saminess by studying and using the Sami language.

I argue in this article that language revitalization is borderless. Even though these Sami descendents are limited by political and social borders they have still been able to successfully reclaim their ancestral language. Reclaiming the ancestral language can heal the pains of the past and revitalize Sami identity.

Erika Katjaana Sarivaara

Sámi allaskuvla / Sámi University College

erika.sarivaaara@samiskhs.no

«Nubbi» sápmelašvuodas – ođđalágan identitehtat

IRJA SEURUJÄRVI-KARI

1. Láidehus

Otnábeaivve sullii bealli 370 miljovna álgoálbmotolbmossas ássat gávpotbirrasis, ja duháhiid mielde sámít leat fárren urbána ássanbirrasii. Sámiid fárremat eret ruovttuguovllus álge máilmmesodiiid áigge, ja Suomas juo 1970-logus joba 70 % ruovttuguovllus eret fárrejeaddjiin ásaiduvve gávpogiidda (Saamelaiskomitean mietintö 1973: 3–4, 46).

Bealli Suoma 9 000 sápmelaččas ássat otna ruovttuguovllu olggobealde (Suoma Sámediggi 2010). Sámiid riikkasis joavkofárren gávpogiidda, erenoamážit Davviriikkaid oaivegávpotguovlluide, lea lassánan mañimuš logiid jagiid áigge (Suoma Sámediggi 2009). Otnábeaivve oaivegávpotguovlluid sámi servošat árvvoštallojit leat stuorámusat buot sámiservošiin. Oslos ássat sullii 5 000, Stockholmmas sullii 2 000 ja Stuurra-Helssega guovllus sullii 1 000 sámi. (Lindgren 2000: 13–14.) Dát lohkomearit leat goit árvvoštallamat, nugo sámiid lohkomearit Norggas ja Ruotas, gos dušše sámedikkiid válgajienastanlogahallamiidda registerejuvvon sámít leat čielgasit identiferejuvvon. Ovdamearkka dihte Norggas árvvoštallojit leat 40 000 ja muhtimin joba 65 000 sámi (Prosjekt om samisk statistikk 2008), vaikko jagi 1989 válggain registerejuvvojedje dušše 5 550 sámeolbmo, jagi 2001 9 921 sámeolbmo ja jagi 2005 12 538 sámeolbmo (Norgga Sámediggi [2010]). Ferte goit fuomášit, ahte válgaregisterii ferte juohkeokta gii háliida oassálastit válggaide, ieš almmuhit iežas ja ahte registeris váilot olu olbmot, nugo vuollel 18-jahkásaččat.

Oaivegávpogiin doibmet dakkár searvvit go *Oslo Sámiid Searvi*, Stockholmma sámesearvi, *Sameföreningen i Stockholm* ja *City-Sámit*-searvi Helssegis. Helssegii vuodđuduvvui juo jagi 1932 *Lapin Sivistysseura* –

Sámi Čuvgehussearvi, Osloi jagi 1948 Sámiid Sær`vi, mii oaččui nama Sámi Sær`vi – Samisk Selskap jagi 1952 mas bođii maŋŋá *Oslo Sámiid Searvi*, ja Ruttii jagi 1944 *Sáme Átnam (Lapska odlingens framtid)*. Dát searvvit ledje dalle bidjamin johtui sámiid ovttasbarggu riikkarájaid rastá ja doallagohte sámekonfereanssaid (1953–) ja vuodđudedje *Davviriikkaid Sámiráđi* (1956–1992), maŋŋá 1992 *Sámiráđđi*, go dasa serve maiddái Ruošša beali sámesearvvit. (Seurujärvi-Kari 2005c: 252.)

Dán artihkkala váldotemán lea guorahallat, makkár válderáhkadusaid gávpostsámit deaivvadit ja mo sii hábmejit iežaset sajádaga ja sápmelašvuoda odđalágan sosiála birrasiin. Viidásut temán lea guorahallat gávpgogiidda, erenoamážit oaivegávpotguovlluide vuodđuduvvon sámeservviid mearkkašumi sámeidentitehta konstrueremis sámelihkadusa konteavsttas 1960-logus gitta otná beaivái, muhto deaddu lea goit dán áiggis. Okta gažaldagain lea maid, mo gávpgogis ássi sámit leat lihkestuvvan buvttadit odđalágan miellagovaid ja hábmet odđa meroštallama sámevuodas ja sámekultuvrras. Mu oaivil lea, ahte gávpostsámiid doaimmat sámeservviin leat váikkuhan dasa, makkár odđalágan miellagovat sámiin leat šaddan sihke sámevuovllus ja stuorraservodagas, ja ahte gávpostsámit ođasmahttet ja konstruerejit kultuvrralaš ja etnalaš identitehtaid máŋggaláhkai odđa máŋggakultuvrralaš birrasiin.

Mu geavahan maŋjekoloniála lahkonanvuohki golmma riikka gávpostsámiid dutkamušas lea ođas (vrd. Blindh 1979; Blindh 1985; Lindgren 2000; Länsman 2008; Ulfrstad 1989). Maŋjekoloniála ja maŋjemoderna lahkonanvuohki (Friedman 1994: 83–88; Hall 1991; Hall 1999; Said 1978) vuodđuduvvá odđalágan globála oktavuodaide, main oarjemáilmmi hegemoniija lea gahččan ja earáid nugo ii-oarjemáilmme riikkaid ja etnalaš, veahádat- ja álgoálbmotjoavkkuid váikkuhusváldi ja oassálastin ekonomiijai ja politihkkii lea lassánan. Dábálaččat máilmmi odđa ortnega váldogažaldahkan leat lokála ja globála gaskasaš nana oktavuoha ja máŋggakultuvrralašvuoha. Máŋggakultuvrralaš birrasiin, nugo oaivegávpgiin ellet máŋggat sierra etnalaš joavkkut bálddalagaid.

Lean geavahan jearahallanmetoda ja oassálasti áicanmetoda. Lean áiccadan diliid, go leamašan Sámis ja go lean oassálastán čoahkkimiidda ja eará deaivvademiide. Lean dahkan jearahallamiid sámevuovllus sihke Oslos ja Helssegis jagiin 2005–2007. Lean jearahallan buotlágan ja máŋggaahkásaš

olbmuid ja erenoamážit olbmuid, geat leat dahje leamašan goas nu mielde sámeservviin. Jerren olbmuin ovdamearkka dihte mo sámevuolta oidno sámevuollu olggobealde, mo sin mielas sámesearvi sáhtá doarjut sin sápmelažžan leahkima, manlágan oktavuodát sis leat Sámis ássi sámiide, áibbašitgo sii Sápmái ja ruovttuguvlui, fitnetgo sii dávjá Sámis, jurddašitgo sii fárret ruovttoluotta sámevuollu ja mo sii govahallet sámevuollus ássi sámiid jurddašit gávpotsámiin. Jearahallen muhtin olbmuid moaddege gearde, ja dahken maiddá guokte joavkojearahallama. Joavkojearahallamat adde ollu, daningo das olbmot sáhte gulahallat gaskaneaset ja besse maid ráfis smiehtadallat maid sii duodaid jurddašit ja oaivvildit. Jearahalli ja jearahallon olbmuid gaskii šattai maid mángii hui beroštahtti dilli, daningo olbmot dávjá dovde jearahallama terapeuhtalažžan.

2. Etnalašvuolta sierralágan joavkkuid ja olbmuid gaskavuoltan ja mañne-modernitehta buvttan

Otnábeaivve olbmot leat birra máilmmi garrasit mielde globalisašuvnnas, máilmmi rievdamis, sierralágan kultuvrralaš rávnnjiin ja daid seahkanan-proseassain. Ovdamearkka dihte Appadurai (1996: 33) govve globalisašuvnna nu, ahte dasa gullet vihtta sierralágan rávnnji: *ethnoscape*, *mediascape*, *technoscape*, *financescape* ja *ideoscape*. Dán oktavuodas erenoamážit *ethnoscape* lea beroštahtti, daningo dat govve olmmošjoavkkuid, nugo báhtareaddjiid, sisafárreaddjiid ja turisttaid lihkademiid. Dát fievrridit jurdagiid ja iešvuodaid boares ruovttuguovlluin odđa guovlluide ja odđa jurdagiid boares ruovttuguovlluide. Sierra guovlluin máilmmis eallin leage šaddan mánggabáikkálažžan ja/dahje riikkaidgaskasažžan lassánan migrašuvnnaid dahje lihkademiid geažil. Kultuvrrat, olbmot ja dávvirat rasttildit searvvušlaš, kultuvrralaš ja geográfalaš rájiid, ja ii-báikkálašvuolta (eñg. *detrterritorialism*) lea lassánan buot sajiin. Olbmuid lihkademiid boadusin leat lassánan diasporat (eñg. *diaspora*). Dát doaba mearkkaša olbmuid hádjánemiid gos nu eret, ja dávjá olbmot dalle eai sáhte dahje eai oppa háliitge máhccat báikkiide gos leat vuolán eret. Appadurai (1996: 6) hállá maiddá doavvu diasporas, man olis olbmot ohcet odđalágan vejolašvuodaid, nugo bargovejolašvuodaid. Sii fertejit odđa birrasiin goit huksegoahtit odđa kultuvrralaš identitehtaid nu ahte ovttahttet boares ruovttu iešvuodaid ja odđa kultuvrralaš sisdoalu. Diaspora-jurdda hástala dábi mainna báiki čadno kultuvrii ja identitehtii, dasgo govahallama dásis

dasa gullet mánggat báikkít. Ná ođđalágan oktavuoha kultuvrra, identitehta ja báikki gaskkas fállá vejolašvuođaid ruovttus orruma dovdui sierralágan báikkiin. (Brah 2007: 72; Hall 2003: 122.)

Kultuvrrat ja olbmot eai leat šat čatnasan dihto sajiide, ja dan dihte kultuvrratge eai leat šat stabiillat, báikkálaččat ja homogenalaččat. Kultuvra áddejuvvo dávjá eallindáhpin, muhto dehálaš dás lea, ahte dat lea goit ráđđádallamiid boadus. Ná kultuvra ii dušše speadjalastte eallima, muhto maiddái konstruere dan. Kultuvra rievdá, daningo olbmuid identitehtat leat leamaš dahkamušas gaskaneaset guhkes áiggiid. Nu ii gávdno šat buhtes, autonomalaš kultuvra. Kultuvrras lea jearaldat hierárkkalaš sosia-liserenproseassaide ruohtasmuvvan identitehtadiliid hábmen mohkkás ja dárkkes *šaddovuodu* buktagiin. Identitehtadiliin lea fas jearaldat iešvuođa ja máilmmilági (eng. *worldhood*) konstrueremis dahje huksemis. Dat leat seammá proseassa guokte aspeavtta. (Friedman 1994: 71, 75–76.)

Maiddái sámít leat hádjánan eret sámevuovlluin gávpogiidda, maida leat šaddan sámiid diasporat ja main sámít leat okta etnalaš joavku mánggaid eará joavkkuid gaskkas. Sámevuovlluid ja gávpogiid kultuvrrat ja birrasat leat hui earáláganat, ja ná dán guovtti guovlluge gaskkas lea erohus. Dán artihkkalis gieđahalan maiddái gávpotsámiiid eallima, oktavuođaid ja iešipmárdusa molsašuddi, diasporalaš birrasis identitehta- ja etnalašvuohtadoahpagiid vuodul mañjekoloniála oainnus. Identitehtas ja etnalašvuođas lea jearaldat sierralágan olmmošjoavkkuid gaskavuodain. Go olbmot fárrejit báikkis nubbái, olbmot leat ohpihii dahkamušas gaskaneaset ja dalle sii ja sin joavkkut muhttašuvvet, ja etnalašvuohta oažžu ođđa hámiid. Identitehta ja etnalašvuohta molsašuvvet, go olbmot fárrejit nuppelágan birrasii dahje šaddet jotkkolaš vuorrováikkuhussii nuppiid joavkkuiguin. Dalle maiddái kultuvra rievdá. Antropologa Thomas Hylland Eriksen (2002 (1993): 12) čuoččuha etnalašvuođa sosiála ja dilálašvuođalaš luonddu, dasgo su mielde etnalašvuohta šaddá ja konstruerejuvvo sosiála oktavuodain. Etnalašvuođa eai rievdat soaittáhatgaskavuodát, muhto jotkkolaš vuorrováikkuhus. Ná etnalašvuohta ii šatta kollektiiva identifikašuvnnas (mii lea mu dutkamušas guovddážiis) duššis, muhto álo oktavuodas nuppiid kultuvrralaš ja etnalaš joavkkuiguin.

Mañjekoloniála oainnus bohtá govvi jearaldat «Min» ja «Nuppi» gaskavuodain, sierra joavkkuid siskkáldas dahje gaskasaš dáseárvosaš dahje

eahpedásseárvosaš gaskavuodain ja daid giedahallamis. Dalle giedahalloit máŋggaláŋan gaskavuodat ja ráđđádallamat válđoálbmogiid ja -olbmuid gaskkas. Álgoálbmogat eai leat oktavuodas dušše válđoálbmogiidda, muhto maiddá gaskaneaset, nugo Sámis ássi ja Sámi olggobealde ássi sámít gaskaneaset. Álgoálbmogat lea vuodđudan guovlluviidosaš ja rájiid rasttildeaddji politihkalaš ja kultuvrralaš servviid ja fierpmádagaid, maid bokte olbmot sáhttet gulahallat ja ovttasbargat oktasaš áššiid ovdii.

Etnalašvuodas lea maiddá jearaldat «árgabeaivvis ellon kultuvrralaš mearkašumiin ja searvvušlašvuoda sierraláŋan hámiin» (Huttunen 2005: 140). Gávpostsámeservviin sámiiid etnalaš identitehta konstruerejuvvo ja ođasmahtto árgabeaivvis maŋnemodearna guvlui oktavuodas *diasporas* ássi eará joavkkuiguin, muhto maiddá oktavuodas Sámis ássi sámiiiguin. Maŋnemoderna subjeakta-ipmárdus vuodđuduvvá oidnui identitehtas bistevas proseassan (= identifikašuvdnan), ja identitehtat molsašuddet soaittáhtláhkai (Hall 1992: 275–277). Gávpostsámiiid searvvušlašvuoda ovddastit erenoamážit sámesearvvit, main sii dollet badjin buotláŋan oktavuodaid. Árvalan, ahte maiddá diasporas sámít dahket áššiid ovttas ja seailluhit ja ođasmahttet iežaset árbevieruid máŋggaláhkai máŋgga-kultuvrralaš birrasiin ja ođđaláŋan oktavuodain, nugo urbána sámeservviin, «govahallon servodagain» (Anderson 1983).

3. Lihkadeamit ja searvvušlašvuoda hábmen ođđa sosiála birrasiin

Sámiiid migrašuvnnat dahje lihkadeamit eret ruovttuguovllus gávpogiidda vulge johtui juo máilmmesodiid gaskkas, ja dat leat joatkašuvvan dán áigái. Áigi máilmmesodiid maŋná lei industrialiseren-, moderniseren- ja ođđasishuksenaigi Sámis. Stuorraservodaga leavvan sáme guvlui ja moderniserenprosessat mearkašedje stuorra, dramáhtalaš rievdamiid sámiiid eallinbirrasis ja kultuvrras. Sápmi geasuhišgođii ollu ođđa veaga, ja nu dat guovlu suomai-, dáru- ja ruoŋaiduvagođii kultuvrralaččat ja gielalaččat. (Lehtola 1994: 194–196; Lehtola 1997: 52.) Stuorraservodaga ulbmilin lei ávkkástallat sáme guovlluin, earret eará geainnuid ja dahkujávriid huksemiin, ja dát dáhpáhuvai áibbas válđoálbmoga eavttuiguin. Servodatlaš ja ekonomalaš rievdamat váikkuhedje negatiivvalaččat sámiiid eatnamiidda, lundui ja árbevirolaš eallinvuohkái (Ruong 1971: 222). Árbevirolaš eallinvuohki doddjui, go šadde ođđaláŋan ealáhusvuogit, nugo bálkábargu

ja eanadoallu. Sirdašuvvan luonddudállodoalus ruhtadállodollui jođálmuvai. Guokte kultuvrra «beaškkehedje oktii», nugo sámelihkadusa váikkueaddji Hans J. Henriksen govvida danáigásaš dili (Dahl 1970: 216–219).

Rievdanprosessas lei nu viiddis, ahte dat olii servodaga buot surggiide. Stuorraservodat lei ovddidan *system av fingre*, mainna dat sáhtii olahit buot suriid juohke guvlui, riekteinstitušuvdnii, mediai, politihkkii, dáhpekultuvrii, eallinvuohkái, oskui ja oppa sápmelaš kulturmállii – buot speadjalastá unnit dahje eanet dán kultuvrra (Dahl 1970: 210). 1970-logu Suomas almmustuvvan sámesmiehttušas buktojuvvojit ovdan balut árbevirolaš sámeservodaga hádjáneamis: «[e]ret fárrema joatkašuvvan sáhtta guhkit ala háddjet sámi ássanguovllu árbevirolaš geográfalaš oktílašvuoda sierranas bihtáide birra riikka» (Saamelaiskomitean mietintö 1973: 7). Sámeservodaga rievdan lei ná vuolgán johtui. Mii leat goit oaidnán maŋŋá, ahte buot danáigásaš balut eai leat ollásit šaddan duohtan, muhto ahte sámevuohda lea birgen ja joba nanosmuovvan, erenoamážit garra sámelihkadusa geažil.

Sámiid lihkademiid sivat leat leamaš ja leat máŋggaláganat. «[M]oderna áigge Sámis leat olbmot goittotge leavvan máttás, muhtimat leat šaddan fárret dohko, muhtimat leat háliidan dohko», nugo okta mu jearahallan olbmui dadjá. Lihkademiid duohken leat leamaš earret servodaga moderniserema váikkuhusat, maiddá stáhtaid hárbjehan suddanpolitihkka. Dan áigge sámevuohda lei stigmatiserejuvvon dákkár politihka dihte, ja olbmuide šattai hállu beassat eret dákkár stigmatiserejuvvon birrasis. (ee. Ulfrstad 1989: 30.) Dasa lassin mađe eambbo olbmot fárrešgohte, dađe eambbo fuolkkat ja oahppásat fárrejedje maŋis. Lea álkit fárret, go lea gosa mannat. (Ulfrstad 1989: 135.) Máŋgii nuorat färrejit bargo- ja lohkanvejolašvuodaid maŋis, muhto nuorain lea maid lunddolaš hállu beassat oaidnit máilmmi ja vásihit ođđa fearániid.

Gávpotbirrasiin máŋggat sámit háliidedje sealluhit ja ovddidit sápmelašvuoda ja vuodđudišgohte sámeserviid. Dávjá vuodđudemiid álgaga dahkkin leat leamaš sámit, geat leat háliidan sealluhit ja ovddidit sápmelašvuoda. Maŋimuš vihttalogi jagi áigge sámit eará eamiálbmogiid láhkai leat oppalohkkái ortniiduvvan ja ráhkadan iežaset kultuvrralaš ja politihkalaš institušuvnnaid ja serviid. Sámesearvvit leat 1960-logu rájes vuodđuduvvon miehtá Norgga, Ruota ja Suoma, daid oaivegávpogiidda ja earáge stuorra gávpogiidda, nugo Norggas Roanddimii, Birgonii, Romsii,

Suomas Roavvenjárgii, Oului ja Tamperei ja Ruotas Girona guovddáži, gosa sámít leat fárren (Seurujärvi-Kari 2005b: 203–204).

Oaivegávpgiidda ledje 1960-logus šaddamin mearkkašahtti sámebirrasat. Osloi lei šaddamin mearkkašahtti sámebiras dohko fárren sámeštudeanttaid dihte. Akademalaš máilbmi válldii sin mielas vuostá, universitehta professorat ja oahpaheaddjit oahpistedje sin studerenmáilbmái ja akademalaš háleštallamiidda. Goittot johtilit sámenuorain buollái hállu bargagoahhtit iežaset kultuvrra ja giela buorrin, nugo okta mu dan áigge nuorra studeanta dadjá «sámeštudeantajeŋga siđai eret akademalaš saloŋggain, gos beare ságastallojuvvui folkloristtalaš áššiin». Sámenuorat mobiliseregohte joavkkuid oktasaš háleštallamiidda. Osloi fárren sámiid, studeanttaid, lappologaid ja earáid áššis berošteaddjiid vuodđudan searvi Sámiid Sær`vi (1948) oačču maŋŋá namahusa *Oslo Sámiid Searvi*. Dát «Oslo jeŋga», nugo okta mu jearahallan olbmuid dadjá, lei dan maŋŋá farga vuodđudeamen ovtta Sámis ássi aktivistaiguin maidđái *Norgga Sámiid Riikkasearvvi* (NSR).

Oslo Sámiid Searvvis miellahttolohku leamašan oalle stuoris, ovdamearkka dihte sullii 250 miellahttu 1980-logus (Ulfrstad 1989: 56), 174 jagi 2004 ja 128 jagi 2007 (Oslo Sámiid Searvi 2009). Dát searvi, nugo maidđái Stockholmma ja Helssega sámesearvvit, čohkkegođii buot guovllus fárren sámiid oktasaš doibmii, ja johtilit sámeolbmot, erenoamážit studeanttat searvagohte dasa.

Helssegis juo jagi 1932 vuodđuduvvon *Sámi Čuvgehussearvi* hohkahalai seammá áiggiid sámenuoraid lohkat Helssega universitehtii, ordnestalai visttiid ja juolludii veahkkerudaid studeanttaide ovtta unnit servviin, *Syrjätuki Parmuin* (Seurujärvi-Kari 2005a: 181–182). Seammá láhkai go Oslos maidđái Helssegis sámít dolke akademihkkáriid searvai ja vuodđudedje iežaset sámesearvvi, *Mii-nammasaš searvvi*. Dán searvvi doaimma jotkkiigis jagi 1988 ođđa searvi, *City-Sámit*. Namahusain *citysámit* stuorragávpgis ássi sámít háliidedje deattuhit nuppe dáfos iežaset etnalaš duogáža, nuppe dáfos urbána ássanbirrasa. Tearbma *citysámit* geavahuvvo Helssega guovllus ássi sámiin, ja media ja dutkamušat leat dahkan dan johtilit dovddusin davviriikkain ja earáge sajiin.

City-Sámit-searvvi vuodđudančoahkkin dollui golggotmánus 1988 Ostro-

botnias, mii lea Helssega dovddus studeantabáiki. *City-Sámit*-searvvi vuodđudan jagi lahtut ledje 24 ja moatte jagi geahčen 48. Dál lahttomearri lea šaddan golmmageardásažžan. Searváí gullet 120 lahtu, main 114 leat fásta lahtut, ja 10 mánnálahtu ja lassin 66 guottiheaddjilahtu (Seurujärvi-Kari 2008).

Stockholmma leanas jagi 1974 ledje sullii 1200 sámi, main eanemus oassi anii iežas sápmelažžan (Blindh 1985: 7). 1970-logus Stockholmma sámiin váile 10 % ledje čatnasan searvebargui. Danin aktivitehtat ledje hui unnán (Blindh 1979: 33–34). Stockholmma sámesearvi lea *Same-Átnama* ja *Ruota sámiid riikkasearvvi* miellahttu nugo Oslo Sámiid Searvi lea *Norgga Sámiid Riikkasearvvi* miellahttu. Gávpotsámesearvvit leat otnábeaivve mielde maiddái sámedikki válggain iežaset riikkaservviid bokte dahje, nugo Suomas iežaset válgalisttuin.

Nugo Stockholmma sámesearvvi ovdamearkkas boahdá ovdan sámeserviivide eai searvva buot gávpogis orru sámit miellahttun, muhto baicce eanemus oassi sis báhcá daid olggobeallái. Sámeserviivid olmmošlaš resurssat leat unnit, dasgo dušše oassi (10 % – 20 %) oassálastá aktiivvalaččat searvedoibmii. Dákkár dilli lea áibbas lunddolaš, dasgo oktasaš-doaibmavuoijngain fuolahuvvon searvedoibma dábálaččat geasuha ain uhcit ja uhcit olbmuid. Gávpotolbmui orrot leamen nu ollu earáge beroštumit ja vejolašvuodát, mat váikkuhit dasa, ahte sámesearváí eai searvva nu mángasat. Maiddáí eará sivat leat, ovdamearkka dihte assimilašuvdna ja miellagovva servviid politihkalašvuodas. Searvvi olggobeallái báhcet dávjá dat, geat eai háliit dovddastit iežaset duogáža (Blindh 1985: 14; Lindgren 2000: 135). Muhtimiidda sápmelašvuolta buktá etnostreassa, daningo sii eai dieđe geat sii leat ja mo sii galggašedje láhttet vai livčče albma sápmelaččat (Kuokkanen 1999). Hui stuorra oassi 1950–60-loguin ja dan ovdal gávpogii fárran sámiin ii leat ohcalan searvvi lahttun. Sohka buolvvaid gaskasaš erohusat leat stuorrát. Nuorat sohka buolvii sápmelašvuodas lea šaddan čeavláivuoda ášši, go fas ollugat badjel 50–60-jahkásaččain heahpanaddet iežaset duogáža dihte. Ollu boarrásut sápmelaččat leat háliidan vuogáiduvvat odđa birrasii, ja eai leat háliidan, ahte earát meroštallegohtet sin mange láhkai, vaikko dieđusge maid dat gávdnojit, geat vudjet áššiid garrasit ja geat atnet sápmelašvuoda ja sámiid vuogatvuodaidge gáhttema dehálažžan. (Lindgren 2000: 233; Ulfrstad 1989: 130.)

Sámeservviin lea ja leamašan maiddái sieiva politihkalaš profiila kultuvrralaš ulbmila lassin. Dat leage okta sivain, manin mánggain juo váldoálbmogii oktiisuddan sámiin leamašan váttisvuodat čatnasit searváí. Ollugat leat árvvoštallan, ahte searvvit leat šaddan menddo radikálan sámiid vuoigatvuodalaš áššiid vojedettiin. Oslo Sámiid Searvi lei, ovdamearkka dihte aktiiva Álaheaju-Guovdageainnu dulvadandáhpáhusas ja lei maiddái vuosttažiid siste doarjumin sámiid nealgudanákšuvnna dán dáhpáhusa oktavuodas. City-Sámit-searvvi miellahtut ledje fas guovddážiis 1990-logu álggu miellačájáhhusain sámelága beales ja jagi 2005 sámevánehemiid ordnen miellačájáhhusas sámegiela mánáid TV-programmaid beales. (City-Sámit 2009; Blindh 1979; Blindh 1985; Länsman 2008: 130–131; Ulfrstad 1989: 59–60.) Gávpostsámesearvvit leat ná mielde almmolaš sámeapolitihkas.

Urbána sámiid birra dahkkon dutkamušaid mielde oainnut urbána sámeservviin leamašan goit eanaš miehtemielalaččat. Mángasat leat vásihan, ahte searvi lea dárbbaslaš oktiigullelašvuoda nannemis ja sápmelašvuoda doalaheamis gávpotbirrasis. Maid servviid mánggabealat kulturfálaldagaid leat atnán positiivalaš áššin.

Sámeservviid vuoddeami duogážiis lea dávjá dat, ahte sámiide lea dehálaš seailuhit iežaset jurddašuvuogi, movtta ja kulturárbbiid, nugo giela. Dasa dárbbasuvvo buorre duogáš- ja doarjjajoavku, nugo searvi. Go lei fárren eret ruovttuguovllus, dárbu searvebargui bohciidii áibbas eará láhkai. Davvin orudettiin mángasat eai oassálastán sámesearvebargguide, dasgo sin mielas doppe ledje earát geat dan barge. Gávpožiis lei lunddolaš ohcalit oahppásiid ja fulkkiid gaskavuhtii.

Gávpostsámit ellet guhkin eret ruovttuguovllus, guovdu mánggakultuvrralaš gávpotbirrasa ja guovtti kultuvrra miellahtun, sápmelažžan ja riikka álbmotmiellahtun. Dán birrasis sámekultuvra, nugo giella, sámebiktasat ja eallindábit eai leat dan láhkai eallit ja oinnolaččat go ieš sámevuovllus davvin. Ovdamearkka dihte Helsset ja Ohcejohka leat mánggaláhkai earáláganat. Ohcejogas leat olu unnit johtolagat, kulturdáhpáhusat ja olbmot, ja doppe oidnojit bohccot ja beaiválaččat gullojit sámeradio ja sámegiella. Gávpožiis searvi sáhtá doaibmat kanálan, man bokte doallat oktavuoda eará sámiiguin gávpožiis, muhto maiddái ruovttuguovllus. Olbmot dovtagohtet, ahte searvi sáhtá fállat vejolašvuoda bargat iežas kultuvrrain ja seailuhit ja ovddidit giela, ja dan láhkai nannet sámeidentitehta. Loahpa loahpas,

sámeservviid álgoálgosaš dárkkuhussan lea leamaš vuodđudit birra gávppoga ássi sámiide oktasaš deaivvadanbáikki. Dárkkuhussan lei oažžut áigái vuostedeattu eaidama dovdui, maid gávppokultuvrra deaivvadeapmi dagahii.

4. Gávppot – ođđa arena

4.1. Gávppotsámesearvvit kulturreuoktun

Brah (2007: 72–73) mielde diaspora-doaba buvttada kritihkalaš oainnu bissovaš dahje fásta álgovuolgagii guoskevaš diskurssain, muhto váldá vuhtii hálu leat ruovttus, mii ii leat seammá go ruovttueatnamii gullevaš hállu. Diasporalaš miellagovvadásas ruoktu lea «myhtalaš hálu báiki». Diasporas identitehtain ja kultuvrrain leat šaddan «govahallon ruovttut», ja daidda gullet maiddái mánggalágan dábit orrut ruovttus (Hall 2003: 122).

Gávppotsámiid kulturdiskurssa lahkonanvuohkin leange válljen Stuart Halla oainnu kultuvrras ruoktun (2003: 94), son dadjá:

Álbmotlaš kultuvrraid ja identitehtaid ovttahttin dihto birrasiiguin veahkeha hábmet ja stáđasmahttit nana kultuvrra ja ‘ruovttu’ gaskasaš assosiašuvnna. Mii atnit iežamet kultuvrra iežamet ruoktun – báikin gosa mii lunddolaččat gullat, gos mii leat eret, mii báidná min identitehta, ja masa mii leat čatnasan árbejuvvon, geatnegahttojuvvon ja garvemeahttun čatnasiiguin seammá garrasit go bearrašii. Seammá kultuvrralaš identitehta juogadeaddji olbmuid jovkui gullan oažžu min dovdat nugo livččiimet ruovttus. Kultuvrrat rahpet midjiide nana dovddu oktiigullevašvuodas, dorvvolašvuodas ja oahpesvuodas. (Čálii jorgalus suomagielas sámegillii.)

Gávppotsámiid kulturdoaimma albmana (representerejuvvo) ollu sámiid iežaset servviin, ja lea sakka mearkkašahtti, mo sámevuolta boahdá ovdan searvedeaivvadeamiid vuorrováikkuhusas. Kultuvrra sáhtta meroštallat doaimman, mii bohciida árbevieruin, nugo gielas, duojis ja musihkas. Ollu sámiid aktiivvalaš searvedoaimmain lea gažaldat das, ahte servviin lea dehálaš rolla doaimmat iežaset miellahtuid kulturreuoktun. Servviid bokte olmmoš sáhtta dovdat leat «iežas olbmuid» gaskkas, nugo okta Oslos ássi 50-jahkásaš olmmái muitala, ja joatká:

Oslos lei hui ealli sámebiras, dáppe lei sámesearvi mii lei doaimmalaš ja mas ledje ollu miellahtut ja danin lei hui lunddolaš searvat dasa. Dat lea iešdovdu ... dovdat nugo dat earát leat du olbmot. Dat lea buohkanassii dat servodat dat sámeservodat, ja nugo Oslo, dalle doppe ledje mánggii feasttat ja dat olbmot oaidnaledje. Mis lei buorre sámedállu, gos orro olbmot olles áigge. Ja doppe lei oadđenlatnja, gos Sámis boahtán olbmot sáhte ijastallat. Dalle lei oppa ealli sámebiras ja nu lei lunddolaš searvat dasa. Doppe mii logaimet áviissaid ja háleštalaime sámeáššiin ja eará áššiin, nugo otnábeaivvege dáhpáhuvvá.

Oslo Sámiid Searvvis lea ain otnábeaivvege sámedállu (visti geardedálus), mii doaibmá fysalaččat sámiid kulturreuoktun. Dákkár kulturreuovttut eai leat Helssegis eaige Stockholmmas. Kulturguovddážit leat dehálaš báikkit, daningo doppe giella ja eará kultuvrralaš árbevierut nannejuvvojit, ja deaivvadeamet nuppiiguin sámiiguin ja eará ovttasbargoolbmuiguin sáhttet dáhpáhuvvat jeavddalaččat.

Sámegiela geavaheapmi lea lunddolut sámevuovllus go gávpogis. Dutka- mušaid mielde (ee. Helander 1984) giella seailu buoremusat sámiid árbe- virolaš eallindábiin, maid lea váttis čađahit gávpogis. Lindgrena dutka- muša mielde (2000: 244) nuppit eahpidit giela seailuma gávpogis dasgo sámevuolta ii šat gávdno ollu, nuppit leat fas optimisttat, daningo sii jurddašit, ahte sáme- ja álgoálbmotlihkadusa emansipašuvdna váikkuha positiivvalaččat gillii. Maiddái giellamolsun ain dáhpáhuvvá (Aikio 1988). Giella vajálduvvá, jus dan ii geavat ja jus dan ii sirdde boahtte sohka- buolvvaide. Ollugat leat fuobmán, ahte go lei fárren sámezielat birrasis urbána birrasii, muhtin sámeziel sániid ferte ohcat muittus, ja ahte giella- dáidu lea hedjonan (Länsman 2008: 15). Mángasa mielas giela hállan ja seailuheapmi ii leat gitta olbmo geográfalaš ássanbáikkis dahje ámmáhis. Giela seailuheapmi lihkostuvvá gávpotbirrasis, jus fal ieš háliida. Giella geavahuvvo mánggalágan oktavuodain, nugo TV-sámeodđasiin, internehtas, universitehta oahpahas ja girjjálašvuodas. Nannoseamos jáhkku giela seailuheapmái lea justa dain, geat leat ožžon vázzit skuvlla sámehillii.

Gávpotsámit geavahit giela dávjjimusat ruovttus ja sámeoktavuodain, erenoamážit sámeservviin, ovdamearkka dihte Stockholm sámezielat sámiin sullii 65 % almmuhii iežas geavahit sámeziela eará sámiiguin. Fuopmášahtti lea, ahte 1970–80-loguin sámeziella ii sirdašuvvan mánáide. Stockholmmas dušše guokte máná ledje oahppan sámeziela, ja sudno

váhnemat leigga sápmelaččat (Blindh 1985: 26–27). Eanemus oassi bárain ledje ja leat ain dálge seahkalas bárat, mii váttásmahtta giela geavaheami ja sirdima. Searvvis doaibman lea goit aktiveren giela geavaheami.

Helssegii juo nuorran Ohcejogas fárren nisu (riegádan 1972) muitala:

Ruohttasat, sohka lea dehálaš. Dat mii lea unnán addá riggodaga. Searvvis lea suohtas deaivvadit eará sámiguin ... Gielladáidu nanne identitehta, dat lea identitehta gažaldat. Mun gáibidan ahte sámeradio gullo Helssega guovllus.

Searvvit leat gáibidan maid sáme giela oahpahusa mánáidgárddis ja skuvllas, daningo uhcit ahte uhcit oassi mánáin oassálastá sáme giela oahpahussii. Mánáid sáme giela oahpahusa ordnema váttásmahttet mánggat áššit, nugo dat, ahte mánát šaddet johtit guhkes ja váttes mátkkiid dábálaš skuvlabeivviid maŋŋáge. Dalle dušše buot ealjáreamos ja sámevuodas buot didolaččamus váhnemat viššet šat fievrridit mánáideaset oahppat sáme giela (Blindh 1985: 19–23, 31–33; Länsman 2008: 40; Ulfrstad 1989: 88, 97, 100–101). Oslos sámemánáid oahpahus lea buoremusat ovddiduvvon. Citysámiid ja Stockholmma sámeservviin váilu kulturdállu, mii čohkkešii sámiid oktii ja mii maiddái ovddidivččii giela geavaheami.

Sámegákti lea ožžon odđa mearkkašumiid gávpojis. Das lea šaddan doaibmi identitehtaattribuhta, dasgo dat oážžu mearkkašumi dakkár kulturárbevieruin maid olbmot dovdet dehálažžan. «Sámegákti lea measta seammá dehálaš go giella. Biktasa sáhtta maid geavahit juohke báikkis, dat čatná oktii», dadjá okta nuorra sápmelaš studeanta Oulus. Gávtti geavaheapmi hábme odđalágan oktiigullelašvuoda ja searvvušlašvuoda, ja ná sámegákti gullá identitehtii. Sámit liikojit vázzit gávpotbirrasis gávttiin, daningo sii háliidit leat earáláganat, muhto erenoamážit danin, go gákti deattuha sámeárbevieruid riggodaga ja čáppisvuoda. Gákti ja giella leat dehálaččat, joba autenttalaš árbevierut, maiguin geassit rájiid sierra etnalaš joavkkuid gaskii. «Oaivegávpoja sámiid sierra jovkui gullan boahá ovdan konkrehtalaččat dihto dilálašvuodain, gos sis leat sámegávttit ja gos sii leat ráđđádallamin mearrideaddjiiguin veahádatáššiin», lohká fas Uusi-Rauva (1996: 87–88). Dán áiggi stuorámus sámedáhpáhus, Sámi álbmotbeaivi, guovvamánu 6. beaivi, lea šaddan muhtinlágan kultuvrralaš manifestašuvdnan. Dan sáhtta maid atnit sámiid moderna rituálan gávpojiin, daningo dán dáhpáhusii čatnašuvvet sierralágan symbolalaš mearkkašumit.

Dán rituálalaš meannudeamis leat dehálaččat *Sámi soga lávlaga* lávlun ja sámeleavvga stággui geassin. Erenoamážit dan beaivve sámít cogget sámegávttiid, ja jus alddes ii deaivva leat gákti, dat vaikko luoikkahuvvo. Dalle maid bovdejuvvojit sámedáiddarat doallat konsearttaid ja čájáhusaid. Dán láhkai buktujuvvo ovdan dat, mii lea dehálaš identitehtii.

Ná árbevierut doibmet buorrin kultuvrralaš symbolan ja kollektiiva muitun, ja dán muittu gávpotsearvvitge háliidit seailluhit ja juogadit. Mannan áigi ii leat manahan mearkkašumi gávpogisge, muhto baicce «árbevierut ‘juhkkojuvvojit’ mannan áiggis dálá áigái, sohka buolvvas nubbái árbejuvvon opmodaga láhkai», ja dat leat loktejuvvon oidnosii (Anttonen 2005: 35). Árbevierut hutkojuvvojit (Hobsbawn 1983) kollektiivvalaččat diasporas maiddá nu, ahte sámiid historjá ja diehtu mat ovdal dáid doaimmaid leat leamaš oaidnemeahtumat, dál bohciidahttet erohusaid sámiid ja ii-sámiid gaskii ja ná konstruerejit sosiála rájiid. Ná álbmoga meroštalli kultuvrralaš árbevierut ja symbolat, nugo giella ja gákti, buktet olbmuid okti ja nannejit sin kultuvrralaš oktiigulleašvuoda. Árbevierut ja daid ođasmahttin govvidit maid ávkkálaš metaforan kultuvrraid bastevaš ja jotkkolaš dili nugo maid álgoálbmotolbmuid etnalašvuoda sosiála konstruerema, go dat leat dáistaleamen kultuvrralaš vuoigatvuodaideaset ja árbiset beales.

Loahpas, kultuvra lea okta guovddášdábiin identitehta hábmemis, seailluheamis ja rievdadeamis. Go gávdnat iežamet kulturuovttu, saji kultuvrralaš kárttas, lea álkit diehtit «geat mii leat», «gosa mii gullat», ja ná mii dovdat iežamet identitehta (Hall 2003: 85). Oktasaš kultuvra adnojuvvo konkrehtalaš ovdamearkan joavkku iešvuodas sihke dihtjoavkku miellahtuide alcceseaset ja dihtjoavkku olggobealolbmuide. Kultuvrras lea šaddan olmmošjoavkku ođdalágan identitehtaášši ja joavkkuid gaskasaš rájiid seailluheaddji ášši (Barth 1969). Kultuvra ja kultuvrralaš dovdomearokat deattuhit didolašvuoda earaláganvuodas, sierralágan identitehtaattribuhtain ja dáid attribuhtaid lunddolašvuodas.

4.2. «Nubbi» burgojuvvo

Gávpotsámiide sámevuolta lea juoga erenoamáš, ii miige juohkebeaivválaš ja árgábeaivválaš áššiid, go fas sámevuollus orru sámiide sámevuolta lea álo mielde ja lunddolaš eaige sii dárbaš dan čájáhallat. Gávpotsámiin lea stuorát dárbu ordnet dáhpáhusaid ja čájehit sámevuoda sierra dáhpáhusain

ja dilálašvuodain go sámeguovllus orru sámiin. Gávpot fállá sámiide odđa arena čájáhallat kulturárbbi.

Odđalágan etnalaš birrasis sierralágan dáhpáhusain ja deaivvadeamiin, gos earret sámit maiddáii ii-sámit deaivvadit, huksejuvvojit odđa identitehtat. Helssegis ássi sápmelaš (riegádan 1972) dadjá: «Searvi ii goit oáččo leat giddejuvvon searvvuš, daningo maid ásaiduvvan ja soabaiduvvan gávpogii lea dehálaš.» Dákkár mánggakultuvrralaš deaivvadeamiin čoggo dehálaš «sosiála kapitála» (Bourdieu 1984 (1979)), dasgo dat ovddidit odđa sosiála oktavuodaid ja fierpmádagaid iežas joavkku siste. Ođasmahttinárbi lea fámolaš juohke sajis ja juohke dilálašvuodas. Muhttašuvvi ja joba manahuvvonge árbevierut hábmejit ovddosguvlui servodaga eallinrytmma ja meroštallet, maid mearkkaša leat álgoálbmogii gullevaš olmmoš. (Bourdieu 1984 (1979): 113–114, 119; Virtanen 2007: 20.)

Máttaolbmui ja váldoálbmoga skuvlagirjjiinge lea unnán ja hui essentialiserejun diehtu sámekultuvrras ja sámiin. Váldoálbmogiid mediain, erenoamážit TV-áigeájjaprográmmain, deattuhuvvojit dávjá sámiid stereotiippalaš dovdomearkkat, earret earáid mánggat hearvamuitalusat noaidevuodas ja jugešvuodas, nugo YLE TV1-prográmmaráidu *Saamelaiset Naima-Aslak ja Soikiapää*, sámegillii Sámit Gihkki-Ásllat ja Buicaoavi, 1980-logus (Wikipedia 2010). Dan dihte ipmárdus sámiin álgoálbmogin lea báhcán ja báhcá hui váilevažžan, eksohtalažžan ja primitiivan (Pietikäinen – Leppänen 2007). Dávjá leat hábmejuvvon stereotiippalaš miellagovat dahje representašuvnnat sámevuodas stabiila ja oktalaš kultuvran. Dákkár stereotiippaid ulbmilin lea leamaš váldit máilmmi háldui ja soardit Nuppi (Löytty 2005: 9). Dáin diskursaválljemiin konstruerejuvvojit miellagovat sámiin váldoálbmogiid Nubbin. Dán dilis sámiid duodalaš dárbbut eai váldo vuhtii, ja das čuovvu ahte sámiid vuoigatvuodát hedjonit. Dát fas nanne sierra joavkkuid gaskasaš eahpedásseárvosaš váldegaskavuodaid joatkašuvvama ja álbmotromanttalaš ideologiija váikkuhusa, mii deattuhii homogenalaš dahje oktalaš nášuvnnastáhta.

Eahpedásseárvosaš dilis lea dehálaš, ahte šaddet odđa dáidda- ja eará vuogit dahkat olbmuid diđolažžan stereotiippalaš ja negatiivvalaš oainnuide gullevaš rasismmas ja veahádagaid ja álgoálbmogiid rollas ja dárbbuin dálá máilmmis ja figgat rievdadit ovddeš stereotiippaid, unnidit olggobealolbmuid válldi geavaheami ja nu fámuidahttit sámevuoda.

Servviid oktan ulbmilin leamašan rievdadit ođđalágan dáiddalaš vugiiguin stereotiippalaš áddejumiid sápmelašvuodas.

Gávpojis háliidit erenoamážit čájehit sámekultuvrra moderna ja ođasmuvvi beliid, ja seammás hutkat ja ođasmahttit sámeidentitehtaid. Ođđaseamos sámedáiddadáhpáhusat, nugo filbmačájáhusat ja rap- ja rockkonsearttat, ordnejuvvojit dávjá oaivegávpojiin. Dáid moderna dáiddasurggiid lassin sáhtta máinnašit searvvušdáiddasuorggi (Kantonen 2005: 49). Dákkár dáiddaprošeavttain, mat leat geavahuvvon maid eará álgoálbmogiid gaskkas ja maid ulbmilin lea rievdadit álgoálbmotolbmuid eallindiliid, dáiddarat, geahččit ja guldaleaddjit doibmet ovtas. Ovdamearkka dihte sámegovvadáiddar Outi Pieski lei mielde jagiin 2005 ja 2008 *Harvat&Valitut*-nammasaš dásun–govvadáidda-čájáhusas Helssegis. Son leage doallan mánggaid priváhta- ja searvvušdáiddačájáhusaid. Pieski geavaha dujiid govvadáidaga oassin, ja addá ná daidda ođđa mearkkašumiid. City-Sámit-searvvi 20-jagi ávvudanfeasttas citysámit ordnejedje ovtas Helssega Govvadáiddaakademijja stuđeanttaiguin searvvušdáiddaprošeavtta, *Sámit Citys*, mas sii ledje mielde čállin ja musihkkarin. (City-Sámit 2009.) Ná sii čatne iežaset vásáhusaid ja dovdduid oktii lagaš birrašiin ja meroštalle sámeidentitehta gávpotdili ektui. Dákkár prošeavttaid ulbmilin lea oheat vejolašvuodaid dialogiai sierralágan joavkkuid gaskii ja buktit albmosiid daid sosiála temáid, mat leat menddo unnán giedahallon medias. Fuolakeahhtá dákkár prošeavttaid buriin bohtosiin sámit ja eará álgoálbmogat fertejit goit leat kritihkalaččat ja analyseret, makkár identitehtaid dat konstruerejit ja dan lasihitgo dat Nuppi válddi.

Sámeservviid rollan lea juohkit dieđu, muhto doaibmat maid autenttalašvuoda fáktan ja ovddideaddjin. Servviid ovddasteaddjit geavahitge dávjá strategijalaš essentialismina. Dalle sii sáhttet deattuhit stereotiippalaš miellagovaid sámekultuvrras, vai sin jietna sámekultuvrra ovddideaddjin gullošii ja vai sidjiide dehálaš sámeáššit, nugo sámiid ja álgoálbmogiid politihkalaš gáibádušat ja bohtosat, boadášedje buorebut oidnosii medias, erenoamážit válđoálbmoga medias. Dainna lágiin sii oidnet maidái iežaset rolla dehálažžan máilmmi didolaš hálduiváldinproseassas. Dalle stereotiippaid geavaheapmi ii leatge šat negatiivvalaš ášši, nugo dat dábbalaččat áddejuvvojit, muhto stereotiippain šaddet vealtameahttun earuheadji aspeavttat.

«Čielgasit dihtolágan praktihkat leat mihtilmabbot dihto kultuvrraide go eará kultuvrraide, ja dat dalle doibmet identitehta dovdomearkan ja dain šaddet dakkár neavvut, maiguin dat kultuvrrat sáhttet vuostálastit soardima, homogeniserema ja globála fámuidd» (Ashcroft et al. 1998: 21). Dáidagiin mitaluvvojit máidnasat sáme kultuvrras, mannan ja dálá áiggis. Sámedáidda vuodđuduvvá sámi árbevirolaš njálmmálaš árbevieruide, folklorei ja historjái, muhto árbevirolaš máidnasat mitaluvvojit odđaláhkai ja odđa dáiddalaš stiillain odđa birra. Dáiddalaš čájáhusaide leat välljejuvvon elemeanttat álgoálgosaš kultuvrras, muhto maiddá oarjemáilmmi kultuvrrain. Dát elemeanttat leat integrerejuvvon dakkár ollisvuohtan, mii guoskaha ieš sápmelačča, muhto maiddá ii-sápmelačča. Odđa dáiddavuogit leat duodáštussan das, ahte sáme kultuvra rievdá geažos áigge, muhtimin hihtásabbot muhtimin johtilabbot, muhto álo autenttalaččat. (Seurujärvi-Kari 2008.)

Sierralágan dáhpáhusaiguin ja čájáhusaiguin nannejuvvo ja ođasmahtto kultuvrralaš identitehta, ovdamearkka dihte dáidaga oktan ulbmilin lea maiddá revitaliseret giela gávpogis, gos dat háreve gullo. Dáiddaperformánsain sáhtta leat hui buorideaddji mearkašupmi guhká jaska orron sámeolbmuide gos fal sii ásažitge. Dáidda ja dan buvttadeaddjit ja loaidasteaddjit doibmet jietnan ja geahččalit máhcahit čevlái vuodá iežaset ruohtasiidda. Dáidda fállá áiggeáji lassin maiddá rituála, oahpáhusa ja dieđu, ovdamearkka dihte sámemánáide ja ollesolbmuide leat ordnejuvvon juoigan- ja duodjegurssat. Dáidagis lea maiddá politihkalaš ulbmilat máhcahit álbmoga vuoigatvuodaid ja mearridanválddi iežaset áššiide, ja gávpogiin leatge dollon mánggat seminárat ovdamearkka dihte iešmearrideamis. (Seurujärvi-Kari 2008.) Dehálaš goit lea, ahte sierralágan oktavuodain, gos sámít deaivvadit ja barget ovttas earáiguin go beare sámiiiguin ja gos sii sáhttet ráhkadit ustivuodaid ja nannet gaskavuodá gudnejahttima, čoggo dehálaš ja ávkkálaš sosiála kapitála, ja sámít ieža nanosmuvvet aktiivvalaš doaibmin.

5. Gávpotsámit – «johtti manjemodernat»

Ovddit dutkamušaid mielde sierra urbána sámiiid individuála identitehta-strategiijat leat hui earáláganat. Nuppit figget aktiivvalaččat seailuhit sámevuodá ja sáme giela, go fas nuppit figget vajáldahttit daid (Lindgren

2000: 170–175). Sámiide oktiisuddan lea álkit go mánggaide eará etnalaš joavkkuide ja olbmuide, dasgo sis eai leat fysalaš earuheaddji dovdomearkkat. Gávpot fállá olbmui dihtolágan anonymitehta ja veahkeha beassat eret iežas etnalaš duogážis. Mángga láhkai mánggakultuvrralaš birrasis eallin sáhtta leat lunddolut go homogenalaš unna báikkis. Olmmoš sáhtta dohkkehuvvot buorebut, vaikko maid oktiisuddan lea álkit. Mángasiidda maid fárren eret ruovttuguovllus sáhtta mearkkašit friijavuoda boares ruovttu mánggalágan ráddjehusain, ja sii sáhttet gávdat sámevuodaset odđasit odđa báikkis. Dalle dáid diasporas ássi olbmuid ovtastit oktasaš muittut ruovttuguovllus ja oktasaš symbolat fuolákeahttá das, ahte oktavuodát boares ruovttuide livččege buohkain earáláganat. (Bauman 1996: 36–40; Gupta – Ferguson 2002: 67.)

Sámeidentitehta ii veahket dahje álkidahte «olmmožin birgema, muhto sápmelažžan birgema» (Ulfrstad 1989: 137). Almmolaš sámpolitiikka leat dohkkehuvvon ovdamearkka dihte mánggalágan prográmmat ja cealkámušat, main meroštallojuvvo oktasaš sápmelaš kulturidentitehta, masa gullet sihke materiála ja immateriála bealit, nugo árbevirolaš ealáhusat, duodji ja sámevuovlu, ja giella ja njálmmálaš árbi (Sámiid kulturpolititi'ka 1974; Sámpolitiikkálaš prográmma 1989).

Goit urbána sámit leat gártan bealuštit iežaset sámevuoda ja identitehta maidái Sámis ássi sámiid vuostá. Sámis ássi sámit eai álo ane sin «albma sápmelažžan», daningo sii eai ása Sámis. Mángii daddjo, ahte justa máttás fárren lea okta stuorámuš áitta sámiid oktiisuddama joatkašuvvamii (Sallinen 2004a). Sámis ássi sámit gohčodit gávpotsámiid «turistan» (Ulfrstad 1989: 109), Nubbin, geat dušše finadit luomuid áigge Sámis eaige šat ná dovdda sámevuoda bures. Gávpotsámiid mielas «sámevuoda ii sáhte bidjat museai dahje dihto báikái» iige dan sáhte giige oamastit (Morottaja – Näkkäljärvi 2004). Kultuvra ferte rievdat olles áiggi, vai dat ovdána. Árbevierru ja moderna gullet oktii. Muhtin odđa árbevierut riegádit ja muhtimat boares árbevieruin jávket dahje seahkanit eará kulturárbevieruiguin.

28-jahkásaš Helssegis ássi sápmelaš muitala:

Lean orron sámevuovllu olggobealde jagi 1995 rájes, earret jagi 1998 ja oasi jagis 2002. Dieid jagiid áigge bargen ja studerejin Sámis justa dan dihte, ahte mus livččii nana vuodđu sámevuhtii, vaikke ledjenge fárren

eret ja háliidan vuolgit stuđeret eará guvlui. Finan Sámis dávjá, čuovun sámi mediaid, lean leamaš mielde sámesearvvi doaimmain Helssegis, gárvodan gáktái visot virggálaš dilalášvuodain Helssegis jna. Mus lea sámevuolta leamaš álo nu nanus, ahte mu mielas in leat dárbbášan earáláhkai doaimmat dan dihte, ahte seailuhit sámevuolta, daningo sámevuolta lea nu lunddolaš oassi mu eallimis ja identitehtas.

Sápmi lea dieđusge sámiid originála eallinguovlu, man luondu ja eallindilit leat meroštallan, ja makkárin kultuvra lea šaddan. ... Dán áigge sierra riikkaid oaivegávpgiin lea stuorat mearkkašupmi sámiide go mii leat vel ádden, daningo dat čohkkejit olu sámiid. Goittotge sámi servodat ii leat vel gávdnan vugiid mo hukset ođđa sámevuolta. Menddo ollu deaddu lea biddjon árbevirolaš sámevuhtii ja dasa, ahte sámit galget orrut sámevuollus.

Sámiin, geat leat orron sihke Sámis ja máddin, ja dasa lassin geat leat beassan vásihit sámevuolta ruovttus Sámis mánggaláhkai, ovdamearkka dihte leat vázzán skuvlla sámegillii, lea nana identitehta. Sidjiide sámevuolta lea lunddolaš oassi eallimis, vaikko sii eai oroge šat Sámis. Dát sámit ovddastit dávjá nuorat sohka buolvva, mii lea johtán olu máilmmis ja háliida ođasmahttit sámevuolta, aisttan ovta mu informántta: «Mun háliidin geahččalit čohkket citsysámenuoraid oktii áibbas ođđaláhkai ja oazžut áigái ođđalágan ovttasbarggu citsysámenuoraid gaskkas. Munnje lea hui dehálaš veahkehit olbmuid nannet sin sápmelašvuolta ja hukset sámenuoraid networkka». Vaikko sidjiide Sápmi mearkkaša báikki, gos lea álkit doalahit sámevuolta vuolta, de goit dat ii leat áidna báiki, gos sáhtta leat sápmelažžan. Sámevuolta rievda iige leat čadnon báikái. Ná fáren eret ruovttus Sámis ii heaittit sámevuolta, muhto baicce sáhtta áibbas ođđaláhkai aktiveret sámedoaimmaide ja sámevuhtii.

Gávpgis ássat maiddái nuppi buolvva sámit, geat leat riegdán ja ássan doppe oppa eallináigge. Dáid leat dávjá gohčodan albma citsysápmelažžan, daningo sii leat gávpgis riegdán sámit. Daidda citsysámiide sámevuolta ja Sápmi leat mearkkašan, ovdal go sii serve searvá, vuosttažettiin Sámis ássi fulkkiid, geaidda sii leat doallan oktavuoltaid. Ollugat eai lean gullan virggálaš sámedikki válgaregisterii, ja ná sis ii leamašan vuoigatvuolta jienastit sámeválggain. Dasto sis leat šaddan aktiivvalaš doaimmit sámeservviin ja leat joba oahpahallan sámegiela. Sin sáhtta maiddái gohčodit giela ja kultuvrra ealáskahttin. (Seurujärvi-Kari 2008.)

Maññemoderna ja -koloniála identitehtajurdaga mielde identitehta rievda geažos áigge ja vuodđuduvvá eará go geográfalaš ja ealáhusáššiide (Hall 2003: 122). Dat ii goittotge dárkkut sámiid buohta dan, ahte boazodoallu ii livčče sáme kultuvrra dehálaš vuodđu dahje dan ahte luondu ii livčče dehálaš sidjiide. Sámis fásta ássi sámít, fuolkkit ja ustibat, ovddastit gávpotsámiide daid kulturbeliid, maid sii ieža eai beasa ollašuttit gávpotbirrasis. Gávpotsámít dovdet čavga oktavuoda Sápmái, *the sense of place*, ja dan olbmuide. Stuurámus oassi sis háliida doallat oktavuoda sohki ja bearrašii uhcimustá 3–4 geardde jagis. (Ulfrstad 1989: 128, 131–132.) Ná lagaš oktavuoha iežas kultuvrii ja gillii doalaha autenttalašvuoda dovdu ja veahkeha maiddái sirdit árbevieruid ovddosguvlui.

Vaikko olggobealde sáme guovllu ássi sápmelaččat dollet jeavddalaččat oktavuoda ruovttuguvlui ja doppe ássi fulkkiide ja oahppásiidda, de goittotge uhca oasáš sis áigu fárret dohko ruovttoluotta. Muhto oassi, erenomážit nuorat, leat gal fárren ruovttoluotta davás, erenomážit mánáideaset sáme giela dáiddu sihkkarastima dihte ja maid danne, ahte háliidit bargat doppe eanet sámeáššiiguin. (Seurujärvi-Kari 2008.)

Diasporaid dihte sámiid gaskii leat šaddan odđalágan sámi identitehtat, maññemoderna identitehtat. Urbána sámít, geaid kulturuoktun doaibmá sámesearvi diasporas, leat «johtti maññemodernat». Johtti maññemodernat leat fárren ruovttuguovllus diasporaide. Sidjiide fárren báikkis nubbái lea seammá álki go johtti boazosámiide, geat johtet ja leat johtán bohccuiguin jagiáiggiid mielde báikkis nubbái. Johtti maññemoderna-tearbma mearkkaša maid dan, ahte identitehtat johtet olles áiggi, dasgo olbmot fertejit meroštallat iežaset olles áiggi odđasit. Sin ulbmilin lea seailluhit iežaset árbevirolaš duogáža, muhto seammás maid vuogáiduvvat odđa birrasii. Sidjiide sámi árbevierut, nugo giella ja sáme gákti doibmet identitehtaid nannejeaddji, earuheaddji ja muitaleaddji gaskaoapmin eará etnalaš joavkkuid ja olbmuid ektui. Vaikko sii ná ovddastit iežaset ruohttasiid ja dollet dain ja árbevieruin gitta mángga láchkai, sii sáhttet goit johtit friija mánggaid badjálás identitehtaid gaskka. Sii sáhttet ná álkit johtit sierra kultuvrraid gaskkas, ja leat oktanaga ovdamearkka dihte sápmelaš ja suomelaš. Sii eai dovda leat čadnon ovta báikái dahje ovta kultuvrii. Dat ii goit mearkkaš, ahte báiki dahje ruoktu manaha ollásit mearkkašumi, dasgo diasporas eallin sistisdoallá maid jurdaga guovddážiis dahje ruovttus, gos lea vuolgán eret. Báikkálaš servodagaid sadjái leat boahtán «govahallon servodagat», main

olbmot eai eale šat njunnálagaid dahje eai oppa dovddage buot servodaga miellahtuid, muhto goit sáhttet dovdat oktavuoda gaskaneaset.

Sámiin sin vuodđolágas dovddastuvvon álgoálbmotsajádaga dihte lea earálágan sajádat go eará urbána veahádagain. Dan dihte maid gávpogiin iige dušše Sámis ferte doarjut sáme kultuvrra ja sámiid dáhpáhusaid ja deaivvademiid eanet go otná rádjái lea dahkkojuvvon, ja sámi servodatge ferte gávdnat vugiid hábmet «odđa samivuoda». Eanodagas Suoma Sámedikki jagi 2004 rahpandilálašvuodas hállan Suoma presideanta Tarja Halonen dajai, ahte son jáhkka sáme guovllu olggobealde ássi sáme olbmuid leat buorit resurssat: «Jáhkán ahte sii sáhttet leat mearkašahhti resursa. Sii sáhttet doaibmat šaldin sámiid ja váldoálbmoga gaskkas. Dan dihte mun movttiidahtán Suoma sámiid konstruktiivvalaš oktasaš bargui gaskaneaset». (Sallinen 2004b.) Gávpotsámiin leat šaddan odđa resursaolbmot, geat sáhttet addit ja juohkit dieđu sáme vuodas ja sáme kultuvrras birra máilmmi. Gávpotsámit eai leat báhtaran gávpogiidda. Sámesearvvit doibmet sin sáme kulturruohtun, gos sii sáhttet sealluhit oktavuoda iežaset sámi duogáži ja gos sii maiddái ođasmahttet identitehtaid ja kultuvrra sierralágan fierpmádagain.

6. Loahppasánit

Mu golmma riikkas čoaggin dutkanmateriála mielde sámi olbmuid hádjánemiid ja lihkademiid boadusin leat gávpogiidda šaddan diasporat, main leat čuožžilan sámiid deaivvadanbáikkid ja main sámi identitehtat ođasmuvvet ja main ođđalágan subjeakta-ipmárdusat ja -sajádagat ja sosiála identitehtat šaddet. Dán áigge Davviriikkaid oaivegávpogiidda ja diasporain lea stuorra mearkašupmi sámiide. Ođđalágan dilálašvuodát leat váikkuhan dasa, ahte sámi kultuvra rievdá ja maiddái vuogáiduvvá daidda kultuvraide, maiguin dat leat oktavuodas. Gávpoga mánggakultuvrralaš birrasis eará kultuvrrat leat mielde eanet ja lunddolabbot go sáme guovllus. Diasporat eai leat marginála dahje spiehkastatihtagat, muhto dat leat šaddan oassin dynámalaš gávpoteallimis masa maid sámit gullet.

Diasporain, oaivegávpotbirrasiin sámit leat eará álgoálbmogiid láchkai vuodđudan servviid, vai sii besset deaivvadit, sealluhit ja ođasmahttit sámi árbevieruid. Gávpotsámit juogadit iežaset sihke mannan ja dálá

árbbi, kollektiiva árbevirolaš muittu earret gaskaneaset maiddáa earáiguin. Sii šaddadit ná dehálaš sosiála kapitála mánggalágan fierpmádagaiguin ja ođasmahttet kultuvrralaš identitehtaid maññemoderna guvlui. Globála máilmmis lea eanet ahte eanet oktavuoha sierra olbmuid gaskkas ja rájit jávket sierralágan fierpmádagaiguin.

Gávpotsámit, erenoamážit dat, geat leat searvan sámeservviide, leat bastán vuostálastit oaidnimis iežaset Nubbin sihke sámevuovllus ássi sámiid ja gávpotolbmuid čalmmiin. Sii meroštallet iežaset oassin Sámis ja sámevuodas ja oidnet iežaset dárbašlaš ođđalágan resursan. Sii leat johtti maññemodernat, geat leat gávdnan iežaset identitehta ja ođđalágan vugiid birget sápmelažžan ja olmmožin gávpoteallimis. Urbána eallin ii leat jávkadan sin sámevuoda ii persovnnalaš iige kollektiiva dásis. Gávpotsámiid miellagovvádusa mobiliseren doaimmaid dihte sámiid jietna lea maid gullošgoahtán buorebut ja sáme kultuvra lea šaddan eanet dásseárvosaš kultuvra eará máilmmi kultuvrraiguin. Boares stereotiippalaš ja essentialiserenoainnut sámeálbmogis bissovaš ja oktilaš álbmogin leat rievdaohtán sihke sámevuovllus ja válđoálbmogiid guovlluin.

Gáldut

- AIKIO, MARJUT 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 479. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ANDERSON, BENEDICT 1983: *Imagined Communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.
- ANTTONEN, PERTTI 2005: *Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship*. Studia Fennica. Folkloristica 15. Helsinki: Finnish Literature Society.
- APPADURAI, ARJUN 1996: *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis – London: University of Minnesota Press.
- ASHCROFT, BILL – GRIFFITHS, GARETH – TIFFIN, HELEN (doaim.) 1998: *Key Concepts in Postcolonial Studies*. London: Routledge.
- BARTH, FREDRIK 1969: Introduction. – Fredrik Barth (doaim.), *Ethnic groups and boundaries: the social organizations of culture difference* s. 9–38. Bergen: Universitetsforlaget.

- BAUMAN, ZYGMUNT 1996: *Postmodernin lumo*. Tampere: Vastapaino.
- BLINDH, INGA-BRITT 1979: *Samer i Stockholm I*. Dieđut nr. 1/1979. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- 1985: *Samer i Stockholm II. Evaluering av projekt om utflyttade samers kulturella behov*. Dieđut nr. 1/1985. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- BOURDIEU, PIERRE 1984 (1979): *Distinction. A social critique of the judgment of taste*. Translated by Richard Nice. London: Routledge & Kegan Nice.
- BRAH, AVTAR 2007: Diaspora, raja ja transnationaaliset identiteetit. – Joel Kuortti – Mikko Lehtonen – Olli Löytty (doaim.), *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferia ja Suomi* s. 71–102. Helsinki: Gaudeamus.
- City-sámit. 2009. – <http://citysamit.net/> (25.5.2009).
- DAHL, THOR EDVIN 1970: *Samene i dag og i morgen*. En rapport. Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- ERIKSEN, THOMAS HYLLAND 2002 (1993): *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- FRIEDMAN, JONATHAN 1994: *Cultural Identity and Global Process*. London – Thousand Oaks – New Delhi: SAGE Publications.
- GUPTA, AKHIL – FERGUSON, JAMES 2002 [1992]: Beyond «Culture»: Space, Identity, and the Politics of Difference. – Jonathan Xavier Inda – Renato Rosaldo (doaim.), *The Anthropology of Globalization. A Reader* s. 65–80. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- HALL, STUART 1991: The local and the Global: Globalization and Ethnicity. – A.D. King (doaim.), *Culture, Globalization and the World System*. Binghamton – New York: University of New York State Press.
- 1999: *Identiteetti*. – Mikko Lehtonen – Juha Herkman (suom. ja doaim.). Tampere: Vastapaino.
- 2003: Kulttuuri, paikka, identiteetti. – Mikko Lehtonen – Olli Löytty (doaim.), *Erilaisuus* s. 85–128. Tampere: Vastapaino.
- HELANDER, ELINA 1984: *Om trespråkighet. En undersökning av språkvalet hos samerna i Övre Soppero*. Umeå Studies in the Humanities 67. Umeå.
- HOBBSAWM, ERIC 1983: Inventing Traditions. – Eric Hobsbawm – Terence Ranger (doaim.), *The Invention of Tradition* s. 1–14. Cambridge: Cambridge University Press.
- HUTTUNEN, LAURA 2005: Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. – Anna Rasta – Laura Huttunen – Olli Löytty (doaim.),

- Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta* s. 117–160. Tampere: Vastapaino.
- KANTONEN, LEA 2005: *Telttä – kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*. Keuruu: Like.
- KUOKKANEN, RAUNA 1999: Etnostressistä sillanrakennukseen. Saamelaisten nykykirjallisuuden minäkuvat. – Marja Tuominen – Seija Tuulentie – Veli-Pekka Lehtola – Mervi Autti (doaim.), *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa I: Outamaalta tunturiin*. Inari: Kustannus Puntsi.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA 1994: *Saamelainen evakko*. Helsinki: City-Sámit.
 ————— 1997: *Saamelaiset. Historia, yhteiskunta, taide*. Inari: Kustannus Puntsi.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura toimituksia 801. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LÄNSMAN, ANNE 2008: *Saamenkielipääkaupunkiseudulla*. Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja 5. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu.
- LÖYTTY, OLLI 2005: Johdanto: Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. – Olli Löytty (doaim.), *Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen* s. 7–24. Helsinki: Gaudeamus.
- MOROTTAJA, HANS – NÄKKÄLÄJÄRVI, PIRITA 2004: Saamelaisuus ei ole sidottu maantieteeseen. – *Lapin Kansa*, 19.05.2004, [puheenvuoro] s. 8.
- NOROGGA SÁMEDIGGI [2010]: *Sámediggi. Sámiid álbmotválljen parlameanta*. [Norgga Sámedikki diehtujuohkingihpa.] Kárášjohka: Sámediggi.
Oslo Sámiid Searvi. 2009. – http://www.samer.no/om_OSS.htm (25.5.2009).
- PIETIKÄINEN, SARI – LEPPÄNEN, SIRPA 2007: Saamelaiset toisin sanoin. – Joel Kuortti – Mikko Lehtonen – Olli Löytty (doaim.), *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferia ja Suomi* s. 175–189. Helsinki: Gaudeamus.
Projekt om samisk statistikk. 2008. – <http://www.sami-statistics.info/default.asp?nc=2807&id=110> (14.05.2010).
- RUONG, ISRAEL 1971: *Samerna*. Stockholm: Bokförlaget Aldus/Bonniers.
Saamelaiskomitean mietintö. 1973. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- SAID, EDWARD 1978: *Orientalism*. New York: Vintage Books. A Division of Random House.
- SALLINEN, MIKA 2004a: Sulautumisuhka haastaa saamelaistoimijat. – *Lapin Kansa*, 9.4.2004, s. 8.
 ————— 2004b: Välitavoitteista ratkaisu maa- ja alueoikeuskysymyksiin. – *Lapin Kansa*, 9.4.2004, s. 8.
Sameföreningen i Stockholm. 2009. – <http://www.stockholm.sapmi.net/>

(25.5.2009).

- Sámepolitihkkálaš prográmma*. 1989. 2. prenttus. Ohcejohka: Sámiráddi.
Sámiid kulturpolitii'ka. Samernas kulturpolitik. Saamelaisten kulttuuri-politiikka. 1974. Helsset: Davviriikkaid sámiráddi.
- SEURUJÄRVI-KARI, IRJA 2005a: Lapin sivistysseura. – Ulla-Maija Kulonen – Irja Seurujärvi-Kari – Risto Pulkkinen (doaim.), *The Saami – A cultural encyclopaedia* s. 181–182. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 925. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005b: Local organizations. – Ulla-Maija Kulonen – Irja Seurujärvi-Kari – Risto Pulkkinen (doaim.), *The Saami – A cultural encyclopaedia* s. 203–204. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 925. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2005c: Organizations. – Ulla-Maija Kulonen – Irja Seurujärvi-Kari – Risto Pulkkinen (doaim.), *The Saami – A cultural encyclopaedia* s. 252. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 925. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2008: *City-sámit -yhdistyksen historiikki 1998–2008*. – <http://www.citysamit.net/citysamit.shtml> (25.9.2009).
- Suoma Sámediggi*. 2009. – http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=114&Itemid=10 (15.5.2009).
- Suoma Sámediggi*. 2010. – www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=114&Itemid=10 (17.3.2010).
- ULFRSTAD, ANNELINE 1989: *Same og Osloborger. Strategier for opprettholdelse av etnisk identitet*. Hovedoppgave i sosialantropologi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- UUSI-RAUVA, KATI 1996: «*Mä laitan lapintakin päälle ja ajelen ratikassa*». *Helsingin seudulla asuvien saamelaisten etnisyys ja saamelaisen perinteen ylläpito 1990-luvulla*. Oulu: Taidenaineiden ja antropologian laitos.
- VIRTANEN, PIRJO KRISTIINA 2007: *Changing Lived Worlds of Contemporary Amazonian Native Young People Manchineri Youths in the Reserve and the City, Brazil-Acre*. Doctoral Dissertation. Latin American Studies Renvall Institute for Area and Cultural Studies. University of Helsinki, Finland. – <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/5679/changing.pdf?sequence=3> (18.9.2009).
- Wikipedia*. 2010. – <http://fi.wikipedia.org/wiki/Hymyhuulet> (2.1.2010).

«Otherness» in Saminess – new identities

In this article I discuss how urban Sami people perceive their lives, relationships and positions and how they negotiate the new social, cultural and political situations they experience in urban areas. The aim of this article is to contribute to the discussion on the theory of ethnicity and identity politics. I examine the power structures that urban Sami confront daily and the positions they themselves adopt. I focus on the Sami people who live in the capitals of three states, Finland, Norway and Sweden. They have migrated from Sápmi to cities in different times for different reasons and formed their Sami organizations in the diaspora.

My study shows that Sami people have become part of dynamic urban life. The urban Sami organizations, which are no longer marginal, can function as their imagined homes, where they strengthen their cultural traditions and contacts with other Sami people but also with other people. Urban Sami actively redefine and renew the imagined cultural boundaries between the Sami communities and those in the urban areas, for example through the use of new artistic methods or new technologies. In human networks, urban Sami have created and produced new subject positions and social identities. They can be called as *johtti manhemodernat*, postmodern nomads.

Sami migrations and recent global changes have contributed to breaking down the boundaries between the urban areas and Sápmi established by the dominant population but also by the Sami themselves. This has caused a new image of Sami people to appear in the city, not only for the dominant society but also for the Sami native community.

Irja Seurujärvi-Kari

Suoma, suomelaš-ugralaš ja davviiriikkalaš gielaid ja girjjálašvuodaid instituhtta / Department of Finnish, Finno-Ugrian and Scandinavian Studies
Helssega universitehta / University of Helsinki
irja.seurujarvi-kari@helsinki.fi